

A

„SZEPESMEGYEI TÖRTÉNELMI TÁRSULAT”

ÉVKÖNYVE.

A VÁLASZTMÁNY MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTETTE

D^R. DEMKÓ KÁLMÁN,

TITKÁR.

ELSŐ ÉVFOLYAM.

LÖCSE,

NYOMATOTT REISS J. T. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1885.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

A

„SZEPESMEGYEI TÖRTÉNELMI TÁRSULAT“

ÉVKÖNYVE.

A VÁLASZTMÁNY MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTETTE

DR. DEMKÓ KÁLMAN,

TITKÁR.

ELSŐ ÉVFOLYAM.

LÖCSE,

NYOMATOTT REISS J. T. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1885.

303064

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

AZ OLVASÓHOZ.

Midőn a „*Szepesmegyei történelmi társulat*“ első „*Évkönyv*“-ével leginkább megyénk közönsége elé lépünk, legyen szabad pár szót intéznünk azokhoz, kik legelső sorban *kell hogy érdeklődjenek* Szepesmegye közügyei iránt. — Társulatunknak céljai felől kellően tájékoztatják a szives olvasót az ezen füzetben közölt alapszabályaink. Nincs egyéb szándékunk annál, mit Wagner Károly, a Szepesség történetének híres bűvára — kinek életrajzát közöljük — oly szépen fejezett ki „*Analecta Scepusii*“ című nagy műve I. részének előszavában: »Nem volt más szándékom, mint *elűzni a Szepesség történetét fedő homályt s a mennyire lehet, fényt deríteni arra.* E mellett azt hittem, némi *szolgálatot teszek Magyarország történetének*; mert mindig úgy gondolkoztam, hogy *annál teljesebbé és tökéletesebbé lesz az, minél teljesebb világításba helyeztetnek az egyes részek történetei*“. Alig fejezte ki valaki szabatosabban a vidéki történelmi társulatok célszerű, sőt szükséges voltát, mint Wagner idézett pár szavával. Száz év előtt élt tudósunk jós lélekkel látott a jövőbe, midőn indokolva, miért igyekszik a legrégibb

korra vonatkozó emlékeket megmenteni, írja: »Nem egy ok kényszerít arra, hogy ezt tegyem, az újabb korra vonatkozók jobban megőriztetnek . . . és a jövő század szellemétől remélhető, hogy azok hamarabb közzé fognak tételni. — A múlt század ezen eszméjének le-téteményese a „Szepesmegyei történelmi társulat“. Fényt akar deríteni Szepesmegye még homályos történetére, hogy szolgálatot tegyen azáltal szeretett hazánk törté-netének.

Száz év előtt nagy áldozatokat hoztak megyénk némely fiai, hogy a megye történetére vonatkozó em-lékeket megmentésék az enyészettől. Vajha a XIX. szá-zad magasabb műveltségű nemzedéke megértené Wag-ner szavait s hathatósabb támogatásban részesítené a vidéki történelmi társulatokat!

Alapszabályaink értelmében a társulat „Évkönyv“-ét az alapító és rendes tagok a tagsági díj fejében kap-ják. Az igazgató-választmány áldozatok árán is kész-terjeszteni a társulat eszméit s első kiadványát a pár-toló tagoknak is megküldi. Megküldi azt a megye te-rületén levő városok hatóságainak, a társasköröknek, sőt magánosoknak is azon kéréssel: szíveskedjenek azt a társulat jóakarató törekvése jelének tekinteni s a dicső elődök nemes példáját követve, hozzák meg a csekély — évi 2 frnyi — áldozatot szülő helyük — a Szepesség — történetének érdekében Fontolják meg a költő szavait:

„Hass, alkoss, gyarapíts, s a haza fényre derül“.

Igények nélkül lépünk a közönség elé a társulat működésének első termékével. A megye értelmiségétől függ, hogy a következő „Évkönyv“-ek terjedelemben és tudományos belső értékben minél inkább nyerjenek.

Most mindazok iránt, kik előlegesen is bizalommal viseltettek a társulat megalakítóinak jó szándéka iránt — ismét Wagner szavaival élve — »a történelem, a művelt világ nevében lekötelező hálát« mondunk, »hogy a közjónak, Szepesmegye hírnevének s az emlékeknek az utódok részére való fenntartásához járulni oly készségesek voltak. Kövesd te is jóakaró olvasó azoknak nyomdokait és ha az első részben tetszésedet megnyertük, légy türelemmel a másodikra. Isten veled!«

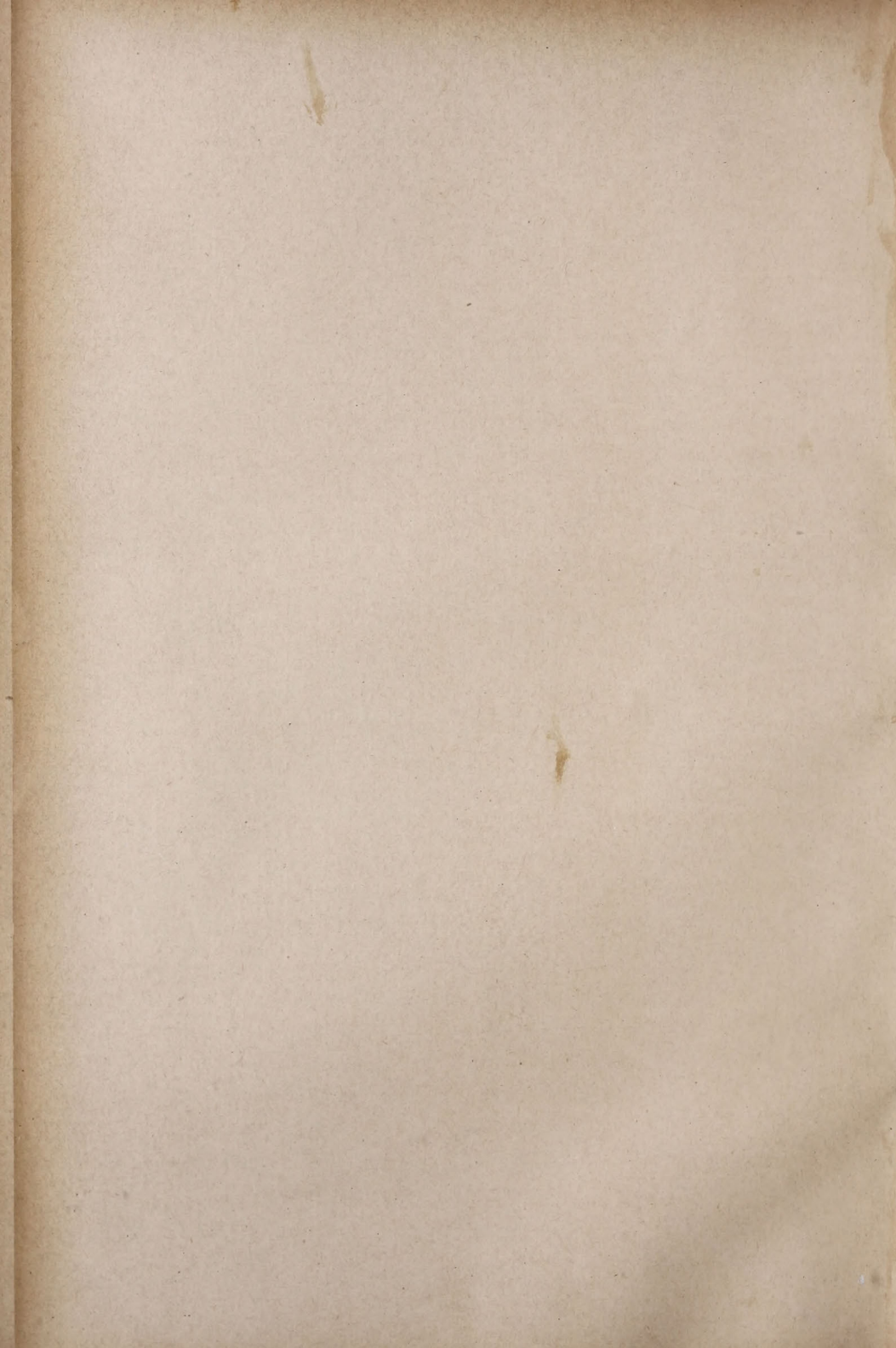
Lócsén, 1885. év május havában.

TARTALOM.

A. Hivatalos rész:		Lap.
I.	A társulat alakulásának története.....	1
II.	Jelentés a társulat 1884-ik évi működéséről	11
III.	Jelentés a társulat gyűjteményeinek állapotáról	24
IV.	Jelentés a pénztár 1884-ik évi állásáról	30
V.	A „Szepesmegyei történelmi társulat“ alapszabályai	31
B. Értekezések:		
I.	Wagner Károly. — <i>Babura Lászlótól.</i>	39
II.	Béla város vásárai történeti fejlődésükben. — <i>Weber Samutól.</i> ...	48
III.	A késmárki húnok. (Történelmi helyreigazítás.)— <i>Münnich Sándortól.</i>	54
IV.	Marcell-vár és Markus-vár. — <i>Hradszky Józseftől</i>	63
V.	Repertoriuma a Szepesség történetére vonatkozólag szétszórtan meg- jelent dolgozatoknak. — <i>Dr. Demkó Kálmántól.</i>	98 83
VI.	Adatok a szepességi egyházak történetéhez:	
1.	A nagy-szalóki r. kath. templom, iskola- és paplak történetének vázlata. Közli <i>Babura László</i>	100
2.	A batizfalvi ág. h. ev. anyaegyház és az ehez tartozó (Ger- lachfalu, Menguszfalu, Lucsivna és Stóla) leányegyházak. Közli <i>Bartal Andor.</i>	103
3.	A nagy-szalóki ág. h. ev. anya- s a hozzá tartozó új-lesznai, új- és alsó-tátrafüredi fiók-egyházak. Közli <i>Schönviszner János.</i>	105
4.	A krompachi ág. hitv. ev. egyház. Közli <i>Philippi János.</i>	107
5.	A markusfalvi r. kath. templom és síremlékei. Közli <i>Hradszky József</i>	109
VII.	A „Szepesmegyei történelmi társulat“ tagjainak névkönyve.....	113
VIII.	A társulat halottjai	120
IX.	Kérelem a társulat tagjaihoz és a közönséghez.....	120

I. A társulat alakulásának története.

Nem volt új az eszme, mely Lőcse város tanács-
termében 1883. dec. 18-án a „*Szepesmegyei történelmi
társulat*“ megalakításával életet nyert. Az 1866-ban
nemzeti életünkben beállott nagy változás fokozott te-
vékenységre ösztönözte a magyar nemzetet. Százados
hibák által okozott mulasztásokat és hiányokat egy-
szerre kellett pótolnunk s a keletkezett közművelődési
és jótekonycélú egyesületek teljesen igénybe vették
a nagy közönség áldozatkészségét. Ekkor keletkezett
a m. történelmi társulat is. Szepesmegye néhány lelkes
fia már korán belátta, hogy az országos jellegű „*Ma-
gyar történelmi társulat*“ tagjainak lelkes, de kis cso-
portja nem teremthet egy nemzet történetének minden
mozzanatát felölelő irodalmat, hogy az uralkodott nem-
zetiségi villongásoknak legbiztosabb ellenszere lenne
a történelem világánál mutatni fel azon intézmények
fejlődését, melyek — a mesterséges izgatásokig —
századokon át egy együttérző nemzettestté forrasztot-
ták Magyarország összes lakóit. A hetvenes években
— 1874 és 1875-ben — a „*Pannonia*“ és a „*Zipser
Anzeiger*“ című lapokban pendítették meg egy sze-
pesi történelmi társulat eszméjét. — Münnich Sándor
poprádi ev. tanító, Pisch Adalbert felkai, Hradzky Jó-
zsef most szepes-váraljai rom. kath. és Weber Samu
szepes-bélai ev. lelkészek voltak az úgynevezett fő szószólói.

Szavuk elhangzott, a társulat nem jött létre. Ekkor Münnich S. felhívta a közönséget, hogy legalább a Pisch által összegyűjtött okmánytár kiadására adja össze a szükséges költséget. Ezen óhajtás sem teljesült s a lelkesek magukra hagyatva küzdöttek. A rendelkezésükre állott közlönyökben igyekeztek Szepesmegye történelmére vonatkozó tanulmányaikat közölni*).

Szerencsésebb kísérletet tett ezen sorok írója. Meggyőződve arról, hogy Szepesmegyében számos gazdag levéltár nemcsak speciálisan megyei-, hanem országos történelmi szempontból is nagybecsű iratokat tartalmaz, hogy némely hatósági és magánosok birtokában levő levéltárak részint rendezetlenek, részint végső pusztulásnak indultak: egy „*Szepesmegyei történelmi társulat*“ alakítása ügyében 1881. decemberben értekezett a megye lelkes főispánjával, gróf Csáky Albinnal, Korponay Ágoston alispánnal, Szőnyei Kálmán lőcsei polgármesterrel (akkor városi tanácsnokkal), Sváby Frigyes megyei levéltárnokkal és Halász László lőcsei főgymnasiunai igazgatóval. — Mindnyájan kifejezték a felmerülhető akadályokra vonatkozó aggodalmaikat, de támogatásukat ígérve, a kezdeményezésre buzdították. Majd a magy. történelmi társulat nagyérdemű titkára Szilágyi Sándor adott véleményt s melegen karolta fel az eszmét. Weber Samu bélai ev. lelkész, Münnich Sándor poprádi ev. tanító, dr. Beerwaldszky János odorini, Hradszky József szepes-váralljai r. k. lelkészek, Liptay Ferencz szepesi nagyprépost, dr. Emericzy Géza az iglói tanító-képző igazgatója és Pákh Károly iglói főgymn. tanár a hozzájuk intézett kérdésre

---

*) Lásd a »Szepesmegye történelmére vonatkozó dolgozatok repertoriuma« című cikket.

az eszme feltétlen pártolása mellett szintén aggodalmaknak adtak kifejezést.

Kevés megyénkben van a társadalom áldozatkészsége nagyobb mértékben igénybe véve, mint a Szepességen. Az anyagi kérdés okozta tehát a legtöbb aggodalmat. Csekélységem erősen hitte, hogy a sok áldozat mellett is jut néhány fillér a magyar történelem oltárára s ezen hitben bocsátotta közre a „*Zipser Bote*“ 1882-ki január 21. és 28-iki (3. és 4-ik) számaiban „*Szepesmegye monographiája érdekében*“ című cikkeket, melyekben egy „*Szepesmegyei művelődéstörténelmi társulat*“ alakítására hívta fel a megye közönségét, majd a társulat céljaira s az alakítás módjára vonatkozólag adta elő nézeteit.

Egy teljes éven át senki sem szólt az ügyhöz. Ekkor dr. Beerwaldszky János a „*Zipser Bote*“ 1883. jan. 27-ki (4-ik) számában meglepő képet közöl a megye területén levő némely levéltárak szomorú sorsáról, fejtegeti a történelmi társulat szükségességét s ezzel megtörte a közönyösséget. Az említett helyi lap derék szerkesztője és tulajdonosa Hoepsner Gusztáv, lőcsei hitel- és népbank-igazgató készséggel adott helyet lapjában az eszmecsereének. Weber Samunak március 10-ki cikke az alakítandó társulat anyagi oldalával foglalkozik, félve attól, hogy csekély tagszám mellett drága és rövid életű lesz a társulat, Szepesmegye történetének művelését a „*Magyarországi Kárpátgyesület*“ történelem-, néprajzi szakosztályával ajánlja egybekötöni. Ezen több oldalról is nyilvánult nézettel szemben e sorok írója ápril 7-én (Zips. B. 14. sz.) részletesen kifejtette: miért nem tartaná célravezetőnek az egészen más — különben már is igen terjedelmes — munkakörrel bíró Kárpátgyesülettel való szövetkezést. Ápril

14-én (Z. B. 15. sz.) N. R. (Döller Antal) Szepesmegye összes értelmiségét felszólítandónak véli, hogy évi 1 frt tagsági díjjal alakítsák meg »Szepesmegye történelme barátainak egyesületét«. Ha 500 tag nem akad, akkor a »Magyarországi Kárpátgyesület« kebelében külön történelmi osztály szervezését ajánlja, mely az egész Kárpátvidék történetére kiterjeszkedve, a Kárpátgyesület összes tagjai által fizetendő évi 30 krnyi pótlékból fedezné kiadásait.

Ezen hirlapi cikkek mindig szélesebb körben ébresztettek érdeklődést. Szőnyei Kálmán lőcsei polgármester erélyes kezdeményezésének köszönhető, hogy az eszme végre életet nyert. 1883. ápril 26-ára a városháza nagytermébe értekezletre hívta össze az ügy iránt érdeklődő lőcseieket. Megjelentek: Szőnyei Kálmán, Still Pál prépost-plébános, Halász László főgymn. igazgató, Hoepfner Gusztáv bankigazgató, a Zipser Bote szerkesztője, Bosnyák Lajos, Binder Samu takarékpénztári hivatalnokok, Maléter Jenő birtokos, Markovits Ede városi fő-, Doleviczenyi Ferencz aljegyző, Mortenson Ede főgym., dr. Roth Samu, Forberger Vilmos, dr. Demkó Kálmán főreáliskolai tanárok.

Szőnyei Kálmán előadván az értekezlet célját, bemutatta a dr. Demkó Kálmán és Mortenson Ede által kidolgozott alapszabály-tervezetet s a nagy közönséghez intézendő felhívást. Az értekezlet egyhangúlag szükségesnek és időszerűnek találta egy „*Szepesmegyei történelmi társulat*“ létesítését. A kivitel módozataira nézve merült fel véleménykülönbség. Dr. Roth Samu a »Kárpátgyesület« választmányának több tagjával tartott értekezése alapján ajánlja, hogy a tervezett társulat a Kárpátgyesülettel mint annak „*Szepesmegyei történelmi osztálya*“ egyesüljön. Ezen esetben a szepesmegyei tagok

a Kárpátgyesületi tagsági díjon felül fizetnének évenként 1 frtot s az új osztálynak a Kárpátgyesület adna évenként 200—300 frtnyi segélyt. Nehézséget képezne az, hogy a történelmi osztály évkönyveit is magyar és német nyelven kellene kiadni. — Maléter Jenő pártolta az egyesülést. Szőnyei, Halász, Mortenson és Demkó önálló társulat által látják a kitűzött célt létesíthetőnek s felszólalásaik után az értekezlet ezen értelemben határozta megtenni a kísérletet. Az alakítás körüli teendőkkal Szőnyei Kálmán elnöklete alatt Still Pál, Halász László, Markovits Ede, dr. Demkó Kálmán bizattak meg.

Ezen bizottság magát Sváby Frigyes megyei levéltárnokkal kiegészítve 1883. május 9-én megállapította a felhívás szövegét, annak 300 példányban kinyomatásával, a helyi lapokban való közlésével és szétküldésével dr. Demkó Kálmánt bizta meg.

Igy jött létre a következő *Felhívás a „Szepesmegyei történelmi társulat“ megalakítása ügyében:*

»Közel ezer év óta fennálló hazánknak történetében oly szép múltja van Szepesmegyének, mely méltán érdemelne meg, hogy annak részletes ismerete tanulmányozás tárgyává tétessék és egy tudományos, belső beccsel bíró nagyobb szerű monographiában dolgoztassék fel. Városainak művelt polgárai hatalmas tényezői voltak nemzeti művelődésünknek. Az ipar-, kereskedelem- és tudományosság terén annyi érdemet szereztek azok, hogy méltán foglalhatnak helyet nemzeti művelődésünk történetében. A szepesi káptalannak a megye egyházi, tudományos és politikai életére gyakorolt hatására, a megye előkelő családjai tagjainak történeti szereplésére csak reá kell mutatnunk, hogy belásuk, mily fontos annak részletes ismerete történelmünkre.

A Szepesség kívül esett a XVI. és XVII. század

pusztító török hadjáratainak körén s így azon ritka szerencsés helyzetben van, hogy városainak levéltárai gazdagon maradtak az utókorra. A városi polgári osztály hajdani életének hű képét lehet azokból összeállítani. A szepesi káptalannak, a megyének és egyes családoknak megőrizett gazdag levéltárai oly sok történeti kincset rejtenek, hogy azoknak napfényre hozatalával nem csak a megye történeti múltját deríthetjük föl, hanem általános nemzeti történelmünknek is hasznos szolgálatot tehetünk.

Egyes embereknek erejét fölül múlja az összes anyagnak átbúvárlása és feldolgozása. Egyesítsük tehát megyénknek nagy szellemi tőkáját és más megyék dicséretes példája nyomán alakítsunk egy „*Szepesmegyei történelmi társulat*“-ot, melynek célja lesz: felkutatni és egybegyűjteni mindazt, ami a tudomány, irodalom, az ipar és művészet terén mint megyei nevezetesség tűnt fel, megóvni a végpusztulástól a megyében létező történelmi emlékü romokat, felkutatni a megyében elszórtan létező, vagy a megyére vonatkozó minden nemű régiségeket, történelmi emlékeket, okmányokat, nyomtatványokat, nemesi címereket, községek-, céhek pecsétjeit s mindezeket adományozás vagy vétel útján összegyűjtve az elpusztulástól megóvni, — meg nem szereshető tárgyakról lehetőleg másolatot venni s mind ezen működésnek eredményét a Lőcsén létesítendő régészet- és művelődés történelmi nyilvános muzeumban összpontosítani.

A társulat a hatóságok és magánosok kívánságára lehetőleg gondoskodni akar a bárhol létező régiség-gyűjteményeknek és levéltáraknak szakszerű be rendezéséről és ismertetéséről. A középponti muzeumba esetleg elhelyezni óhajtott tárgyaikra a tulajdono-

sok fenntarthatják a tulajdonjogot is. A középponti muzeum beérné a városok és magánosok birtokában levő, meg nem szerezhető műkincsek- és tárgyaknak másolatával vagy rajzaival, legfőbb célja lévén azokat a nagy közönséggel megismertetni.

A társulat anyagi erejéhez mérten évenként, az alapító és rendes tagoknak a tagsági díj fejében járó, az egyes városok, községek, családok stb. múltjára vonatkozó történelmi, közművelődési, régészeti és statisztikai dolgozatokat tartalmazó évkönyvet szándékozik kiadni. Ez által, valamint a megye városaiban rendezendő nyilvános felolvasások által akarja felkölteni az érdeklődést és terjeszteni a megye múltjának ismeretét.

Bizton remélljük, hogy számosan fognak akadni ügyünknek szellemi munkásai és a Szepesség történetének művelői.

Az ügy sikerébe vetett bizalommal hívjuk föl tehát Szepesmegye egyházi és világi hatóságait és társulatunk céljának barátait, hogy lépjenek társaságunkba akár mint *a)* alapító-, *b)* rendes-, vagy *c)* pártoló-tagok.

Alapító tagokká lehetnek azok, kik egyszer mindenkorra 50 frtnyi alapítvánnyal járulnak a társulat céljainak előmozdításához.

Rendes tagokká lesznek azok, kik 3 éven át, évenkénti 2 o. é. frt. fizetésére kötelezik magukat.

Pártoló tagokul tekintetnek azok, kik a társulat pénztárába évenként 1 o. é. frtot fizetnek, vagy muzeumi tárgyak stb.-vel járulnak a társulat céljainak előmozdításához.

Az aláíró íveket június 30-ig Dr. Demkó Kálmán tanárhoz Lőcsére kérjük visszaszármasztatni. Minthogy az egész megyére kiterjedő társulat csak akkor ala-

külhat meg, ha legalább 150—200 aláírója lesz, azon reményben zárjuk be felhívásunkat, hogy minél számosabb aláírást fogunk elérni.

Az aláírások csak a megalakulás után válnak kötelezővé.

Kelt *Lőcsén*, 1883. május hó 9-én.

A »Szepesmegyei történelmi társulat« ideigl. bizottsága: *Szőnyei Kálmán* polgármester. *Still Pál* prépost-plébános. *Halász László* főgymn. igazgató. *Sváby Frigyes* megyei levéltárnok. *Markovits Ede* városi főjegyző. *Dr. Demkó Kálmán* főreált. tanár.«

Ezen felhívás az egész országban szerte élő szepesi származású, az értelmiség minden osztályához tartozó férfiaknak — sőt még a külföldre is — szétküldetett. És nem eredmény nélkül. A kitűzött első határidőig 3 alapító, 50 rendes és 4 pártoló tag jelentkezett. Szeptember hóban az ideiglenes bizottság kérést intézett mindazokhoz, kik a taggyűjtő íveket még nem küldték be s október hó végén a jelentkezett tagok száma már 86-ra emelkedett.

A felhívásban a megalakuláshoz szükségesnek jelzett számnak csak felét értük el, de a bizottság nem csüggedett. November 6-iki ülésében megállapította az alapszabályok tervezetét s az alakuló közgyűlést 1883. december hó 18-ára Lőcsére a városháza nagytermébe hívta össze.

E sorok írója a »Zipser Bote« 45-ik számában közölte a közönséggel a felhívás eredményét, újabban felkérte azt az ügy támogatására s a közgyűlés előtt 4 alapító, 95 rendes és 5 pártoló tagot számítottunk mienknek.

1883-ik évi december 18-án megtartott az alakuló közgyűlés. A következő napon volt megyei tiszt-

újítás miatt az előlegesen jelentkezett társulati tagok kis számban — 21-en — jelentek meg a közgyűlésen.

Szönyei Kálmán mint háziúr és az ideiglenes bizottság elnöke nyitotta meg a gyűlést, röviden méltatva Szepesmegye történelmi múltját, melynek Lócse volt középpontja s a szép múltnak ma is megkövesedett emléke s ez mint a megye székhelye is hivatva van arra, hogy a történelmi múlt felelevenítésénél a kezdeményezést megtegye. A közgyűlés elnökévé Szönyei Kálmán, jegyzőjévé dr. Demkó Kálmán választattak meg. Sváby Frigyes indítványára a közgyűlés mindenekelőtt jegyzőkönyvileg köszönetet mondott dr. Demkó Kálmánnak, ki a „*Szepesmegyei történelmi társulat*“ alapítását indítványozta s annak létesítését keresztül vitte. Ezután az ideiglenes bizottságnak jelentése alapján, mely szerint a jelentkezett tagok összes száma 104, a közgyűlés egyhangulag elhatározta a „*Szepesmegyei történelmi társulat*“ megalapítását. Az alapszabályok megvitattattak és megállapítottattak.

A társulat tisztségviselőivé és igazgató-választmányának tagjaivá megválasztottak: elnökké: gróf Csáky Albin, Szepesmegye főispánja, alelnökökké: Szönyei Kálmán, Lócse polgármestere, és dr. Vajdovszky János címz. kanonok, szepes-olaszii r. k. lelkész, titkárrá: dr. Demkó Kálmán lócsei áll. főreáliskolai tanár, pénztárnokká: Binder Samu takarékpénztári hivatalnok, muzeum-órré: Szobissek József áll. felsőbb leányiskolai tanár, választmányi tagokká: Babura László r. k. lelkész (N.-Szalók), dr. Beerwaldszy János r. k. lelkész (Odorin), Dianiska András ev. lelkész (Lócse), Gresch Agost ügyvéd (Kézmárk), Halász László főgymn. igazgató (Lócse), Hradszky József r. k. lelkész (Szepes-Várallja), Hradszky Antal ügyvéd (Szepes-Olaszi), Korponay Ágoston Szepesmegye

alispánja (Lócse), Lányi Mihály magánzó (Lócse), Liptay Ferenc nagyprépost (Szepeshely), Mortenson Ede főgym. tanár (Lócse), Münnich Sándor ev. tanító (Poprád), Pákh Károly főgymn. tanár (Igló), Still Pál prépost-plébános (Lócse), Sváby Frigyes megyei levéltárnok (Lócse), Weber Samu ev. lelkész (Szepes-Béla).

A társulat elnökségét a megválasztott nemes gróf azon biztató igérettel vállalta el, hogy a társulat ügyeinek vezetésében és munkájában tevékeny részt akar venni. Ezen ígéret legbiztosabb záloga annak, hogy szerény társulatunk Isten segítségével feladatának magaslatára fog emelkedni.

Nem mellőzhetem itten Lányi Mihály tagtársunknak kiváló érdemét. Ő az alakuló közgyűlést követő napon tartott megyei közgyűlésen egyetlen nap alatt 3 alapító és 37 rendes tagot szerzett a társulatnak. Ezekkel a tagok száma 144-re emelkedett.

Az eszme győzött. Szepesmegyének értelmisége fényesen igazolta azon jó hírnevet, melynek örvend. Bebizonyította, hogy ott, hol a magyar nemzeti közművelődés emeléséről van szó, nem riad vissza az áldozattól. A kezdetben kételkedők is kezdik remélni az óhajtott sikert. Sokan hiányoznak még sorainkból, kiknek szellemi munkája nagy nyereség lenne társulatunkra, sokan, kik érdeklődnek ugyan megyéjük, szülő városuk múltja iránt, de még várakozó állást foglalnak el. Küzködünk a kezdet nehézségeivel, de remélljük, hogy első — habár csekély anyagi erőnk miatt még igen szerény — »Évkönyv«-ünk megtöri a jeget s a társulat jó akaratú törekvése méltánylásra fog találni. Adja az ég!

Dr. Demkó Kálmán.

II. Jelentés a társulat 1884-ik évi működéséről.

Az előző cikkben volt szerencsém vázolni azon, nehézségeket, melyekkel küzdve megalakult társulatunk. Az első társulati év leginkább a szervezkedés munkájában telt el. Első választmányi gyűlésünket 1884. jan. 26-án tartottuk Lőcsén a megyeháza kistermében. Gróf Csáky Albin elnökünket akadályoztatása miatt Szőnyei Kálmán alelnök helyettesíté. Jelen voltak: Dr. Vajdovszky János második alelnök, Binder Samu pénztárnok, Szobisek József muzeum-őr, Dr. Beerwaldszky János, Dianiska András, Halász László, Hradszky Antal, Hradszky József, Korponay Agoston, Lányi Mihály, Münnich Sándor, Still Pál, Sváby Frigyes vál. tagok, Dr. Demkó Kálmán titkár.

Ezen ülésből a nmélt. m. kir. belügyministeriumhoz megerősítés végett felterjesztettek az alapszabályok. Lőcse város hatósága felkérte, hogy a társulat létesítendő gyűjteményeinek elhelyezésére helyiséget adva muzeumi tárgyait — a város tulajdonjogának fenntartása mellett — engedje át a létesítendő muzeum alapjául és rendezett levéltárát nyissa meg a kutatók előtt. Szepesmegye, a szepesi káptalan, a gróf Csáky, Mariássy, Paloczay, báró Mednyánszky és a Görgey családok levéltárainak kezelőihez, illetőleg a családok képviselőihez hasonló kérelem intéztetett. A társulat

céljairól a nagy közönséget részletesen akarván tájékoztatni az igazgató választmány, kibocsáttatott s minden tagnak megküldetett a következő „**Kérelem és felhívás Szepesmegye közönségéhez**“: Megyénk számos lelkes fiának régi óhajtása teljesült, midőn 1883. december hó 18-án Lőcsén megalakult a »Szepesmegyei történelmi társulat.« Nem akarunk ismétlésekbe bocsátkozni a megye történelmi múltjának méltatásával, csak társulatunk céljáról értesítve a nagy közönséget, kérjük annak támogatását.

A »Szepesmegyei történelmi társulat«-nak célja: felkutatni és egybe gyűjteni mindazt, ami a tudomány, irodalom és művészet, a politika és közélet terén mint megyei nevezetesség tűnt fel, — megszerezni e megyebeli kitűnő férfiak arcképeit, életrajzait és műveit, — a végpusztulástól megóvni a megyében található történelmi emlékü romokat, — felkutatni a megyében elszórtan létező vagy a megyére vonatkozó mindenemű régiségeket, világi és egyházi történelmi emlékeket, okmányokat, nyomtatványokat, nemesi címereket, községek és céhek pecsétjeit s mindezeket adományozás, esetleg vétel útján összegyűjtve az elpusztulástól megóvni, — a gyűjteménybe megőrizés vagy kiállítás végett bevenni azon történelmi vagy műbecscsel bíró tárgyakat, melyekre az átengedő város vagy család a *tulajdonjogot fönntartotta* magának, — meg nem szereshető tárgyakról lehetőleg másolatot venni s mindezen működésnek eredményét a Lőcsén létesítendő és a társulatnak tulajdonát képező állandó muzeumban összpontosítani és a nagy közönség használatára kiállítani.« (Alapszabály 2. §.)

„Ezen cél elérésére a társulat történelmi, közművelődési, régiségtudományi és statistikai dolgozatok

írása, kiadása vagy nyilvános felolvasása, nyilvános gyűlések tartása, régészeti ásatások és történelmi nyomozások eszközlése, könyv- és levéltár berendezése, a műemlékek, régiségek tanulmányozása és ismertetése által törekszik.» (Alapszabály 3. §.)

A kitűzött cél iránt való érdeklődésnek bizonyítéka az, hogy társulatunknak már is 7 alapító-, 144 rendes- és 5 pártoló-, összesen 156 tagja van. Ezen szám elég nagy ugyan a társulat fennállásának biztosítására; de a sikeres működésnek legelső feltétele az, hogy az értelmiségnek minden tagja tehetségéhez képest segítsen minket feladataink megoldásában.

Következő kérelmeket bátorkodunk tehát a Szepesség történelmének minden barátjához intézni:

1. Minthogy társulatunk évenként egy-egy kötet »Évkönyv«-et szándékozik kiadni, mely a társulat tagjainak a tagsági díj fejében fog megküldetni, (Alapszab. 6. § d) pontja) hogy az évkönyv minél gazdagabb tartalommal jelenhessen meg, óhajtandó, hogy a társulat tagjainak száma emelkedjék. Különösen tagtársainkat kérjük, igyekezzenek a társulat eszméjét terjeszteni és új tagokat szerezni.

»A társulatnak tagjává lehet a választmány által felvett minden férfi és nő.« (Alapsz. 4. §.)

»Alapító tagok azok, kik a társulat céljainak előmozdításához egyszer mindenkorra 50 frtnyi alapítvánnyal járulnak.« (Alapsz. 4. § b).

»Rendes tagok azok, kik egy tag által ajánlva fölvétettek s három éven át évenként 2 o. é. frt. összeg fizetésére kötelezik magukat. A három év eltelte előtt kilépését be nem jelentő tag újabb három évre rendes tagnak tekintetik. (Alapszab. 4. §. c.)

»Pártoló tagok azok, kik a társulat pénztárába évenként 1 o. é. frtot fizetnek.« (Alapszab. 4. §. d).

»Az alapító és rendes tagok a társulatba belépésük alkalmával, kivánságukra tagsági oklevelet kapnak, melyért egyszer mindenkorra 2 o. é. frt. fizetendő. Ezen összeg a muzeum felszerelésére fog fordíttatni.« (Alapszab. 5. §.)

A muzeum érdekében felette kívánatos, hogy a díszesen kiállítandó oklevelet minél számosabban szerezzék meg. Erre vonatkozó kivánságukat szíveskedjenek tisztelt tagtársaink a társulati tikárral közölni.

2. A Szepesség gazdag történelmének anyaga csak úgy levén összegyűjthető, ha a rendezett levéltárak tulajdonosai ismertetik levéltáraikat és megnyitják azokat a megye történelmének érdekében kutatók előtt. Erre a rendezett levéltárak bírtokosai külön-külön kértettek fel.

Kétségkívül sokan vannak megyénkben, kik hihetőleg sok érdekes anyagot tartalmazó levéltári maradványokkal bírnak, de azon töredékes maradványok rendezetlen állapotukban a történetírás céljaira nézve használhatlanok. Nagyon sok régi irat elveszett már. Mentsük meg, ami még megmenthető. — Azon tiszteletteljes kérést intézzük tehát minden magánoshoz, hogy amennyiben rendezetlen levéltárát, vagy levéltárának maradványait nem helyezhetné használható állapotba, rendezés és megőrzés végett — a tulajdonjognak fenntarthatása mellett — engedje azt át társulatunknak.

Ugyanarra kérjük mindazokat, kik a megyére, egyes városok-, községek-, vagy családokra vonatkozó egyes történelmi emlékekkel, u. m.: okmányok-, nyomtatványok-, térképek-, tervrajzok-, nemesi címerek-, köz-

ségek és céhek pecsétjei, iparcikkek-, érmek-, régi pénzek-, e megyebeli kitűnő egyének arcképei stb.-vel bírnak. — Sokfelé szétszórta ezeknek legnagyobb része teljesen ismeretlen marad, míg egy nyilvános muzeumban összegyűjtve, rendezve és ismertette becses kiegészítőivé válhatnak egymásnak:

Amely tárgyakat eredetiben nem kaphatunk meg, azoknak legalább hű másolatát vagy pontos leírását és rajzát kérjük, hogy biztos tudomásunk lehessen az elszórta létező történelmi emlékek és műtárgyakról.

A társulat gyűjteményeibe beadott tárgyakra a tulajdonjognak fenntartása mindenkor kiköthető.

A közönségnek minden tagját tisztelettel kérjük arra is, szíveskedjék a netalán felmerülő régiségi lelet-helyekre felhívni társulatunk figyelmét, hogy rendszeres ásatásokat eszközölve gyűjthessük össze a régi kor emlékeit.

3. A levéltár és muzeum mellett egy történelmi és különösen a Szepességre vonatkozó nyilvános könyvtárnak alapítása is feladataink körébe tartozván, tisztelettel kérjük a Szepességnek az irodalom bármely ágát művelő fiait, szíveskedjenek megjelent műveik egy-egy példányával megtisztelni alakuló könyvtárunkat. A kik szepességi származású elhúnyt írók műveivel bírnak, fontos szolgálatot tennének társulatunknak, ha azon művek adományozása által lehetővé tennék a szepességi származású írók könyvtárának teljes összeállítását.

A történelmi könyvtár részére hálás köszönettel fogadunk a hazai és világtörténelem körébe tartozó bármely régibb vagy újabb művet.

A szepességi nyomdák régibb termékeinek össze-

gyűjtése szintén igen óhajtandó lévén, kérésünk ezen irányban is kiterjed társulatunk összes barátaihoz.

Minthogy a »Szepesmegyei történelmi társulat«-nak legfőbb célja Szepesmegye történelmének művelése és lehetőleg teljes feldolgozása: társulatunknak összes tagjait és a történelmi irodalomnak minden barátját kérjük a Szepességre vonatkozó egyházi-, politikai-, művelődés- és régiség-történelmi dolgozatok írására, a Szepesség városai-, várai-, kolostorai-, községeire vonatkozó népmondák gyűjtésére.

Alapszabályaink 6. §. a) pontja értelmében »minden tagnak joga van a társulat közgyűlésein valamint a felolvasásokkal egybekötött választmányi gyűléseken megjelenni s azokon a társulat szakkörébe vágó felolvasásokat tartani vagy dolgozataikat felolvasatni, — okmányokat, műtárgyakat bemutatni s azokról akár élőszóval értekezni. A felolvasás vagy értekezés a titkárnak előre bejelentendő.«

A társulat által kiadandó »Évkönyv«-be szánt dolgozatok tárgyai lehetnek: egyes városok-, várak-, községek-, templomok-, kolostorok-, iskolák-, céhek-, családok története, szepességi származású, az egyházi-, politikai élet vagy az irodalom terén kitűnt egyének életrajzai és műveiknek ismertetése, — a megye történelmének egyes kidolgozott részletei, művelődés történelmi, statisztikai adatok stb.

A tervszerű munkásság érdekében óhajtandó, hogy a Szepesség történelmének egyes részleteivel foglalkozó írók — egymásnak adatokkal való kölcsönös támogatása végett — szorosabb érintkezésbe lépjenek. Ezen célból tisztelettel kérjük a társulatunk irodalmi működésében tevékeny részt venni akaró tagtársakat, szíveskedjenek tervezett dolgozataikról értesíteni a tit-

kárt, ki az összes tervezeteket összefoglalva, azokat minden közreműködőnek megküldi, miáltal lehetővé lesz a tervszerű munkafelosztás.

A társulatnak mindennemű ügyeire vonatkozó közléseket, tag-ajánlásokat, ajándékokat és adományokat dr. Demkó Kálmánhoz, a társulat titkárához, az alapítványi összegeket és tagsági évi díjakat pedig (legcélszerűbben posta-utalvánnyal) Binder Samu úrhoz, a társulat pénztárnokához Lőcsére kérjük intézni.

Kelt *Lőcsén*, a »Szepesmegyei történelmi társulat« 1884-ik évi január hó 26-án tartott igazgató-választmányi gyűlésében.

Dr. Demkó Kálmán,
titkár.

Gr. Csáky Albin,
egyesületi elnök.

Szepesmegye összes lelkészeihez következő kérelmet intéztük:

» . . . . . tisztelendő úr! A »Szepesmegyei történelmi társulat« igazgató választmánya 1884. január 26-án tartott gyűlésének határozata alapján és megbízásából tisztelettel felkérjük . . . . . tisztelendő urat társulatunk működésének a vezetése alatt álló lelkészetre vonatkozó történelmi adatoknak összegyűjtése által való szíves támogatására.

Kérelmünk részletezve a következő: a parochia területén levő templomok, iskolák keletkezésére, a lelkész-lak építésére, a patronatusi jog gyakorlására, a parochialis birtokok donatiojára és szerzésének egyéb módjára vonatkozó adatokat, — a templomi szerelvények régibb leltárait, a parochia hívei népesedési mozgalmának régibb statistikáját (nemzetiség, születés, halálozás, esketés, halálesetek okai stb.) és az egyházi viszonyokra vonatkozó egyéb adatokat akár rendszeresen feldolgozva, akár hű másolatban vagy gondos ki-

vonatban szíveskedjék társulatunk titkári hivatalának megküldeni.

Az egyes parochiák rendszeresen kidolgozott történetei társulatunk évkönyveiben fognak közölni, a másolatok és kivonatok pedig rendszeres feldolgozásukig a levéltárban helyeztetnek el, hol azután is megőriztetnek.

Kérésünk mellett tisztelettel vagyunk

Lőcsén, 1884. március hó

... tisztelendő úrnak

kész szolgálói

Dr. Demkó Kálmán,

a sz. m. t.-t. titkára.

Gr. Csáky Albin,

egyesületi elnök.

A tagsági oklevél és a társulat pecsétje tervezetének elkészíttetésével dr. Vajdovszky János és a titkár bízattak meg.

Szepesmegye közönsége felkérte, hogy — a tulajdonjog fenntartása mellett — a levéltárban levő könyv- és éremgyűjteményt engedje meg társulatunk gyűjteményei közt helyezni el. Dr. Vajdovszky János indítványára a szepességi okmánytárak folytatólagos kiadása és az okmánygyűjtemények összeszerzése célul tűzetett ki.

Lányi Mihály 3 alapító és 38 rendes tagot, Babura László 4, dr. Beerwaldszky János 4, a titkár 2 rendes tagot ajánlottak a fölvételre, kikkel a tagok összes száma 155-re emelkedett.

A titkár jelentést tett a társulat gyűjteményei részére érkezett adományokról *).

Sajnálattal vétetett ekkor tudomásul Pákh Károlynak levele, melyben kijelenti, hogy az igazgatóválasztmányi tagságot nem fogadhatja el.

*) A gyűjteményekről szóló kimutatást l. 24. lapon.

Második választmányi gyűlésünk 1884. június 20-án gróf Csáky Albin elnöklete alatt szintén Lőcsén tartott. Jelen voltak: dr. Vajdovszky János alelnök, Binder Samu pénztárnok, Korponay Ágoston, Sváby Frigyes, Hradszky Antal választmányi tagok és a titkár. A tanév végén épen ezen időben tartott vizsgálatok miatt több lelkész és tanár vál. tag nem jelenhetett meg, mit előlegesen bejelentettek.

Társulatunk elnökének ekkor volt alkalmja először nyilatkozni. Élénk örömeinek adott kifejezést a fölött, hogy a „*Szepesmegyei történelmi társulat*“ megkezdte működését. Előreláthatóan szép eredményeket lehet attól várni, ha a társulat tagjai kitartóan és rendszeresen látnak a munkához. Részéről újra szerencsések voltunk ígéretet nyerni arra, hogy a társulatot lehetőleg támogatni fogja.

Örvendetesen vétetett tudomásul a titkárnak jelentése, mely szerint Császka György szepesi püspök ő nagyméltósága 200 frtnyi alapítvánnyal lépett alapító tagjaink sorába. — Dianiska András 1, a titkár 6 új rendes tagot ajánlottak felvételre. Ezekkel 163-ra emelkedett a társulat tagjainak száma.

Ezen alkalommal már a szellemi munka megindulását is jelezhette a titkár. Ugyanis bemutatta Babura László tagtársnak „*Wagner Károly történelmbűvár életrajza*“ és „*A nagyszalóki templom, iskola és plébánialak építése történetének rövid vázlat*“ című dolgozatait és Weber Samu tagtárs levelét, melyben „*Monographie der ev. Gemeinde A. C. in Béla*“ című, az illető hitközség költségén kiadandó művéhez a társulat ajánlását kéri. Élénk örömmel üdvözölte a választmány a működés megkezdését. Tekintettel azonban arra, hogy a társulat még csak a szervezkedés stádiumában van,

a választmány nem bocsátkozhatott egyes monographiák, művek ajánlásába. A végleges szervezés után örömmel ragadja meg a kedvező alkalmakat s a beküldendő műveket a szerkesztő bizottság véleményének beterjesztése mellett fogja ajánlani.

A m. kir. belügyminiszterium 1884. május 26-án 30720/VII. a. sz. a. kelt rendeletével kiegészítés végett visszaküldte társulatunk alapszabályait. Minthogy nem az alapszabályok módosítása, hanem csak az idézett rendelet értelmében történendő kiegészítésük kívánta-tott, a választmány elhatározta a kiegészítő pontok felvételét, az alapszabályoknak megerősítés végett újból leendő felterjesztésével megbízta a titkárt.

A szerkesztő-bizottság tagjaivá dr. Vajdovszky János második alelnök, Sváby Frigyes, Mortenson Ede választmányi tagok és a titkár választattak, megbízatván a társulat munkatervének megállapításával s a társulati kiadványok szerkesztésével.

Forberger Vilmos lőcsei főreáliskolai rajztanárszíves volt elkészíteni a társulat tagsági-oklevelének és pecsétjének rajzait. Minthogy tagsági oklevelet kevés tag kért, annak kiállítása egyelőre függőben hagyatott. A pecsétre nézve a fentidézett belügyminiszteri rendelet értelmében Szepesmegye hatóságától engedélyt kértünk a megyei címer hivatalos használhatására.

A június 20-án megválasztott szerkesztő-bizottság ugyanazon hó 30-án Szepes-Olasziban a bizottság elnökének vendégszerető házában állapította meg a társulat munkatervét. Ez az 1885. jan. 17-én tartott választmányi gyűlés által átvizsgálva, helybenhagyatott s azt a társulat tagjainak tájékoztatása céljából itten szószerint közöljük :

A „Szepesmegyei történelmi társulat“ legközelebbi teendői:

1. Társulatunknak legfőbb feladata lévén a megye történelmének teljes anyagát összegyűjteni s azt rendszeresen feldolgozni, mindenekelőtt szükségesnek tartjuk a munkás részt venni akaró tagokat arról tájékoztatni, minő munkák jelentek már meg eddig a Szepesség történelmére vonatkozólag?

A »Bibliotheca Karpathica« című műben csaknem teljesen össze vannak gyűjtve a már nyomtatásban megjelent munkák címei. Azon kéréssel fordulunk tisztelt tagtársainkhoz, hogy az egyöntetű működés céljából szíveskedjenek a Szepesség történetére vonatkozó, általuk megszerezhető vagy megközelíthető önálló nyomtatványokat, hirlapokban megjelent történelmi tárgyú cikkeket stb. a következő pontok szerint röviden ismertetni:

a) A műnek teljes címe, nyomtatásának helye és ideje, alakja, lapjának száma, hol található, minő nyelven van írva.

b) Tartalma: a fejezetek címe és tárgya rövid kivonatban ismertetve.

Nehogy ugyanazon művek ismertetésével többen foglalkozva felesleges munkát végezzünk, mindazok, kik ily ismertetésre vállalkoznak, szíveskedjenek tervbe vett dolgozatukról értesíteni a titkárt, ki azonnal értesítést adand arról, nem jelentette-e be már valaki ugyanazon tárgyat.

2. Nehogy már más helyen nyomtatásban megjelent okleveleknek a társulatunk által esetleg kiadandó okmánytárban való közlése ismétlésre és felesleges kiadásokra vezessen, kérjük tagtársainkat, szíveskedjenek az általuk megközelíthető okmánytárakból a Szepes-

ségre vonatkozó oklevelek jegyzékét (megjelölve az illető okmánytár címét, kötetét és lapját) kiírni s azt a titkárral közölni, ki betűsoros név- és tárgymutatóról gondoskodni fog. Így alaposan megismerkedhetünk az eddig kiadott okmány-anyaggal s esetleg egyes fontosabb okmányok nyomtatott szövegét az eredetiekkel összehasonlítva a netalán mutatkozó hibákat helyreigazíthatjuk.

3. Az okmánytárak ilyen átvizsgálásánál önkénytelenül kínálkozik az alkalom a család- és helynevek változásainak feljegyzésére s a Szepesség telepítésére vonatkozó adatok összegyűjtésére, — mire szintén kérjük tagtársainkat.

4. A telepítés történetére élénk világot vethet a különböző uralkodó német és szláv tájszólásoknak alapos ismerete. Ezeknek ismertetését is teendőink közé sorolva, kérjük összeállításukat.

5. Az előbbi pontokba foglaltakon kívül eső önálló dolgozatok beküldésénél a használt, nyomtatásban még meg nem jelent okmányoknak hű másolatban beküldésére, a többinek pedig, valamint a forrás- és segédmunkáknak pontos idézésére tisztelettel kérjük munkatársainkat.

Annak elhatározása, vajjon már az 1884-iki tagsági évben kiadassék-e az »Évkönyv«, leginkább a beérkezendő anyagtól fog függni s az igazgató-választmány további határozatától tétetik függővé.

Az alapszabályok 8. §-a *b)* pontja értelmében az igazgató-választmány »tagjai vagy más szakértők által megbíráltatja az »Évkönyv«-be vagy a társulat más kiadványaiban való közlésre szánt, a társulat szakkörébe vágó dolgozatokat«.

Kelt Szepes-Olasziban, 1884. június 30-án.

Alapszabályaink 1884-ik évi november hó 19-én 63700/VII. sz. a. elláttattak a nmélt. m. kir. belügyminiszterium által a bemutatási záradékkal. Ezzel társulattunk, minthogy már tisztviselői és választmányának tagjai az alakuló közgyűlés alkalmával 3 évre választattak meg, teljesen szervezettnek tekintendő.

Időközben az érdeklődésnek több jelét voltunk szerencsések tapasztalni. Szepesmegye közönségének közgyűlése készséggel adott engedélyt a megyei levéltárban eszközöndő kutatásokra. Lőcse város közgyűlése elhatározta, hogy a levéltárában elhelyezett muzeumi tárgyakat egy nyilvános muzeum alapjául átengedi, azokat alkalmas helyiségben állíttatván fel, hol a társulat gyűjteményei is helyet találандanak. Ugyanezzel kapcsolatban fog elhelyeztetni a város rendezett levéltára, mely a kutatók által a levéltári szabályzat értelmében használható. Gróf Csáky Albin főispán ur készséggel adott engedélyt a Csáky-család levéltárainak átvizsgálására s okmányainak használatára. — A lelkész urak közül 1. *Bartal Andor*: »A batizfalvi ág. h. v. anyaegyház és az ehez tartozó (Gerlachfalu, Menguszfalu, Lucsivna és Stóla) leányegyházak lelkészetére, — 2. *Schönviszner János*: a nagy-szalóki anya-, az uj-lesznai, uj- és alsó-tátrafüredi fiók egyházakra, — 3. *Philippi János*: a krompachi ág. h. ev. egyház történetére vonatkozó adatokat küldtek be a titkársághoz. — Dr. Vajdovszky János »Wagner Annalecta Scepusii Pars III.«-ból 64 okmányok magyar kivonatú lajstromát, továbbá: *Bárdossy János*: »Moldavensis vel Szepsiensis Decimae Indigatio est proxima Terreae Scepusiensis etc.« című művéből hasonló okmány lajstromot állított össze. Több tagtársunk a jelen »Évkönyv«-

ben közölt rendszeres dolgozatok által igyekezett megvetni társulatunk tényleges működésének alapját.

Midőn első évi működésünk szerény termékével a nyilvánosság elé lépünk, tudjuk, hogy a nyilvánossággal együtt járó bírálatnak is kitésszük magunkat. Érezzük, hogy a kezdet kezdeténél állva, sok függ társulatunk jövőjére nézve az első „Évkönyv“ kedvező vagy kedvezőtlen fogadtatásától; de az alakulás nehézségeivel küzdve, társulatunk még eddig nem fejthette ki nagyobbmértvű működést. Szepesmegye lelkes értelmiségének tömeges csatlakozásától függ, hogy a megye gazdag történelmi kincsei minél előbb és minél teljesebben kiaknáztassanak s társulatunk teljesíthesse kitzűzött feladatát.

Dr. Demkó Kálmán,
titkár.

III. Jelentés a társulat gyűjteményeinek állapotáról.

A »Szepesmegyei történelmi társulat« egy Lőcsén létesítendő nyilvános muzeum és könyvtár alapítása által többszörös célt óhajt elérni. A legjobb kézikönyvek jó leírásai sem képesek versenyezni azon képző hatással, melyet a tárgyak közvetlen szemlélete nyújt. Megyénkben két nyilvános muzeum van már: Poprádon a magyarországi kárpátgyesületé és Felkán a városé. Mindkettőnek nemes kulturális feladata van s nem dicsérhetők eléggé azon egyének, kik azokat létesíték. Különösen a Tátravidék szépségei által évről-évre nagyobb számban vonzott idegen turistáknak nyújtanak azok alkalmat arra, hogy hazánk közmívelődési törekvéseiről kedvező képet nyerjenek. Az említett muzeumok egyikének általános országos, másikának kizárólagosan helyi feladata van. Nem a ver-

seny azokkal, hanem azon meggyőződés, hogy *az egész megye területére vonatkozó*, a megye székhelyén elhelyezendő gyűjtemények a legtöbb embernek nyújtandának alkalmat a régi kor emlékeinek megismerésére s az, hogy Lócse a megye tanintézeteinek is középontja s így muzeuma az ország minden vidékéről jövő tanuló ifjúság ismereteinek szélesbbitése által is nagy szolgálatot tehet a nemzeti közművelődésnek, vezették társulatunkat egy *megyei muzeum* szervezésének eszméjére.

Lócse sz. kir. város képviselőtestülete 1884. ápril 9-én tartott közgyűlésében elhatározta, hogy — a tulajdonjog fenntartása mellett — kész átengedni szép fegyvergyűjteményét s más muzeumi tárgyait a közművelődési cél előmozdítására s a társulat levéltára és muzeumának elhelyezésére alkalmas helyiséget is ő fog adni. Szepesmegye törvényhatósági bizottsága 1884. július 15-én tartott közgyűlésből értesíté társulatunkat, hogy a megye történelmi és műbecscsel bíró tárgyainak esetleges kiállítás alkalmával közszemlére tételét megengedi. Ezen testületek anyagi és erkölcsi támogatása jó alap.

Szepesmegyében háladatos talaj kínálkozik a régészeti kutatásokra. A megye több vidékén akadtak már őskori leletekre, melyek az érdeklődést felkeltették, de rendszeres ásatásokra senki sem gondolt. Ki tudja, mely népek lakták időről-időre a Szepességet? minő volt azoknak életmódja, műveltségük állapota? A tatárjárás előtti korból alig vannak emlékeink, azt sem tudjuk, hol állottak a XII-ik században betelepített szászok által alapított városok, még Lócse régi helyének emlékét is csak kétes értékű hagyomány tartja fenn. Az írott emlékek hiányát ma már csak a földből

előkerülő fegyverek, házi eszközök, ékszerek stb. pótolhatják némileg. Nagy szolgálatot tehetünk hazánk művelődés-történelmének, ha a legcsekélyebb leletet sem hagyjuk figyelmen kívül s oly helyen őrizzük meg azokat, hol teljes biztosságban tartva s egymást kiegészítve, tanúlságul szolgálhatnak a jövő nemzedéknek.

Társulatunk fennállásának első évét nem tekintjük e részben nagyon kedvezőnek. Minden kezdet nehéz. A kételkedés, a bizalmatlanság, a félreértések zsidbasztóan hatnak mindig.

Eddig a társulat gyűjteményei részére következő adományok jöttek:

A) *A könyvtár részére* adakoztak: *Horváth Viktor*: Horváth V. Egyházi ötvös művek a középkorból, melyeket Császka György szepesi püspök a budapesti 1884-iki ötvösműkiállításra küldött. *A felső-magyarországi múzeum-egylet*: Évkönyvei 1872/3, 1876, 1879. 1882. évekből. (Szerkesztették: Károly Gy. Hugó és Dr. Stóhr Antal.) *Linberger István*: Linberger István: A VI. sz. kir. városi ág. hitv. ev. esperesség vázlatos történelme. Linberger I. Geschichte des Evangeliums in Ungarn sammt Siebenbürgen etc. *Dianiska András*: Névtelen: Bericht über den Stand der ev. Kirchengemeinde A. C. Leutschau, vom Jahre 1882. *Dianiska A.*: Installationsrede und Antritts-Predigt, Leutschau, am 16. Juli 1882. Névt.: Lócsén, 1883. mart. 11-én és 1884. aug. 13. és 14-én az ev. templomban tartott magyar isteni tiszteleten énekelt énekek szövege. Névt.: Gustav Adolf Frauen-Verein Leutschau. Statuten. Névt.: Zur Erinnerung an die Lutherfeier zu Leutschau am 10. und 11. nov. 1883. *Dianiska A.* Néhai tek. Okolicsányi-Zsedényi Kálmán úr emléke. Halotti és emlékezés. *Dianiska A.* Abschieds-

Predigt am 3. Sonntage nach Trinitatis d. 25. Juni 1882. geh. in ev. Kirch-gem. zu Agram. — *Weber Samu.*: Weber S. Zipser Geschichts- und Zeitbilder. Weber S. Beschreibnug der Szepes-Bélaer Tropfstein-Höhle. Weber S. Einiges aus der Geschichte Béla's. — *Iglói főgymnasium.*: Értesítői az 1864—5, 1871—2, 1873—1884-iki tanévekről. Pákh Károly: Az iglói ág. hitv. ev. főgymn. könyvtárának címjegyzéke. Dr. Tavasi Lajos: Erstes Jahreshft des Zipser evang. Schullehrer-Vereines. — *Löcsei állami főreáliskola.*: Értesítői az 1869.—70., 1883.—84-iki tanévekről. — *Sváby Frigyes.*: Sváby F. és Matirko S. Szepes-megye szervezete és szabályrendeletei. — Neueste und vollständigste Post-Karte von ganz Deutschland, Niederlanden, Schweicz, Pohlen. Wien 1809. — Wege-Karte durch den wichtigsten Theil Ost-Europa's etc. — Topographisch-Militärische Karte von Deutschland etc. Weimar 1809. — Der ganze bayrische Kreis. Augsb. 1796. Das Königreich Württemberg, Grosherz. Baden und das Fürstenthum Hohenzollern. Nürnberg 1813. — Departements Karten von Frankreich. Paris 1790. — Neueste Post-Karte von Deutschland. Augsb. 1807. — Carte de l'empire française et de l'Allemagne. Paris 1812. — Szepes- és Sárosmegye térképe. — Die Europ. Türkei mit d. Königr. Griechenland. Gyálókay M.: Struensee. — Schematismus a. d. Scepusiensis pro Anno 1878. — Knorr J. W. Sammlung von Muscheln und andern Geschöpfen, welche im Meer gefunden werden. Nürnberg 1757. — *Dr. Demkó Kálmán.*: Demkó K. Polgári családélet és háztartás Lőcsén a XVI. és XVII. században. — Demkó K. Lőcsének erődítése és védelmi rendszere. — Hilmar C. Einleitung zur universal Historie. — Kleuker, Die Republik des Pla-

ton 2 köt. — Névt. Europäischer Staats-Wahrsager. Bremen 1742. — *Trattner Joh.* Der Eisgang und die Ueberschwemmung der Donau in Ungarn im März 1838. — *Danielik J. A.* történet szelleme. — Névt. Blicke auf Deutschlands Lage seit dem Wiener Congress und auf die neuesten Volksbewegungen. — Grf. *Desófi József.* Bártfai levelek Döbrentei Gáborhoz. — *Maléter J.* Höchs-Nöthige Erinnerung wie sowohl die Bewahrung als auch die Cur selbst bei besorgender Contagions-Zeit anzustellen sei etc. Leutschau 1739. — *Benigni J. H.* Charakterschilderungen, interessante Erzählungen und Züge von Regenten-Grösse etc. — *Tschirner D. H. G.*: Die Gefahr einer Deutschen Revolution. Leipzig 1823. — *Hradzky József:* *Hradzky J.* Vándorlások a Szepességen. Szepesvár és környéke. — Összesen 79 darab.

B) *Okmánygyűjtemény.* *Csintalan Kálmán* m. k. honvéd-tiszthelyettestől: Zsigmond király 1412-ki, Podolint a szabad városok sorába emelő s annak adó és 30-ad mentességet adományozó oklevelének 1433-ki transsumptuma (pergam. függő viaszpecséttel). — I. *Ulászló* 1442-iki, Podolinnak árúmegállítási jogot adó oklevelének másolata. — *Kázmér lengyel király* 1455-iki, u. a. ügyben kiadott oklevelének másolata. — *Dr. Demkó Kálmán* tól: Büttner Mih. részére Lőcsén 1674-ben kiállított születési bizonyítvány. — Einkommen derer Maltz und Bier accisen 1678—81-ből 10 füzet — Einkomm derer Zinsen von der Bürgerschaft und Zwingler pro Anno 1700. 2 füz. — A tótfalusi Sváby család Busócz és Megyaszó birtokaira vonatkozó 1571. és 1592-i osztálylevelek és levelek. 3 drb. — A szepesi lándzsás községek lakóinak és vagyoni állásuknak kimutatása 1693-ból. — *Görgey Kristóf* és *Vilmos* közt 1612-ben

a Toporc birtokon levő belsőség fölött kötött osztálylevél. — Az alsó-répásiak és olsavicaiak közti viszállyra vonatkozó 1675-ből való levelek. 2 db. — *Zaychovszky Vilmos* főreált. VIII. o. t. : Zsigmond lengyel kir. 1548-ki, a szepesi városokban, s különösen Iglón alakított fegyverkovács- és kovács-céh alapszabályait megerősítő oklevelének másolata. — Összesen 27 darab.

C) *Éremgyűjtemény*. 1. P é n z e k : a) Magyarország és Ausztria : 3 kr. 1695 és 1697, 1800, 1812, 1849, 1851, poltura 1701, 1704, 1705, 1707, 1763, — 1 kr. 1762, 1767, 1780, 1800, 1812, 1848, 1851, — $\frac{1}{2}$ kr. 1772, 1780, 1781, 1851, — $\frac{1}{4}$ kr. 1816, 1851, — 2 kr. 1848, 1851, — 1 garas 1760, 1768, — 15 kr. 1807, — 30 kr. 1807. — b) Németország : 1 fillér 1860, 5 fil. 1875. — c) Franciaország : 5 cent. 1855. d) Olaszország : 5 cent. 1862. e) Oroszország : 1 kopek 1818. f) Törökország : para. g) Belgium : arany 1610-ből. h) Dánia : shilling 1771. i) Románia : 5 bani 1767. j) Lengyelország : 3 garas (ezüst) 1599, solidus 1610 és 1663. — 2. E m l é k é r m e k : Székely Mózes ónérmé 1601. 1830-iki kisebb és nagyobb koronázási ezüst érmek. 1865-iki lövészeti ünnepély emlékérme (ón). — 3. P a p i r p é n z : Kossuth-bankók : 2 db. 15 kr., 5 db. 30 kr., 1 db. 1 frt., 3 db. 2 frt., 4 db. 5 frt., 2 db. 10 frtos. — Összesen 60 db. fémpénz, 5 db. emlékérme, 17 db. papírpénz. — Ebből 48 dbot Zaychovszky Vilmos főreált. VIII. oszt. t., a többit Lányi Mihály (a belga aranyat), Valent Károly (a nagyobb koronázási ezüst érmet), dr. Demkó Kálmán, Theisz Gyula tanár, és a lőcsei főreáliskola több tanulója adták össze.

Midőn a szíves adakozóknak köszönetünket nyilvánítom, legyen szabad e helyen társulatokhoz és magánosokhoz azon kérést intéznem : szíveskedjenek gyűj-

teményeik többszörös példányait társulatunknak aján-
dékolni és a 12. stb. lapon közölt *Kérelmet* becses figyel-
mükre méltatva az ottan kifejezett kérések értelmében
támogatni társulatunk működését.

Dr. Demkó Kálmán,
titkár.

IV. Jelentés a pénztár 1884-ik évi állásáról.

Az 1885-ik január 17-én tartott választmányi gyűlés alkalmával a
pénztár állapota volt:

Bevétel		frt	kr.	Kiadás		frt	kr.
1	7 alapító tag à 50 frt .	350	—	1	Alakítási költségre . . .	21	05
2	1 „ „ részlete .	20	—	2	Titkári iroda költségeire utólagos elszámolás mel- lett utalványozva . . .	55	—
3	89 rendes „ à 2 frt .	178	—	3	Tagsági díjak beszédése	1	50
4	1 pártoló „ à 1 frt .	1	—		Készpénz	487	20
5	Takarékpénztári kamatok	11	75				
6	2 tagsági oklevél fejében	4	—				
	Összesen .	564	75		Összesen .	564	75

Ebből alapítványi tőke: 370 frt, tagsági okleve-
lekért jött 4 frt. Hátrálékban volt: 58 rendes tag
116 frttal, 4 pártoló tag 4 frttal. Levonva a főösszeg-
ből a sérthetlen alaptőkét (370 frt), az oklevelekért
bejött 4 frtot és a már tett kiadásokat, maradt 113 frt
20 kr. Ehez számítva a 120 frt tagságdíj-hátrálékot,
folyó kiadásokra maradt összesen 233 frt 20 kr.

Binder Samu,
pénztárnok.

V. A „Szepesmegyei történelmi társulat“ alapszabályai.

1. §. A társulat címe: »Szepesmegyei történelmi társulat«. Székhelye: Lőcse. Hivatalos nyelve: magyar. Pecsétje: Szepesmegye címere ezen körirattal: »Szepesmegyei történelmi társulat. 1883«.

2. §. A társulat célja: felkutatni és egybegyűjteni mindazt, a mi a tudomány, irodalom és művészet, a politika és közélet terén mint megyei nevezetesség tünt fel; megszerezni e megyebeli kitűnő férfiak arcképeit, életrajzait és műveit, a végpusztulástól megóvni a megyében található történelmi emlékü romokat, felkutatni a megyében elszórtan létező vagy a megyére vonatkozó mindennemű régiségeket, világi és egyházi történelmi emlékeket, okmányokat, nyomtatványokat, nemesi címereket, községek és céhek pecsétjeit, s mindezeket adományozás, esetleg vétel útján összegyűjtve az elpusztulástól megóvni, a gyűjteménybe megőrizés vagy kiállítás végett bevenni azon történelmi vagy műbecscsel bíró tárgyakat, melyekre az átengedő város vagy család a tulajdonjogot fenntartotta magának, meg nem szerezhető tárgyakról lehetőleg másolatot venni s mind ezen működésnek eredményét a Lőcsén létesítendő és a társulatnak tulajdonát képező állandó muzeumban összpontosítani és a nagy közönség használatára kiállítani.

3. §. Ezen cél elérésére a társulat történelmi, közművelődési, régiség-tudományi és statisztikai dolgozatok írása, kiadása vagy nyilvános felolvasása, nyilvános gyűlések tartása, régészeti ásatások és történelmi nyo-

mozások eszközlése, könyv- és levéltár berendezése, a műemlékek, régiségek tanulmányozása és ismertetése által törekszik.

4. §. A társúlatnak tagjává lehet a választmány által felvett minden férfi és nő.

A társúlat tagjai: tiszteletbeliek, alapítók, rendesek és pártolók lehetnek.

a) Tiszteletbeli tagokúl választhatók oly egyének, kik a társúlat irányában kiváló érdemeket szereznek vagy a történelmi és régészeti tudományok fejlesztése és művelésében kiváló érdemeket szereztek. Külföldi egyének csakis a kir. belügyminiszterium előleges beleegyezése mellett választhatók a társúlat tiszteletbeli tagjaivá.

b) Alapító tagok azok, kik a társúlat céljainak előmozdításához egyszer mindenkorra 50 frtnyi alapítványnyal járulnak.

c) Rendes tagok azok, kik egy tag által ajánlva felvétettek s három éven át évenként 2 frt o. é. összeg fizetésére kötelezik magukat. A három év eltelte előtt kilépését be nem jelentő tag újabb 3 évre rendes tagnak tekintetik. Megszűnik tag lenni, a ki ebéli szándékát a harmadik tagsági év 3 utolsó havában a titkárnál bejelenti.

d) Pártoló tagok azok, kik a társúlat pénztárába évenként 1 frtot fizetnek.

5. §. Az alapító és rendes tagok a társúlatba belépésük alkalmával kívánságukra tagsági oklevelet nyernek, melyért egyszer mindenkorra 2 o. é. frt fizetendő. Ezen összeg a muzeum felszerelésére fog fordíttatni.

6. §. A társúlat tagjainak jogai: a) Minden tagnak joga van a társúlat közgyűlésein, valamint a felolvasásokkal egybekötött választmányi gyűléseken megje-

lenni s azokon a társulat szakkörébe vágó felolvasásokat tartani vagy dolgozataikat felolvastatni, okmányokat, műtárgyakat bemutatni s azokról akár írásban, akár élszóval értekezni. A felolvasás vagy értekezés a titkárnak előre bejelentendő.

b) A tiszteletbeli, alapító és rendes tagok a társulat közgyűlésein tanácskozási és szavazati joggal bírnak, a tisztségek betöltésénél választók és választhatók.

c) Joguk van rendes és pártoló tagokat felvételre ajánlani.

d) A társulat által kiadandó évkönyvet a tagsági díj fejében kapják s a társulat által közrebocsátandó kiadványoknál kedvezményben részesülnek.

7. §. A társulat tisztviselői és azok hatásköre:

a) Az elnök a társulatnak képviselője hatóságok és harmadik személyek irányában. Ő hívja össze a közgyűléseket és a választmányi üléseket s ezekben elnököl. Hivatva van az alapszabályok és az ügyrend szigorú megtartása fölött őrködni. Joga van a társulat pénztárát bármikor megvizsgálni. Sürgősebb fizetéseket 50 frt erejéig utalványozhat, de azt a legközelebbi választmányi ülésen utólagos jóváhagyás végett bejelenti.

b) A két alelnök, kiknek egyike az elnök akadályoztatása esetében annak teendőit teljesíti.

c) A titkár, vezeti a köz- és választmányi gyűlések jegyzőkönyveit, viszi a társulat összes levelezéseit, a köz- és választmányi gyűléseken jelentést tesz a társulat tudományos működésének mozzanatairól, a társulati tagok névkönyvét szerkeszti és kiegészíti. A társulat által kiadandó évkönyvet és más kiadványokat szerkeszti. A társulat pecsétjének és levéltárának őre. A leltárak egyik példányát a vallás- és közokta-

tásügyi ministeriumhoz fölterjeszti és a gyűjtemények gyarapodásáról ugyanazon ministeriumhoz évente jelentést tesz.

d) A pénztárnok kezeli a társulatnak pénzbeli vagyonát, erről rendes naplót vezet, az elnök vagy az ügyvezető alelnökök által aláírt utalványokat kifizeti, a választmányi üléseken általános, az évi közgyűlésen pedig részletes számadást ad a pénztár állapotáról s azt az elnöknek a közgyűlés előtt megvizsgálás és előterjesztés végett beadja. A pénztárba begyűlő összegeket a választmány utasítása szerint valamely pénzügyintézetben helyezi el.

e) A múzeum őre a társulat múzeuma felett őrködik. Maga vagy más szakértők segélyének is igénybe vételével végezi a tárgyak szakszerű meghatározását, pontosan osztályozott és számozott leltárt vezet, melybe az adományozó nevét beírja, értékesebb tárgyaknál az adományozó nevét a tárgy külsejére is ráírja. A választmány utasítása szerint eszközendő régészeti kutatásokat és történelmi nyomozásokat intézi, azokról jelentést terjeszt a választmány elé s a közgyűlést megelőzőleg a múzeum állapotáról szóló kimutatását felhasználás végett a titkárral közli.

8. §. Az igazgató választmány: *a)* Az igazgató választmány a társulat tisztviselőiből, az alapító tagokból és a társulat rendes tagjainak sorából 3 évre választott 16 tagból áll. Az ülésekre a választmányi tagok — a napirend közlésével — külön-külön meghívóznak.

b) Az igazgató választmány hatáskörébe tartoznak: a társulat belkormányzati ügyei, tiszteletbeli tagok ajánlása s az alapszabályok és a közgyűlés által elintézés végett hozzá utasított ügyek. Az igazgató

választmány közt a társulat nevében s erre nézve kötelezőleg — a közgyűlés által megállapított határokon belül — minden szerződést, melyek az elnök és a titkár által íratnak alá. Évenként megvizsgálja a pénztár állapotát és a számadást. Elhatározza, hogy az ajándékozott tárgyak a múzeumban helyeztessenek-e el vagy — mint többszörös példányok — értékesíttessenek. Szükség esetében helyettes vagy segéd tisztviselőket nevezhet ki, felfogadja és elbocsátja a társulat szolgáloményzetét. Indítványokat tesz s azokra határozó szavazattal befoly. Tagjai vagy más szakértők által megbíráltatja az évkönyvbe vagy a társulat más kiadványában való közlésre szánt, a társulat szakkörébe vágó dolgozatokat.

c) A felolvasásokkal összekötött választmányi ülések évnegyedenként Szepesmegye azon városaiban, melyekben a társulatnak legalább 20 tagja van, lehetőleg felváltva tartandók. Az ülések nyilvánosak, de tanácskozási és szavazati joggal csak a választmány tagjai bírnak. Határozat hozatalra az elnökön kívül legalább 4 tagnak jelenléte szükséges. A választmányi gyűlések jegyzőkönyveit a jelenvolt elnök és a titkár írják alá s az esetről esetre kiküldött két választmányi tag hitelesíti.

9. §. A közgyűlések: a) A közgyűlések évenként, rendszerint a nyári időszakban Lőcsén tartatnak. A közgyűlésnek azonban joga van a következő közgyűlésnek — mint vándorgyűlésnek — helyét előre meghatározni. A megye valamely városának meghívására a vándorgyűlés a meghívó városban tartandó. Szavazati joggal a tiszteletbeli, alapító és rendes tagok bírnak.

b) Rendkívüli közgyűlést az elnök a választmány vagy 10 társulati tagnak a választmányhoz beadott

írásbeli indokolt kívánatára hív össze, a közgyűlés tárgyának határozott kijelölésével.

c) A közgyűléseken a szavazás nyilvános, de 10 tagnak írásbeli kívánatára titkos szavazás rendelő el.

d) A közgyűléseken érvényes határozat hozatalára az elnökön kívül legalább 25 tagnak jelenléte szükséges. A kellő számú tagok meg nem jelenése esetében az elnök a közgyűlésre új határidőt tűz ki. A második határidőben összejövő közgyűlésen a megjelenők szavazattöbbsége határoz.

e) A rendes közgyűlés tárgyai: 1. titkári jelentés a társulat évi működéséről, 2. az évi számadások megvizsgálása, 3. minden 3-ik évben a tisztviselők és a választmány tagjainak megválasztása, 4. az időközben megüresedett tisztviselői és választmányi tagsági helyek betöltése, 5. tiszteletbeli tagok választása, 6. indítványok előterjesztése és tárgyalása, 7. az alapszabályok módosítása. Ez azonban csak 10 társulati tagnak a közgyűlést megelőző választmányi gyűléshez írásban beadott indítványára s a választmány véleményének beterjesztése mellett tárgyalható s a közgyűlésre szóló meghívókban, mint a tanácskozás tárgya, mindenkor különösen megjelölendő. Az alapszabályok módosítására vonatkozólag érvényes határozatot csak a *d)* pont alatti határozmányok tekintetbe vétele mellett jelenlevők $\frac{2}{3}$ résznyi többsége hozhat.

f) A közgyűlések jegyzőkönyveit a jelenvolt elnök és a titkár írják alá s az esetről esetre kiküldött három tag hitelesíti.

10. §. A társulat vagyona és jövedelmi forrásai:

a) az alapítványi összegek, *b)* a rendes és pártoló

tagok évi díjai, *c)* ügybarátok adományai és hagyományok, *d)* a gyűjtemények.

Az alapítványi összegek kamatai s a rendes és pártoló tagok évi díjai a társulat kiadásainak fedezésére fordíthatók. Az alapítványi tőkék sérthetlennel és el nem idegeníthetők.

A felülfizetések, adományok és hagyományok, a mennyiben alapítványi természettel nem bírnak, a múzeum gyarapítására fordíthatók.

A társulat által gyűjtött mindennemű ritkaságok, mükincsek, régiségek, okmányok, könyvek, szóval mindennemű tárgyak az alapítványi pénzekkel együtt a társulatnak tulajdonát képezik.

11. §. A társulat feloszlása: Ha a netalán bekövetkező pártolás és részvét hiánya miatt a társulat további működése és fennállása lehetetlenné válnék, a társulatnak feloszlását csak olyan közgyűlés határozhatja el, mely három havi előleges hirdetés folytán ezen célból hivatott össze s a jelenlevő tagok $\frac{2}{3}$ része a feloszlátás mellett nyilatkozik. A társulat feloszlátása esetében a pénzbeli vagyonnak hova fordítása felett a feloszlátást kimondó közgyűlés határoz. A hozott határozat foganatosítás előtt a kir. belügyministeriumhoz fölterjesztendő. A társulatnak mindennemű gyűjteményei pedig Lócse sz. kir. városnak elidegeníthetlennel tulajdonába mennek át. Az alapszabályok módosítását vagy a társulatnak feloszlátását kimondó közgyűlési határozatok foganatba vétel előtt a m. kir. belügyministeriumhoz megerősítés végett felterjesztendő.

12. §. Ha a társulat az alapszabályokban kitűzött célt és eljárást illetőleg hatáskörét meg nem tartja s további működésének folytatása által az állam vagy

a társulati tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék: a magyar királyi kormány által haladéktalanul felfüggesztetik s a felfüggesztés után elrendelendő vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszlattatik vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására különbeni felosztás terhe alatt köteleztetik.

Kelt *Lőcsén*, a »Szepesmegyei történelmi társulat« 1883. évi december hó 18-án tartott alakuló közgyűlésében.

Dr. Demkó Kálmán,
titkár.

Gr. Csáky Albin,
egyesületi elnök.

63700. szám.

VII.

Látta a magyar királyi belügyminister
Budapest, 1884. évi november hó 19-én,

a minister helyett

(P. H.)

Benyiczky,
államtitkár.

ÉRTEKEZÉSEK.

I. Wagner Károly.

A „*Szepesmegyei történelmi társulat*“ alig kezdeti meg közleményeinek sorát méltóbb tárggyal, mint azon férfiúnak életrajzával, ki egy egész élet munkáját szentelte azon eszmének, hogy a hazai történelem felderítésén fáradozva, különösen Szepesmegye történetének anyagát lehetőleg teljesen összegyűjtse s az enyészettől megmentve átadja az utókornak.

A XVI-ik század elejétől kezdve Wagner Károlyig szép sorozatban látjuk szűkebb körű hazánk — a Szepesség — nagynevű férfait, kik koruk eseményeinek hű följegyzésével megtették kötelességüket a történetírás terén. Moller György a hírneves lőcsei esperes-lelkésztől kezdve szakadatlan sora volt a Szepességen a napló- és krónika-íróknak.*)

*) Hain Gáspár a Szepesség legnagyobb krónikájának írója az 1516-tól 1652-ig élt szepességi naplóírók sorát krónikája címlapján így írja le: »Diese nachfolgende Zipserisch-Leutschauerische Chronica ist aus nachgesetzter Herren Anmerkungen und Diarija zusammen getragen worden, als:

Dn. Conradi Sperfogels Notarii et Iudicis Leutschoviensis,

- » Danielis Türck   »   »   »   »
- » Johannis Henisch   »   »   »   »
- » Kristophori Kohls Pastoris Durandi-Villensis.
- » Caspari Cramers J. U. C. et Iudicis Leutschoviensis.
- » Petri Czack Aedilis et Senatoris   »
- » Martini Frölichs Senatoris   »

A Szepesmegye fényes történelmi múltjának földerítésén fáradozó férfiak sorában vezércsillag gyanánt ragyog egy szerény szerzetes tanár, kinek működése lelkesítőleg hat ki az utókor fiatalabb nemzedékére.

Ez *Wagner Károly*.

Dn. Nicolai Hain Iudicis Leutschoviensis sowohl auch aus Gemeiner Stadt Leutschau Jahrbüchern und verrechnungen. A krónika írók által felhozott adatok hitelességének megbírálásánál mindig igen lényeges az, vajjon egykorúak-e s olyan volt-e állásuk, honnan hitelesen értesülhettek a leírt eseményekről? *Moller György* a híres „*Matricula Mollerian*“-at a XVI-ik század elején mint löcsei esperes lelkész írta. Kézirata Hradszky szerint jelenleg Gyulafehérváron őriztetik (Vándorlások a Szepességen 100 l.) — *Sperfogel Konrád* naplóját, mely 1516-tól 1536-ig terjed, mint Lőcsének ezen időn át jegyzője, tanácsnoka, 1514-ben, 1516—17 és 1522—23-ban bírása írta. Eredeti kézírata a löcsei állami főreáliskola tulajdona. — *Türck Dániel*-lel 1545-ben, 1565—67-ben mint löcsei bíróval találkozunk, 1568—69-ben a városnak jegyzője. Naplójának — mely a nemzeti múzeum ívrétű latin kézíratai közt 3117 sz. a. őriztetik — tüzetes ismertetését adta *Garády* a „Századok“ 1871-ik évi I. füzetében. — *Henisch János* a Hain féle krónika szerint — 1562-től 1567-ig Lőcsének senatora, 1568—69-ben bírása volt. Naplója eddig ismeretlen. — *Cramer Gáspár* Lőcse egyik legelőkelőbb patritius családjának tagja 1616—18-ban tanácsnok, 1619—20-ban majd 1630—31-ben és 1636—37-ben ismét bíró, a közbeeső években és 1634-től egészen 1644-ben történt haláláig folytonosan senator volt Lőcsén. Ennek, valamint kortársai *Czack Péter* és *Fröhlich Márton*nak, valamint a későbbi Hain Miklósnak kézíratai ismeretlenek. *Czack Péter* 1606-tól kezdve 1636-ban történt haláláig szerepel Lőcse hivatalnokai között mint aedilis, senator és 1632—33-ban bíró. *Fröhlich Márton* 1638-tól 1645-ig mint tribunus és senator vesz tevékeny részt Lőcse ügyeinek vezetésében. *Hain Miklós* 1644-ben Lőcsén tanácsnokká választatott s a város ügyeiben gyakran küldetett követségbe. 1647-ben bíróvá lett s ezen hivatalát, a polgárság osztatlan bizalmát bírva, 5 éven át viselte. Az érdemes polgárt a királyi kegy 1652. június 16-án Magyarországnak nemesei sorába emelte. (III. Ferdinand királynak 1652. ju-

Wagner Károly született 1732. évben sárosmegyei Zboró községben. A kis gymnasiumi iskolák elvégzése után, követve hajlamát, belépett a jezsuiták szerzetébe Nagy-Szombatban 1747. évi október 14-én. Itt csakhamar kitűnt társai közt szorgalma s elmeéle által, különösen a classicus görög nyelv tanulásában, melyet annyira elsajátított, hogy Homert s más görög remekírók műveit könnyedén elemezte s fordította.

1751-ben Eperjesre a gramatikalis osztályokba, innen a bölcsészet hallgatása végett Kassára került, a hol saját szorgalmából annyira megtanulta a francia nyelvet, hogy Corneille Tamás több francia színművét latinra fordította oly célból, hogy azokat a tanuló ifjúság az év végével nyilvánosan előadhassa, ami akkor-tájban gyakori divatban volt.

1757-ben visszatért Nagy-Szombatba a thelogiai tudományok hallgatása végett, melyekből nyilvános disputációra bocsáttatott s melyeknek később koszorús tudorává lett. *)

1762-ben disponáltatott Wagner Szepesmegyébe, hogy a szepeshelyi gramatikalis iskolák vezetését átvegye. Aldásos s a közművelődést terjesztő működésében hathatósan istápoltatott Zbiskó József Károly

---

nus 16-án Bécsben Hain Miklós és fiai részére kiállított címeres nemes levele Lőcse levéltárában van.) Meghalt 1652. nov. 21-én. Naplója ismeretlen. — A jeles elődök művét folytatta Hain Miklósnak fia *Gáspár*. Krónikájának eredeti kézírata, mely az elvesztett régi naplók tartalmát is felöleli, jelenleg a lőcsei ev. egyház-község tulajdona. Ez a legterjedelmesebb lőcsei krónika, vagy mint a szerző maga helyesebben írja: „Zipserische oder Leutschauerische Chronica und Zeitbeschreibung“, mely 1684. dec. 25-ével végződik. Terjedelmesen ismertette Demkó Kálmán a „Századok“ 1882-ki II. és III. füzetében. A többieket ismerteti maga Wagner.

A szerkesztő.

*) Fasc. eccl. liter. Szaniszló 1842.

akkori szepesi prépost által, kinek odaadó barátságát kinyerni szerencsés volt.

Itt nyílt Wagnernek tere a nagynevű történetíró dicsőségének megszerzésére. Kegyelmes Maecenasa a prépost pénzbeli segélyvel és erkölcsi elismerésével folytonosan támogatta őt kutatásaiban. Így fogott hozzá Wagner Szepeshelyen, fáradhatlanul dolgozva az archivumokban, Szepesmegye története anyagának összegyűjtéséhez. *)

Midőn Bazinba hitszónokká nevezték ki, ott is folytatta munkálkodását. 1764-ik évben került Wagner Bazinból Besztercebányára, hogy ott a harmadik próba évet mint szerzetes kiállja. Onnan, ámbár csak szent elmélkedésekkel kellett volna foglalkoznia, mint szorgalmas, buzgó pap járt a közel vidékre Radványba, Mitschinbe stb. predikálni. 1765-ben ismét Nagy-Szombatban találjuk őt a rhetorica előadásával elfoglalva, ugyanazon év augusztus 15-én letevén szerzetének ünnepléses fogadalmait Szakolcára neveztetett ki a fiatalabb társak mesterének. Öt évi sikerdús működés után visszarendeltetett Eperjesre, hogy az ottani gymnasium igazgatását átvegye, a hol hamarabb ráért Szepesmegyére vonatkozó bő történeti búvárlatait folytatni s lassankint mások anyagi támogatása mellett ki is adhatni.

E kedves tartózkodási helyén azonban nem maradhatott sokáig; mert az iskoláztatás s tanrendszer

---

*) Erre vonatkozólag írja Annalectái I. részének bevezetésében: Midőn felsőbb hatóságaim akaratából a Szepességen működtem, sem az aprólékos, sem az újabb iratok, sem a cödexek kéziratai nem kerülték el figyelmemet. Az alkalom, idő és hely egyaránt kedveztek annak, hogy a tanulás azon ágát, melyet már előbb csodálatosan megszerettem, műveljem, . . . barátaim nemcsak helyeselték, de sürgették is, hogy feltett szándékomtól el ne álljak stb.

terén akkoriban felvett újítások őt is kényszerítették állásától fájdalmas szívvel megválni s ezután szerzetének növendékeit az egyházi történet és szónoklattan elemeire oktatni. Erre az időre esik tudorrá való ünnepélyes előmozdítása.*)

A jezsuita rend eltöröltetése után 1773-ik évben kineveztetvén országos történetírónak 400 frt évi fizetéssel, Pozsonyba vonúlt, a hol két kebelbarátja s volt rendtársa Pray György s Kaprinay István által támogatva munkálkodott.

1777-ben kinevezték őrnek a budai egyetemi könyvtárhoz, egyszersmind rendes egyetemi tanárrá lón, s az oklevél-, pecsét- és címertan, (diplomatica, sphragistica és heraldica) tanári székén ült hét álló évig, szorgalmasan oktatva az ifjúságot, melynek mindenkor kedvelt barátja volt.**)

1784-ben gyöngült egészségének ürügye alatt, valójában pedig josephinisticus érzelmű elleneinek áskálódásai folytán nyugdíjaztatván, — 52 éves korában kénytelen volt e híres történetbúvár az egyetemről megválni és nyugalomba lépni. Nyugdíja volt 300 frt. A becsülettel kiérdemelt nyugdíj élvezése végett Kis-Szebenben, (Sárosmegyében) húzta meg magát, a hol 1790-ik évi január 7-én jobblétre szenderült.

---

*) Fasc. eccl.

***) Mily nagy súlyt fektetett az oklevelek ismeretére, kitűnik saját szavaiból: »Az oklevél tan hasznosságáról nem kell ezen helyen sokat szólnom. Mily becsben állanak az oklevelek a tudósok előtt, mutatják azon vaskos kötetek, melyeket a franciák, németek, olaszok, angolok, belgák és más népek kiadtak. Sokszoros hasznót húz az oklevelekből az irodalom. . . . Ezeknek segítségével könnyen megértjük azt, minek magyarázatát hiába keresnők a legrégebb márványban és ércben. Hatalmas segítő eszközei azok a történelemnek, földrajznak és a nemzedékrendtannak (Genealogia).

40 vaskos kötetre terjedő gazdag kézirat és oklevél gyűjteményét rokonára Pauly Istvánra, akkortájt a Szirmay család jószágainak igazgatójára hagyta.

A Szepesség történetére vonatkozó nagy művének első részét Eperjesen, a másodikat Nagy-Szombatban, a harmadikat és negyediket Pozsonyban írta. Barátai és jóakarói támogatása mellett „*Analecta Scepusii sacri et profani*“ cím alatt az első és második kötetet Bécsben 1774-ben Trattner Tamás betüivel adta ki. *) Ezen, a Szepesség történetében korszakot alkotó monumentális művének kiadására vonatkozólag következő módon nyilatkozik előszavában: »háladatos szívem arra készet, hogy azon nemes férfiak neveit említsem, kik engem pénzbeli segélyben részesítettek, igyekezetemben istápoltak s könyvem kiadása körül maguknak kiváló érdemeket szereztek. Ezek: Zbisko József Károly szepesi prépost, kinek művét felajánlotta, Feja János, Okolicsányi Imre szepesi kanonok, Kendray Gábor, Wilhemb Jakab, Kaprinay István jézus-társaságabeli atyák, Kollár Ferencz Adám kir. tanácsos s a bécsi cs. könyvtár első őre, *Jancsó Ferenc* szepesmegyei első alispán, *Máriássy Ferencz* gömörmegyei alispán, *Mattyasovszky László* a tíz lándzsás község algrótja, *Székely Sámuel*, *Berzeviczy Sándor*, *Fejérváry Károly*, *Berzeviczy Rikolf* szepesmegyei aljegyző, *Benczur József* pozsonyi luth. gymn. igazgató. Végre *Löcse*, *Késmárk* és *Kassa* városok senatusai . . . a kiknek mindnyájuknak a történelem, a művelt világ nevében lekötelező hálámat fejezem ki, hogy a közjónak, Szepesmegye hírnevének

*) Nagy műve már 1770-ben készen volt, de két évig Bécsben hevert, míg a censura jóváhagyta. 1772-ben a szepesi városok visszakeblezése következtében nagy változás állott be a Szepesség viszonyaiban s ő ezekre is kiterjesztvén figyelmét, a visszakeblezett rész actáival kiegészíté a művet.

és az utódok oly kiváló emlékezetének segélyére voltak. Kövesd te is jóakaró olvasó azoknak nyomdokait és ha az első részben tetszésedet megnyertük, légy türelemmel a másodikra. Isten veled. Eperjesen 1770. október 1-én.«*)

Ezen nagy műve első kötetének tartalma: 1. A magyar és lengyel királyok közt a Szepességen tartott congressusok-, szövetségek- és más tárgyalásokra vonatkozó oklevelek (1411-től 1549-ig.) 2. Szepesmegye összességét illető oklevelek és levelek (1198-tól 1596-ig), 3. A szepesi várra (1308—1550.) 4. Késmárk városra (1269—1581.) 5. Lőcse városra (1258—1595.) 6. A szepesmegyei nemességre (1248—1589-ig), 7. A szepesi városok keletkezésére stb. viszonyaira (1254—1591-ig) vonatkozó oklevelek és a szepesi szászoknak municipalis jogait tartalmazó 1371-iki jogkönyv. 8. A Szepességen levő, egyházak és plébánosok (1274—1578,) 9. A szepesi prépostság és a szent Mártonról címezett szepesi káptalan (1239—1587.) 10. A Szepességen egykor virágzott szerzetes-rendek (1244—1593.) viszonyaira. 11. Némely szepesmegyei falvak keletkezésére és fejlődésére vonatkozó oklevelek (1284—1326-ig.)

Művének második kötetében a Szepesség krónikaíróinak műveit adta ki rövid kivonatokban **) Ezek:

*) A III-ik és IV-ik kötet 1778-ban Landerer János Mihály pozsonyi és kassai nyomdatulajdonosnál jelent meg.

**) Leggondosabb kutatásai dacára sem találta azokat oly számban, mint kezdetben gondolta. Ennek okát következőkben véli feltalálni: »Mi magyarok — írja — nem vagyunk oly szerencsések mint más népek, melyeknél az ősök sok emléket hagytak az utódokra s ezek igen dicséretes törekvéssel iparkodnak azokat közzé tenni; nálunk ellenben, nem kutatom vajjon atyáinknak tudatlansága okozta-e vagy a levéltárak elpusztítása? — allig lehet hozzá jutni

1. Kivonat a szepességi vagy lőcsei krónikákból.
2. Kivonat a Leibitzerék krónikájából.
3. Egy névtelen karthausi barátnek a menedékkő (Lapis refugii) történetére vonatkozó elbeszélése.
4. Szepesmegyei necrologium. (A XIV—XVII. században meghalt kanonokok jegyzéke.)
5. Dlugoss János lengyel történetíró művének a Szepesség XV. századi történetére vonatkozó részletei.
6. Késmárknak emlékezetes eseményei 1433-tól 1547-ig.
7. Magyar- és Lengyelország királyainak 1404-ben Lőcsén tartott congressusára vonatkozó értesítés Bonfinius Antal után.
8. Kivonat Decius Lajosnak Zápolya Borbála menyegzője és haláláról írt művéből.
9. Sperfogel Konradnak 1516-tól 1537-ig terjedő naplója.*)
10. A »Matricula Moleriana« rövid vázlata.
11. Történeti kivonatok a régi egyházi visitatiokról.
12. Moller György: Késmárk urainak váltakozása.
13. Egy névtelennek elbeszélése, hogyan jutott Késmárk Laszkitól Ruebernek s ettől Tökölyinek kezébe.
14. Simplicissimus szepességi utazása. (XVII. század.)
15. Szepességi templomok felíratai.

---

ahoz, mit leginkább ohajtanánk. « Nem juthatott hozzá a krónikák eredeti kézírataihoz. A szepesi vagy lőcsei krónikához írt előszavában nyilatkozik: »Barátaim, kik a teljes művet ígérték még csak nem is kivonatot, hanem másod-, sőt harmad kézből vett compendiumokat küldtek.« Ezen kivonatok oly rövidek, hogy Wagnernél mindössze 45 oldalt foglalnak el. A Hain féle krónikának, melyből a kivonatok vétettek, eredeti kézírata 956, 4-rét oldal s mintegy 10-szer annyi, mennyit Wagner közölt. Eredetijét azok sem ismerték, kik a kivonatokot készítették.

*) Sperfogel naplójának eredeti kézírata 576 4-rét, igen sűrűn írt oldal. Wagner kivonata összesen 57 oldal. Eredetijét Wagner nem ismerte. Latin nyelven írt kivonatát Dobai Székely Sámuelről kapta. Az eredeti váltakozva német és latin nyelven van írva.

A szerkesztő.

A harmadik kötetnek tartalma: 1. A szepesi társas káptalan prépostjainak életrajzi adatai (1209—1774-ig). 2. A jeruzsálemi szt. sír kanonokokjai landoki rendházának prépostjai és a rend 1299-iki szabályzata. 3. A schavniki apátok története. 4. A draveci keresztesek névsora. 5. A lechnici keresztesek perjelei. 6. Szepesmegye főispánjai (1202—1778-ig.) 7. Szepesmegye alispánjai (1309—1778-ig.) 8. A szepesi szászok grófjai (1270—1411-ig.) 9. A XIII. szepesi várost kormányozó lublói kapitányok (1412—1772-ig.)

A negyedik kötet: 1. A Zápolya-, 2. A Thurzó-, 3. A Tököli-, 4. A Warkotsch családok nemzedékrendi történetét adja.

Mily mélyen érző jellem s tudós volt Wagner, azt művei fennen hirdetik. Ismertetett művének az olvasóhoz intézett szavaiban megtestesülve látjuk az igazi jámborságot minden tettetés nélkül, az élet-bölcsességet minden hivalgó fenhéjázás nélkül, az emberbaráti szeretetet minden önző hasonlesés nélkül. Wagnernek szelíd lelkületű, a világ minden hiú ábrándjaitól idegen, minden tettében nemes, tiszta becsülettel teli, hivatásának teljesítésében ernyedetlen jellemét méltán szerették s becsülték kortársai.

Wagner Károly az »Analecta Scepusii«-n kívül rendjének eltöröltetése után következő műveket adta ki.

1. Petri de Warda ecclesiarum Coloc. et Bacsensis canonica unitarum Archieppi epistolae cum nonnullis Uladislai II. Reg. Hung. (Wárday Péter kalocsai érsek levelei).

2. Collectanea genealogico historica illustrium Hung. familiarum in decadibus edita. (Magyarország jeles családai nemzedékrendi történetének gyűjteménye 10 részben.

3. Diplomatarium Comitatus Sarosiensis. Posonii 1780. (Sáros megye okíráttára. *)

Azonkívül az 1787. évben Budán megjelent »Ungarisches Magazin« című folyóirat több jeles értekezését hozta.

Mint történetíró minden művében elérte Wagner a múlt század történetíróinak tudományos színvonalát. Az általános hazai történelem terén szerzett érdemek elismerésében méltán osztozik jeles kortársai Katona István, Pray György, Kaprinay stbekkel, de a Szepesmegye történelmére vonatkozó anyag rendszeres összegyűjtése és kiadása egyedül Wagner Károlynak elvülhetlen érdeme. Ezen fényes, kalauzoló lángelme után indultak Genersich, Fröhlich, Krones, Henszlmann, Weber s mindazok, kik a Szepesség történetének bármely részletével foglalkoztak. — Analectáinak gazdag forrásából ezután is bőven meríthetnek a kutatók.

Tartsuk tiszteletben emlékét annak, ki első volt azok között, kik Szepesmegye történetének kutatásában becsülettel fáradoztak.

Babura László.

II. Béla város vásárai történeti fejlődésükben.

Bélán több irányban vonuló út találkozik. Béláról vezet az út keletfelé Keresztfalvára és a szomszéd faluhelyekre, nyugatfelé Javorinára, Zakopanára általában a Tátravidékre a nevezetes zsdjári hágon át, éjszakfelé Galicia látogatott vidékeire többnyire Lublón keresztül és délfelé Késmárkra és az onnan elterülő

---

*) Merkur von Ungarn 1787. 7. l. p. 42—54 im Anhänge.

helységekbe. Ily fekvéssel a város korán közlekedési gócpontot képezett és mint ilyen kereskedelmet űzött különösen Lengyelország felé. Ezen tekintetből szabadalmakat is kapott különféle vásárok tartására.

Legelőszőr Zsigmond lengyel király 1535-ben Fulgentius városi bíró kérésére engedett meg egy heti vásárt, mely vasárnapon tartatott. Az okmány értelmében minden nembeli vevőnek és eladónak szabadságában állott e vásáron megjelenni, árúkat venni, eladni vagy másokkal felcserélni és biztosságban megint hazatérni. Ezen okmányt Kázmér lengyel király 1649-ben megerősítette.*)

Ezen heti vásár engedélyezése után III. Zsigmond lengyel király 1607-ben január 4-ikéről kelt szabadalmával kibővítette Béla város jogait a vásárok tekintetében. Ugyan is azon véleményben van, hogy a város igen alkalmas helyen fekszik, lakossága szorgalmas és értelmes, mindamellett még nincsen szabad és nyilvános évi vására; miért is két ilyent enged meg és rendel és pedig az egyiket sz. Antal apát és remete, a másikat sz. Máté apostol és evangélista napján, éppen oly joggal mint az ország más városaiban. Minden rendű, rangú, állású és nemű ember jöhet ide és a két nevezett vásáron vehet, eladhat és cserélhet árúkat, szabadon jöhet és mehet a királyi oltalom alatt.**)

Ezen vásártartási engedély sok rossz vért szült és sok port vert fel. E vásárok ellen legelőszőr Liptó-megye tiltakozott egy 1607. augusztus 6-ikán kelt átiratában Szepesmegyénél. E megye hozzájárult a tilta-

---

*) I. okmány. Ezen okmány úgy mint a következők is eredetiek, még kiadatlanok és Béla város levéltárában találhatóak fel.

**) A szerző által beküldött másolatokat térszűke miatt most nem közölhettük.

kozáshoz és megszüntetteknek nyilvánította e vásárokat; mivel az elzálogosított város engedélyért sem a királyhoz sem az országhoz nem fordult. Miután a tilalom nem segített, Szepesmegye junius 15-én betiltott minden vásárt a XIII. elzálogosított város területén, egyszermind áthelyezvén a vásárokat Szepes-Szombatról Káposztafalvára, Váralljáról Krumbachra és Iglórol Markusfalvára. Az ügy mindég bonyolodottabbá lett. Késmárk közhírré tette, hogy mindenkit 12 frt bírsággal fog megbüntetni, ki merészkedik Bélára vásárra menni. E város a fennforgó kérdésben junius 19-én ügyes fiatal jegyzőjét Ambrózy Sebestyént küldte Bécsbe. A XIII. város sem mulasztotta el mentségére követet küldeni oda. A késmárki ügyész két leíratot hozott le Mátyás főhercegtől. Az egyik megtiltja az új vásárok megtartását, a másik a lengyel királynak szól, ki figyelmeztetik, hogy szepesi helytartója Lubomirszky Sebestyén Lublón a XIII. város lakóit jószág-, becsület- és életvesztés büntetése alatt eltiltja Késmárk látogatásától, holott mi sem kívánatosabb mint a városok barátságos és békés viszonya.*)

A törekvés azonban, az elzálogosított városokat is a faluhelyek szerepére lenyomni, nem sikerült. A lengyel királyok igyekeztek a városok jogait és szabadalmait megóvni és közlekedésüket valamint kereskedelmüket mindinkább kifejleszteni. Így tett mindjárt János Kázmér 1667-ben. Meghagyva a vasárnapra eső heti vásárt, az évi vásárok számát 2-ről 3-ra emeli úgy, hogy az első január 17-dikén, a második május 14-dikén és a harmadik september 21-dikén tartandó,

---

*) Christian Genersich: Merkwürdigkeiten der k. Freystadt Kesmark 1804 I. 333.

minden joggal, mely ily városi vásárokkal összekötésben szokott állani.)*

Az 1667-iki engedélyezési okmányban kifejtett jogviszonyt Mihály lengyel király is változatlanul megerősítette 1669-ben.**)

János Kázmér király 1739-ben különös jó indulattal viseltetik a város irányában. Akarja, hogy a város jóléte emelkedjék és kereskedelme virágozzék. E tekintetből jóváhagyja mind azon szabadalmakat és jogokat, melyeket a város az idők folyamában nyert és jelenleg bír.***)

Ha eddigelé csak a lengyel királyok folytak be a városi jogok nagyobbítására a vásárok tekintetében, ezentúl a magyar királyok is ezen irányban hatnak jótékonyan. Lubomirszky Tivadar lengyel helytartó sok mindenféle bajt okozott a városoknak. Hogy csak egyet említsek, alatta köteleztettek a városok a szokásos tizeden kívül, számára a mezők 9-dik kévéjét fizetni. A sok zaklatást némileg jóváteendő, néha nyájasabb indulattal is viseltetett Béla irányában. Ugyanis folyomodott III. Károly királyhoz, szaporítaná a vásárok számát; minthogy az nemcsak a városbelieknek, de a szomszéd lakóknak is előnyükre szolgálna, kik az utak kedvező összeköttetésénél fogva gyakran megfordúlnak a nevezett városban. Kérésének sikere volt. Károly e körülmények tekintetbe vételével megengedte, hogy a heti vásáron kívül, az évi vásárok száma 3-ról 5-re emeltessék és a vásárok következő rendben következzenek egymásután: január 17-én, május 15-én, július 13-án, sept. 21-én és az utolsó sz. háromság vásár-

---

*) III. okmány.

**) IV. okmány.

***) V. okmány.

napja hetében még pedig úgy, hogy minden vásár két napon át tartson, melyek elseje házi állatok, másodika pedig egyéb árúk és dolgok vásárlására szolgáljon. A vásárok általában mindazon jogokkal és szabadságokkal ruháztattak fel, melyekkel a szabad királyi városok vásárai bírtak. Károly király e fontos kiváltságot 1739-ben állította ki és Lubomirszky Tivadar herceg és helytartó útján szolgálhatta át Béla városának.*)

I. Ferenc király 1811-ben még szaporította a vásárok számát. Engedve a város és a XVI városi hatóság kéréseinek és tekintve a kérelmező város és környéke anyagi hasznát és jólétét, az addigi 5 vásárhoz még kettőt engedett: virágvasárnap után kedden és szerdán s azon a héten, melyre sz. Tamás apostol emléknapja (Dec. 21) esik szintén kedden és szerdán. Ha pedig a kitűzött vásárnapok ünnepnapra esnének, akkor a következő héten tartandók meg. A kereskedők, utasok, vállalkozók figyelmeztetnek, hogy mindenféle jószágokkal és árúkkal szabadon jelenhetnek meg ezen vásárokon, ott tetszésük szerint vehetnek, eladhatnak és a királyi oltalom alatt térhetnek haza. Ezen viszony az évi vásárok tekintetében mai napig sem változott. Így tehát van Bélán 7 évi-vásár, (országos v.) melyek mindég remete szt. Antal-, virágvasárnap-, apostolok oszlása-, szt. Mátyás-, Katalin és szt. Tamás hetében**) kedden és szerdán tartatnak.

Újabb időben a heti vásár ment némi fejlődésen keresztül. Ugyanis Béla város már 1839-ben, különösen főjegyzője Ludvigh János fáradozásaival kérelmezte a Felségnél, hogy a heti vásár péntekre tétes-

*) VI. okmány.

**) VII. okmány.

sék át. E kérelmezés mellett külön bizonyítványokban már 1838 —1839-ben felszólaltak Szepes-Szombat, Igló, Lubló, Gnezda, Mathaeoc városok, — a Vibornán, Tótfalván, Buschócon, Keresztfalván, Krempachon, Krighen, Lipniken, Haligócon, Hanusfalván és Mátyásfalván birtokoló földesurak, végre Gibel, Jarembina, Kamjonka, Richwald, Lackowa, Relow, Forbász és Granasztó falvak. 1840-dik évi január 30-ikáról a szandeci cs. k. hivatal egy bizonyítványt küldött be, melyben kiemeli, hogy a galíciai szomszéd vidéknek nagy előnyére szolgálna, ha Bélán pénteken tartatnék meg a heti vásár. Csak Késmárk ellenezte ezt és véleményének érvényt is igyekezett szerezni. Mindazonáltal Ferdinand király 1842-ben 2711. sz. a. helyt adott Béla kérésének és megengedte a péntekre tervezett heti vásárt mindazon jogokkal és kiváltságokkal, melyek más szabad kir. városokban érvényben voltak.*)

E sikernek nagyon örültek Bélán. Az első heti vásár megfelelő díszes ünnepélyességgel ment végbe. A piacon zene hangzott, az idegenek megvendégeltettek, a hatósági személyek díszruhába öltözve lóháton mentek a városon keresztül és a népnek különféle szónoklatok mellett olvasták fel a királyi elhatározást.**)

Ezen heti vásár a legújabb időben Voinicza név alatt, különösen a téli hónapokban igen látogatott hús vásárrá változott át.

Weber Samu.

---

*) VIII. okmány.

***) Városi levéltár.

III. A késmárki hunok.

(Történelmi helyreigazítás.)

Attila hunjaival és a velük egyesült Gepida nemzettel Késmárk tágas mezein megtámadja a csatarendben felállított római legiókat, melyek áthatva a perc fontosságától, el voltak szánva a fényes győzedelemre vagy a dicső halálra. Itt a Szepességen, Késmárk vértatott mezején fordult meg a kocka: ki legyen a világ ura? Fél milliónál több harcos tör egymás ellen a dicsvágy szárnyain az ősrengeteg Tátra színe előtt; a szittyia ellenállhatatlan rohamával, a római öntudatos bátorsággal. Amaz az ifjúság tajtékzó hevével a ragyogó jövőért, emez megfontolt elszántsággal a diadalmas múltért. Az hazát keres, ez hazáját védi. Makrin, a római fővezér mindenütt csapatai élén, jó példával buzdítja katonáit, vitézül harcol oldalán a második fővezérrel Tetricussal, kit egy nyílvesző homlokon talál és sebesülten vitetik ki a csatából; oly mélyen hatott be a nyíl, hogy csak Rómában sikerült azt kivenni. Mindíg vérengzőbbé, elkeseredettebbé válik a harc; már nem is rendszeres csata, hanem öldöklés. Végre számtalan sebből vérezve a római fővezér összerogy s a fejetlen legiók csekély maradványa a Dunán át a római birodalom belsejébe vonúl. 120,000 római és 40,000 hun borítja a Busócztól Hunfalváig terjedő csatateret, melyen azt még most is óriási sírdombok jelölik. Kilenc órán át tartott a világhírű csata, melynek színtere maig szemlélhető a zöld pázsit által fedett halmokon, eme régi történelmi nevezetességű helyen. Kézzel fogható nyomára akadt a békés földműves, kinek szorgalmas ekéje alól régi harci eszközök bukkannak felszínre, emlékeztetve a

hun-római nagy viadalmakra. Még az évét is meg tudják nevezni a krónikások, a kr. u. 441-ik évet. S ha a »szepesi, múlt- és jelenkori történészek« közt, ezen évszámot illetőleg merült is fel némi eltérés, a helyszínére nézve mindnyájan megegyeznek abban, hogy az a Tátra alján fekvő *szepesi Késmárk* vidékén található fel. *) Sőt, nehogy elfelejtse a háladatlan utókor, e hatalmas történelmi eseménytől vette nevét Busóc, eredetileg Pauschendorf = harctér, valamint Hunfalva is = Hunsdorf. Vannak, kik még azt is vitatják, hogy Késmárk tulajdonképen hun eredetű és egy Keve nevű hun vezér, (ki alkalmasint a góthoktól tanulta meg a XVI századbéli germán nyelvet?) alapította volna, s az ő tiszteletére nevezték azután az új helységet Késmárknak (Kävesmark).

A törekvés, kis szegényes megyénket a föld középpontjává emelni, szép és nemes. Az egész mondanak azonban egy kis — igaz! nagyon csekély (?) bibéje van, az tudniillik, hogy a helyszínében egy kicsit téved.

Lássuk a történetet:

Róma kevéssel a népvándorlás előtt foglalta el Pannoniát és Dáciát, gondosan megjelölte az új határokat s ezeket roppant erőfeszítéssel és költséggel őriztette. E határokon (limes) belül virágzó városok keletkeztek, kereskedelem és ipar virágzott, művészet, irodalom tárt kapukra talált. A »limes«-eken kívül azonban a népek dulakodása nőttön nőtt, egyik nép kergette a másikat, egyik nemzet kiölte a másikat. A feltorlódoó áradat vad hullámai nyomtalanul törtek

---

*) Genersich Keresztély: Merkwürdigkeiten der königl. Freistadt Kesmark 1804., azután: Ungarisches Magazin, oder Beiträge zur ung. Geschichte s. u. t. II. kötet, 2. füzet 191. o., végre: Bredetzky, és más írók.

meg Róma védbástyáin, melyek épen Pannoniában és Dáciában minden más római határ felett kiváló pontossággal őriztettek; mert csak innen fenyegette veszélyes zivatar Róma viláгурalmát. Természetes, hogy ezen római határőrvidéket nagyon pontosan tudták megjelölni az akkori történészek. Alig tehető fel, hogy római csapat valaha barangolt volna a Táttra zord erdejében; az meg, hogy egy több százezer főnyi római hadsereg vonúlt volna át valaha a Szepességen, a limeseknek a Szepességtől volt távolsága után ítélve a képtelenséggel határos, minthogy a Poprád völgye épen Késmárk környékén szűk, stratégiai támpontúl oly nagy számú hadseregek részére épen nem választható. De mit is keresett volna a római hadsereg az ezen vidéken tengődött, s évről-évre éhhalállal küzködött szegény törzsecskéknél? Talán a lomniczi csúcsról akarta szemlélni Róma bukását? Azt hiszem, volt annyira okos a római nép, hogy inkább birodalmának szívét oltalmazta, mintsem néhány krónikás és író kedvéért turista módjára idegen földön kószáljon.

Vagy talán a hunokat és ezek szövetségeseit mentek fölkeresni a Táttra szűk völgyei és sziklahasadékaiba? Lássuk hát, mit mond erre a történet.

Legszerencsétlenebb húzást akkor tett a római politika, mikor a limeseken belül fogadta a góthokat (376.), a kik nem sokára borzasztón kezdtek dúlni a Duna vidékét. Csakhamar követték őket (378.) a hunok a vizigóthokkal, útjokat hajmeresztő kegyetlenséggel jelölve. A hunok a Balkán hegység szorosain át Pannonia felé vonúltak és 401—410-ig mikor Alarik Olaszország felé sietett még szövetségesei is voltak Rómának. Gondosan őrizte Róma limeseit a Duna és Tisza mentén s mikor Attila hadat üzent Rómá-

nak, épen e limesek lettek Róma legfontosabb bástyaivá a hun támadás ellen. A helyzet következő volt: délről éjszakfelé törekszik a hun vezér, a rómainak véd-fala volt a limes, mely a hún nemzettől éjszakra esett — és onnan hol volt még a Táttra!

441-ig a rómaiak még a Pécs-Balaton vonalát védték, ámbár a belgrádi limes már át volt törve. Mit keresett volna a hun hadsereg a limesek háta mögött (holott már belül volt a limeseken és nyugat felé vonúlt) és még a Táttra hegységben! Miután a szövetséges gepida Erdélyből indulva, szintén az alföldön egyesült vele, főtörekvésük éjszak felé a felső-dunai határvonal áttörése volt. Végre az egyesülés Szeged környékén megtörtént, Attila óriási serege éjszak-nyugat felé nyomúlt Balaton tava vidékén át, Szabáriát elhagyva, Bécs környékén elérte a Dunát. Róma egész keleti határőrvidéke veszélyben forgott, ha Attilának sikerül a Dunán átkelnie. Minden módon gátolta hát az átkelést, míg végre nagy erőfeszítés közt sikerült a hun fejedelemnek kierőszakolnia az átmenetet, a rómaiak éjszaki seregét tönkre tette és a Rajna felé húzódott. Ettől kezdve a keleti limesek a római birodalomra nézve elveszítették becsüket, sőt megtartásuk lehetetlenné válván, abban hagyták azokat és most sok századon át a védetlen Kárpát-katlanban egész a magyar föllépéséig nép népre halmozódott a nélkül, hogy csak egyetlen egy fajnak is sikerült volna itt államot alkotnia.

A Táttra vidékét a nagy szarmát faj egyes törzseckéi, vegyülve egyes megszökött germán és hátramaradt kelta családokkal, tengődés közt lakták. Ezek érintkezésben voltak ugyan a rómaiakkal,*) de annak

*) Arra utalnak a római érmek lelethelyei a Szepességen.

nyoma sincs sehol, hogy a maroknyi lakosság segítségére ment volna valamelyik nagyobb nemzetnek.

Eként történelmi lehetetlenség az, hogy a Szepesség virányain Attila idejében hun vagy római hadsereg tartózkodott volna, még kevésbbé lehetséges, hogy ide rándult volna föl csatát vívni azért, hogy a dunai átjáratot itt Késmárkon a Szepességen erőszakolja ki, illetőleg megvédje. Ezen monda tehát Szepes történetére nézve semmi értékkel sem bír. Minthogy pedig minden hun ábránd a Szepességen ebből a csatából keletkezett, egyszerűen elvetendő hun származásának állított helyneveivel együtt. A mesterkélt monda magában rejti cáfolatát. Eredete a reformáció korára teendő, mikor a német nemzetiség hullámai átsaptak a Tátrán s divattá lett minden helységnévnek német jelentést adni vagy a római és görög korból, sőt sokszor a bibliából vett elnevezéseket áthozni históriai tudatlanságuk elleplezésére. Így keletkezett Lócséból Leutschau, Savnikból Schaueneck, Szalókból Schlagendorf, Sunyavából Schaueneck, Durándból Tarent és így tovább, a legcifrább pedig Zsdjárból Morgenröthe.

A szepességi hun monda célzatos keletkezését források alapján is lehet bizonyítani. Bonfinius decad. I. lib. III. p. 37 majdnem azon szavakkal beszél el a Tulln melletti átkelést a Dunán, hol a késmárki*) mezőkön (Austriában) Tulln város közelében vívatott az elhatározó ütközet, mint a melyek e kis értekezés élén állanak. Csak Bonfinból meríthetett a krónikás, ki először fedezte föl, hogy a szepesi Késmárkon hunok tanyáztak. Ambár a Bonfin-féle elbeszélésnek egy-

---

*) Van más Késmárk is magyar földön, még pedig közelebb a Dunához.

szerű átolvasása*) minden latinúl értő olvasóra azt a benyomást teszi, hogy ott Szepességnek se híre se hamva, hogy ott egy oly Késmárkról van szó, mely a Duna közelében Tulln mellett terülhetett el; mégis a szepesi Késmárk vidékére alkalmazta, illetőleg szántszándékkal elferdítette Bonfinnak egészen világos szavait. Egész világosan adja elő Bonfin Attila törekvését, az átkelés kierőszakolását a Dunán Tulln mellett a mostani Alsó-Ausztriában, még e phrasist használja, hogy itt harcolt Tetrikus a Scythákkal a világoralom felett, itt: »in Kesmarkensem agrum« (más íróknál Kásmárk, Kásmérk, Quasumark) dőlt el a csatá, — lehetlenség föltenni, hogy más helyet érthetett volna, mint a Duna mentét. Különben egyetlen krónikásnak sem jutott eszébe összezavarni a Tátrát Austriával, példa rá Baksay Abris, ki egyszerűen konstatálja „*Mak-*

---

*) A szöveg így hangzik: Postquam Unni Romanas vires experti, res suas bene succedere conspicantur, animos sibi augent et Romanis invitis utrumque Pannoniam, *trajecto Danubio* occupare contendunt, quod ibi factum est, non aliter ac si proprias sedes recuperassent, Romanos hinc ejicere statuunt. Quare maximo delectu habito, *Thulnam* (nunc Austria) quam in capite Pannoniae, quo Romani se receperant sitam esse diximus, properant. Quod ubi Thetrico et Macrino significatum est, etc. . . Romani duces quamvis duplici jam habita strage attenati, ac viribus impares forent animos tamen non tam a supplementis, auxiliariibusque copiis, quam ab re ipsa concipiunt ut scythicam audaciam coerceant, hostibus occurrere decernunt. *In Kesmarkensem agrum* veniunt, ubi eos offendunt etc. . . In hoc proelio 40 Unnorum millia desiderata, ducesque Bela, *Chemen* et Ladicha cecidere. Contra romana clades quanta fuerit hinc intelligere potest, quod nunquam illi posthuc in Pannonia contra Unnos exercitus reparare potuere. Scythici duces, cum pulcherrime parta victoria occubissent, ad marmoream columnam solenni pompa funerati sunt, Kajaz vel vulgo *Kajázó*.

rinus (a fővezér) *caeditur ad Tulnam*. A magyar krónika pedig így szól: »Azután nem sok idő múlva a rómaiak is még meggyülének Felső-Pannoniában, *nem messze Béchhez*, Tulnánál, melyet mikor meghallottak volna a magyarok (illetőleg hunok), ismét reájok menének, és mindenestől fogva elverték őket, holott elesett Macrinus. Detré (azaz Tetricus) pedig a nyílvasat sat.«

Hogy végre végképen hiábavalónak bizonyúljon a Késmárk-féle »hun keveföldi« beszéd, megemlítik a történetírók és ezekkel együtt a magyar krónikások is, hogy a három elesett hun vezér Keveföldön temetettetett el. Hol keresendő ez a Keveföld? Világosan körülírja helyét a magyar monda. *) »Hallván azért ezeknek jövetelüket Martinus, római tiszttartó, azontó ellenek maga erejéhez több segítséget kéré. Azért ennek segítségére eljőve a Verónából való Detre nevő kapitány, és nagy tábort járának a *Potentiána környül*, nem messze *Szászhalomhoz*. Kit mikoron a magyarok (azaz hunok) meghallották volna, éjjel a tömlőkön általkelének a Dunán, *Szent-Gellért hegye alatt*, mely helyt az általkelésről, mindez mái napig *Kellen földének* hívunk; és azon éjjel véletlenül megüték a római tábort *Potentiánál* és megverték őket, holott elhullának a rómaiak közül kétszáztízezeren, a magyarok közül százhuszonötezeren a *Kéva* kapitánnyal együtt, kit eltemetének a magyarok nagy tisztséggel egy nagy járt út mellett (tehát a csatamező közelében), kit *Kéve házának*, másképpen pedig *Kéáson* (Kajázó) hívunk.«

A tullni csatában — mely a szepesi nagy történeszek szerint a szepesi Késmárknál lett volna —

*) Magyar Chronika (a rövid).

három híres vezér esett el. A magyar Chronika így szól: Anno 3731. (441). 1. Bela, Chela fia Szemen nemzetéből származandó; elesett a harcban *Tulnánál*, Ausztriában. 2. Cheva avagy Keva Chela fia, Szemen nemzetéből származandó, elesett a harcban *Potentia* városánál. 3. Kadika, Chela fia, Szemen nemzetéből származandó, elesett a harcban *Tulnánál* Ausztriában. 5. Kemen, Bendeguz fia, Kádár nemzetéből*) származandó, elesett a harcban *Tulnánál* Ausztriában.

Folytatólag írja a krónika: »A Magyarok közül pedig ott negyven ezeren hullának el, három nemes kapitánnyal együtt, Bélával, Kémennel és Kadikával, kiknek testeket *Kéveházára hozák* és eltemeték nagy tisztességgel a *Tárnok* völgyénél, holott annak előtte az ütközet lett vala (t. i. Gellért hegynél). Ebből most már azt hiszem, eléggé világos, hogy a késmárki és hunfalvi hunok nem egyebek hiábavaló agyrémnél.

Minden népmondának meg van a fontossága, ha az események emlékét maga a nép őrizte meg, azt kibővítette és feldiszipette; mert a monda részint a történelmi való magvát rejti magában, részint jellemzi az akkori nép szellemi felfogását, gondolkodás módját. A Szepességen is vannak mondák, melyek gyönyörűen ecsetelik a tatárjárás mozzanatait, elmondják a telepítéseket, sőt a tót lakosság mondáiban még pogány nyomokra is akadhatunk. A hun mondáról hallgat a nép szája és az, a mit róla beszél, annyira magán viseli a valótlanág bélyegét, hogy összealkotásán rögtön szembetűnik valamely áltudós fennhéjázó észjárása. Nem egy egészséges, élő nemzedék eszménye e szepesi hun monda, hanem egy beteges léleknek ráfogása, mit ő maga se hitt, csak másokkal akart elhitetni. Hogy

*) Attila is ezen nemzetségből származott.

pedig hívókra talált, annak oka az, hogy még mostanáig is buján tenyésznek a gondatlan, minden bírálat nélküli másolók, kik az események összefüggését fel fogni nem tudják s az oknyomozást úgy értik, hogy a holt betű fölébe helyezendő az értelemnek, a mű összefüggésének. Egyikük Késmárk nevéen akadt fenn s a világon létező sok Késmárk közül, épen a legtávolabb esőt választotta ki, így sugalta azt feltalálási vizsketege; követője pedig meg sem nézve a kútfőket, könnyelműen másolt tovább a híres esemény nevében.

E sovány, a tudós szobájából kikerült álmonda látszólagos támogatásra talált a Poprád mentében nagy számmal előfordúlt azon sok praehistorikus leletben, melyek a kelt-, germán- és szláv-vándorlásnak mind megannyi lerakodott és hátrahagyott maradványai. Azon körülmény, hogy kiválóan a késmárki gyűrűk és a busóci sírdombok vétetnek tekintetbe, arra a nézetre jogosít, hogy azon nemes tudós, ki a szepesi hun mondát legelőször bocsátotta világgá, késmárki tudós volt. Bölcsen elhallgatta a Poprád város és Lubló környékén talált régiségeket és az alsó-szepességen levő régi erődítményeket; mert városát, melyben ő lakott, és a jó polgárok közt maga magát híressé, dicsővé akarta tenni. Buchholz, Genersich és utánuk számos szepesi történész, sok bécsi és pozsonyi cikkíró szintén nagyon vitatják e késmárki hun-kérdést, de a komoly magyar történelemírás figyelembe sem vette azt. Arra utal ez minket, hogy hagyjunk fel végre azzal a szepesi hun mondával s keressük elfogulatlanul nemzetünk *ősi intézményeit, a magyarok őselepitvényeit* vidékünkön is. Az elfogulatlan kutatás ily alaptalan mondában csak gátjára lel.

Münnich Sándor.

IV. Marcell-vár és Markus-vár.

A. Marcell-vár.

Szepesmegye 3636 □ kmtert, a legújabb kataszteri felmérések szerint 651.646 katastrális holdat tevő területén*) egykor hat vár létezett, még pedig:

1. A Gölnic folyó völgyében**) a hasonló nevű város mellett *Gölnic vára*, 2. a Hernád folyó alsó völgyében Richnó (németül Richnau, helyesebben Reichenau) helység mellett a *richnói vár* és 3. a *szepesi vár*, mely Szepesháznak (Zips, Zipser-Haus) is nevezetik. A várhegy nyugati oldalán a XVI. szepesi városok egyike, Szepesvárallja (Kirchdrauf) fekszik, 4. a Hernád felső völgyében a *Marcell-vár* (Castrum Marcelli) délre Káposztafalu (Kapsdorf) mezővároskától, 5. a Poprád alsó völgyében a *lublói vár*, éjszakketle Lublótól, a XVI. szepesi városok egyikétől, 6. végre a Magura hegység északi lejtőjén, közvetlenül a lengyel határon a Dunajec völgyében a *nedeci vár*. Még tető alatt áll és egy részét ma is lakják.

A gölnici- és a szepesi várak már tetőzet nélküli romok. A szepesi vár egykori részei még felismerhetők, noha az épületek eredetisége a hozzáépítések és lebontások folytán sokat szenvedett.***) Richnó és Marcell vára már rég eltűntek a föld színéről. Végre

---

*) Szepesmegye szervezete és szabályrendeletei. Kiadták: Sváby Frigyes és Matirko Sándor. Lőcse, 1884. 13. lap.

**) Szepesmegye hegyekkel borított felszíne három fővölgyre oszlik, u. m. a Poprád-, a Hernád- és a Gölnic-völgyére.

***) A szepesi vár részletes leírását lásd »Vándorlások a Szepességen« Hradzky Józseftől. A magyarországi Kárpát-egyet évkönyve X. és XI. évfolyam 1883. és 1884.

még megjegyezzük, hogy az elősorolt várak közül egyiknél sem ismeretes alapításának éve.

Igen természetes, hogy várak építésénél mindenké előtt a helyi viszonyok szolgáltak mérvadóul. Mindenki oly helyet iparkodott kiszemelni, mely már földrajzi fekvésénél és természeti viszonyainál fogva is megnehezíté a támadást és a biztosságot nem kereste egyedül a mesterséges megerősítésben

A várak helyéül minden oldalról, vagy legalább több oldalról nehezen hozzáférhető meredek hegycsúcsokat vagy sziklákat kerestek ki, melyekről a megszelátást mi sem akadályozta. Marcell várának építője is úgylátszik az utóbbi álláspontból indult ki.

A Káposztafalvától (Kapsdorf, Villa Compositi, tótul Hrabusice) délre mintegy félórányi távolságra fekvő erdőben egy meglehetősen szabályos kúpalakú, Zöld-hegy (Zelena hura) név alatt ismeretes, 658 mt. magasságú hegy emelkedik.

A hegy túlsó oldalán, közvetlenül a hegyfal mellett a Hernád folyik hatalmas sziklatömegeket szelve át. Ezen tájkép igen hasonlít a pienini hegységben lévő azon átvágáshoz, melyen a Dunajec a Vörösklastromtól Szczawnicáig tör át, csakhogy a Hernád vizének itteni zúgása jóval csekélyebb ama hatalmas zúgásnál, melyet a Dunajec az említett helyen visz véghez.

A »Zelena-Hura« tetején állott egykor Marcell vára. Lakója bizonyos Marcellus, kinek nemzetisége mai napig ismeretlen, a népmonda szerint Káposztafalva vidékének leggazdagabb földesura vala, a körüllevő hegyekben fekvő majorságainak száma jóval meghaladta a százat, s Káposztafalva alapítását is neki

tulajdonítja a hagyomány. A hegyekben elszórt majorságok ugyanis a rablók gyakori támadása és fosztogatásának lévén kitéve, Marcellus megparancsolta volt a majorságok lakóinak, hogy hagyják el azokat és keressenek új tűzhelyet a »Zelena-Hura« közelében; ez által magát is biztosítani akarta a rablók fosztogatásai ellen.

Az újonnan keletkezett helységnek »Villa compositi« (= összetett helység) elnevezésére e körülmény szolgálthatott alkalmat.

Marcell várának csekély maradványait jelenleg fű és bozót borítja. A várnak eredeti régi alakja, beosztása és terjedelme mai nap már kivehetetlenek. A látható maradványok és meglévő nyomok után ítélve, a vár egész terjedelme körülbelül olyan nagy lehetett, mint a szepesi vár első udvaráé. Míg a felsorolt többi szepesi várak történetében századokról beszélhetünk, itt legföllebb évtizedekről lehet szó; — keletkezett IV. Béla alatt és elvész IV. László uralkodása idejében.

Oklevéllileg be van bizonyítva, hogy 1250. október 9-én, midőn IV. Béla Marcell várát Heymuth magy. Arnótfalva, (Korabinszky Repertoriuma szerint Buda, 1808. 21. lap: Arnóldfalva, németül Höfchen, tótul Harnutovec, jobban mondva Arnutovec) és Lethon (Lethánfalva, Lethensdorf, tótul Letanovec) helységekkel a szepesi káptalannak adományozta,*) már fennállott. Az említett oklevél világosan kimondja, hogy IV.

---

*) Wagner *Analecta Scepusii Viennae 1774. Pars I. pag. 297.* Bárdossy *Supplementum Analectorum Terrae Scepusiensis Leutschoviae 1802. pag. 50—53.*

Béla Szepesben a Harnad folyó mellett a szepesi várhoz tartozó területen*) egy várat építtetett, mely vár általa egy bizonyos Marcellusnak, ki az ottani környék földjeit első kezdé művelni, adományoztatott. Az említett királyi oklevél azonban azt is említi, hogy a vár építését már évek óta abban hagyták, az kiépítetlen maradt és örök nélkül hagyatva üresen áll. És a provincialesek,**)

*) A szepesi vár kezdettől fogva királyi vár vala. A királyi vár complexumának kétharmada a nemesség vagyis a várkatonák birtokában volt, kik zsold helyett fekvőségeket kaptak, míg a harmadik részszel a király tetszése szerint rendelkezhetett. Kötelesek voltak ezért a nemesek a hadjáratban a királylyal saját költségükön részt venni, de csak az országon belül, az országon kívül a király csakis zsold mellett vezethette háborúba a nemeseket. (Talán várjobbágyokat? . . . Sz.)

***) Így nevezték a bevándorolt szászokat, kik a XXIV. királyi várost — 24 Regales Civitates — lakták és a nyert jogokat különös politikai és jogi szabadalmak oltalma alatt gyakorolták. Szabadalmaikat, melyeknek akkor (1278.) örvendtek 1271. november 4-én V. Istvántól kapták, s azok következőleg szólottak:

Évenként szent Márton napján fizetendő 300 márka (budai súly. 1 budai súlyú ezüst Mark akkoriban 24 lat súlyú volt = 42 Dekagram. Pénzértéke pedig 4 arany forint azaz négy magyar arany, egy-egy aranyat 4 forinttal számítva. Egy budai súlyú ezüst Mark tehát tett 16 forintot aranyban. $300 \times 16 = 4800$ forint aranyban), ezüst fejében fel valának szabadítva mindennemű adományok és élelmi szerek szolgáltatása alól.

Miután továbbá több rendbeli hadjáratban a királyi felség színe előtt vérüket ontották: saját kebelükből kerületi gróft az az bírót szabadon választhattak, ki összes peres ügyeiket az időnkint kinevezendő királyi gróffal (Gaugraf) egyetértve fővárosukban Lőcsén ősi jogaik és szokásaik alapján döntötte el és a ki a nagyobb ügyeknél kirótt bírságokból minden harmadik fillért behúzhatta, kisebb dolgokban pedig, mint pl. pénzbeli tartozás-, vagy örökségnél egyedül bíraskodott. Plébánosait is szabadon válasszák, akik a tizedet egyházuk javára és Isten dicsőségére maguk szedhessék. Ezen szabadalmakban egy gróf által se háboríttassanak, sem pedig a

(vendégek, *) királyi szászok) kiknek földjei a várat körülveszik, a királyi megintés dacára sem voltak arra kerületükön kívül fekvő királyi udvar, vagy törvényszék elé meg ne idéztessenek, legfőképp azért: mert ők földműveléssel és más munkákkal foglalkozó együgyű (egyszerű = simplices) egyének, kik a nemesség ügyeit nem ismerik és saját törvényeik és szokásaik szerint élnek. Ellenkezőleg minden tulajdon vagy örökségi és vagyoni keresetek, valamint emberölési perek eseteiben az ügy a nevezett gróf és a vidék lakossága által egyetemlegesen intéztessék el.

Vizeikben a halászatot, rétjeiken s erdőkben a vadászatot szabadon gyakorolhassák, erdőiket kiirthassák és szántóföldekül használhassák és földjeik élvezetében senki által ne háboríttassanak.

Végül hegyekben érceket és fémeket kutathassanak és azokat a királyi illetmények fenntartásával saját javukra használhassák.

Kötelesek voltak azonban háború esetén 50 vértezett (lándzsával és dárdával fegyverzett) egyént a királyi zászlók alá küldeni. Valahányszor a király báróival vagy csapataival kerületükben megjelent, úgy a be- mint a kilépés alkalmával őt nagyszerűen megvendégségelni. Minden virágvasárnapon hódolattal fogadják a királyi kamara által veretett új pénzt és azt minden tekintetben el is ismerjék és a kamara nyereségét, melynek beváltásakor a kamarai grófnak és embereinek hat hétre — de nem tovább — teljes hatalom adatik, minden márka után egy lattal megfizessék és az új pénzt (mely »quintae combustionis« vala, azaz oly vegyitekből készítették, melynél négyrész tiszta ezüst, az ötödik pedig az ezüstmél olcsóbb érc) úgy vételek mint eladásoknál egy egész évig, az ujonnan vert pénz kibocsátásáig folyamatban tartásák. A királyi telekadó beszédőit, 4 embert 5 lóval, a meghatározott időben tisztességgel fogadják s azokat mindaddig, míg a 300 márka teljesen be nem szedetett, elegendő ellátásban részesítsék. (Wagner Anal. Scepus. Pars I. 189—192.)

Az elősorolt szabadalmakban a többi közt az is mondatik, hogy a nagyobb dolgokban kirótt bírságok minden harmadik fillérét a kerületi szász gróf húzza, a felmaradó két harmad a szepesi gróftól illette. Egyszerű, csontot nem sértett vagy nem tört sebért fél márka volt fizetendő. Ha a sebesülés következtében bénulás állott be vagy ha az csonttöréssel járt, továbbá mutilatio és fissura, valamint szúrásért 5 márka, emberölésért pedig 10 márka volt a bírság (Kachellmann: Geschichte der ung. Bergstädte Schemnitz 1855 139. lap).

*) Magyarország, a mulatságból és a szükségből utazók e

bírhatók, hogy az építés befejezését magukra vállalják, sőt ez ellen reclamáltak is; mert nem valának azon helyzetben, hogy a várat kiépítsék és a szükséges terheket viselhessék. Egyúttal elrendelte a király, hogy a vár leromboltassék, nehogy abban a vidék kárára rablók (latrunculi) találjanak menedéket.

Az elébb felsorolt okok érett megfontolása után a király Marcellvárat Heymuth és Lethon helységekkel és az azokhoz tartozó földekkel és terményekkel, melyeket az említett helységek lakói a szepesi grófnak (várgrófnak) a szepesi várba évenként beszállítani tartoztak, a szent Mártonról nevezett szepesi egyháznak és ezen egyház prépostjának adományozta.

Ezen adományt IV. Béla azon kötelességgel kapcsolta össze, hogy a mongolokkal a mohi pusztán vívott borzasztó csatában*) megsebesült és később a kapott seb folytán meghalt öcscse Kálmánnak lelki üdvéért szent misék mondassanak.

nagy és olcsó vendégfogadója, a bevándorolt idegeneket »vendégek« (»Hospites«) elnevezéssel illette. Mint ilyeneknek szívesen adott szállást. Mesterségek és művészetek űzése céljából bárhol letelepedhettek. Főleg a szászok fogadtattak tárt karokkal s a királyi oklevelekben kitüntetésképen »Regii saxones« — »királyi szászok« megtisztelő címmel illettettek.

*) A mohi pusztán a tatárokkal 1241-ben vívott szerencsétlen csata után néhány évre IV. Béla Marcell-várat, Heymuth és Lethon helységekkel a szepesi prépostságnak adományozta.

Ezen borzasztó csata megmérhetetlen kárt okozott hazánknak. Az ezt követő éhség sok ezer embert semmisített meg. Itt ott az éhség kicsalta bűzhödt rejtekeikből az életben maradottakat, kik aztán vad kétségbeesésükben az emberi hús élvezetétől sem irtóztak. Nyilvános helyeken árultak emberhúst. Kutyák és macskák valódi nyalánkságok voltak e borzasztó időben. (V. ö. M. Rogerii Epistola seu Brevis Historia Irruptionis Tartaricae sub Bela IV. Hungariae Rege, Calendarium Jaurinense Titulare et Historicum etc. az 1755 évre. Rosty Zsigmond: A Tatárjárás. Pesten 1856. A

1274—75-ben Magyarországon borzasztó polgárháború dúlt. Güssingeni Iván és társai: Geregen (Gergely) mester,*) Ugrin Pous (Pál) fia a Csák nemzetségből, királyi kincstárnok, továbbá Loránd mester, Márk fia, vágróf és Szepesmegye főispánja stb. hatalmukba kerítették a Vág völgyet s a Szepességet Gölnic bányavárossal együtt. Innét aztán kiterjesztették hatalmukat a Nyír földön át egészen Erdélyig. (Wagner: Diplomatarium Cottus Sáros. Posonii et Casoviae 1780. Pag. 294). Loránd szerfelett kapzsi ember**) volt. Hatalmába ejté Marcell várát is, melyet a királyi oklevél szerint inkább csellel, mint hatalommal vett be és magát abban megerősíté.

A király meginté volt Lorándot, hogy térjen vissza a hűségre, ez azonban mitsém törődve a királyi intéssel, tovább haladt a megkezdett úton és végtére tökéletesen megtagadta a királynak az engedelmesség mongolok betörései Magyarországra és a Menedékkő (lapis refugii) a Szepességen. Magyarországi Kárpátgyűlés évkönyve II. évfoly. 1875. 121. lap stb.) Mindent magával ragadó óriási zivatarhoz hasonlóan kérlelhetlenül dúltak hazánkban a tatárok, maguk után emlékül hagyva a »Crambe tatarica«-t, a tatárka vagy pohánka nevű ázsiai sivatagnövényt, mely Szepesmegye hegyesebb vidékein több helyütt természetik. Valóban szomorú emlék! (Kachelmann: Geschichte der ungarischen Bergstädte, Schemnitz 1855. 107—108. lap.)

*) Magister = mester címmel a kevésbé művelt férfiakat illették. Ezen cím az akkori »szegény« időben az illetőknek nagy tekintélyt szerzett és a közembereket is megnemesítette.

**) Loránd gróf határtalan kapzsisága nem ismert semmiféle tekinteteket. Királyi kiváltságok folytán a »XIV. Regales Parochi in Scepusio« vagyonuk felett végrendeletileg szabadon rendelkezhetek. Loránd az említett plébánosoknak ezen jogával nem törődve, holtuk után vagyonukat magához ragadta. (Wagner Anal. Scepusii P. I. 262. lap. Kachelmann: Geschichte der ung. Bergstädte stb. Schemnitz 1855. 142. lap.)

séget. Erre IV. László megparancsolta Palan grófnak, hogy a rakoncátlan Lorándot fegyverhatalommal alázza meg. Palan a király meghagyásának hűségesen megfelelt. Makacs ostrom után bevette Marcell várát*) és kiűzte abból Lorándot s ez által Gergely (Gereben), Loránd s a többi lázadók ereje jelentékenyen megtörtetve,**) a sokat sanyargott Szepesség végtére békét élvezhetett.

Ezen és több más fényes fegyvertényért IV. László Palan-t 1278. február 10-én ajándékozta meg Farkasfalva és Pokoy falvakkal. (Ifj. Kubinyi Ferenc: Monumenta Historica. Arpádkori oklevelek. I. köt. 101 l. 121. sz. Pest, 1867.)

Ugyanezen évben (1278.) Muthmer prépost, a történetileg ismert prépostok hatodika, (1264—1281.) kérte IV. László királyt, hogy a nagyatyja IV. Béla király által tett királyi adományt erősítse meg. Az erre nyert oklevélben világosan ki van mondva, hogy miután a vár teljesen nem építettett ki és a félig kiépült várak az általános jólétnek inkább kárára, mintsem hasznára vannak, a IV. Béla által adott privilegium, illetőleg a nyert adomány továbbra is megerősítettik. Ezen oklevélbe az is beszúratott, hogy a prépost (Muthmer) nem tartozik a vár kiépítését végrehajtani.

Ezen megerősítés ellen, még mielőtt az oklevél kiadatott volna, — a mint az szövegéből világosan

---

*) Ugy látszik tehát, hogy Marcell vára a zavargás alkalmából a király, vagy pedig a hűséget megszegő Loránd gróf által hozatott jó állapotba.

**) Ugrin mester birtokainak egy része, Esztergomban levő palotája Walter budai várgrófnak, Loránd mester birtokai pedig egy kolostornak adományoztattak. (Wagner Anal. Scep. P. I. 110. lap. Fejér Codex Diplomaticus. Budae 1829. T. V. vol. 107. lap és T. VII. vol. 5. 385.)

kivehető, — Heymuth és Lethanfalva helységek lakói a királynál felszólaltak. Miután azonban az adományozás törvényes és rendes módon történt, a mely körülményt a megerősítő oklevél világosan és nyomatékosan hangsúlyozza, az említett helységek lakói kérelmükkel elutasítottak és a prépost, illetőleg az egyház továbbra is meghagyatott a vár birtokában és élvezetében.*)

Egyúttal IV. László a szepesi egyháznak és a prépostnak ama felette fontos kiváltságot adományozta, hogy ezentúl (1278-tól) a királyon kívül egy grófnak vagy bárónak sem szabad az ajándékozott helységek lakóinál betérnie **) vagy pénzt gyűjte-

*) Mily nagy hasznot hozott az akkori időben a hey-muth és a lethoni uradalom a szepesi prépostság számára, könnyen kitalálható. A borzasztó polgárháború az »erősebb jogát« juttatta érvényre, mi mellett rendesen az egyház és a papság birtokai szenvedtek legtöbbet, „res nullius“-oknak tekintetvén a legkülönfélébb csapásoknak voltak alávetve. Hogy mily szegény vala ezen időben a magyar papság, például szolgáljanak az esztergomi kanonokok, kik akkoriban (1272) házról-házra járva voltak kénytelenek koldulni kenyeret. „Canonici, in eadem Eccl. S. Stephani protomartyris locati et fundati, in oprobrium cleri non mendicarent ostiatim.“ Katona, *Historia Critica*. Budae. 1782. T. VI. 620. lap.

**) Betérés (szállás = descensus) alatt szabad lakást és szabad élelmezést kell értenünk. I. Károlyig (1300) a királyok nem bírtak meghatározott székhelylyel, hanem csaknem folytonosan utaztak körül az országban nejeikkel, gyermekeikkel és az udvarhoz tartozó urak és szolgák nagy számával. (Kovachich: *Vestigia Comitiorum Budae* 1790. 105—106. lap.) A királyok majdnem minden időszakot más és más várban, ünnepélyek közt töltöttek. Ha a királyok saját váraikban unatkozni kezdtek, elmentek a nemesség váraiba vagy a szabad kir. városokba és szerfelett költségesen vendégtetették magukat (Fessler's *Geschichte* II. 202 lap). A királyoknak folyton tartó utazásai nemesekre, egyháziakra és a polgárookra nézve egyaránt nagyon terhesek voltak. A lakosság köteles volt az utazókat nemcsak tisztességesen és ingyen min-

nie. *) Nemsokára ezután IV. László a Szepességet anyjának, Erzsébet királynénak adta özvegyi eltartás fejében**) (Wagner P. I. pag. 299. Bárdossy 320. lap) mire Muthmer a többször említett adományt nagyobb

dennel ellátni, hanem azonfelül a király kíséretét az illetők rangjához mérten megajándékozni. I. Mátyás királynak nagyon is gyakori utazásait utóda Ulászló alatt tartott egyik országgyűlésen a rendek panaszként említették fel. (28. cz. 1492. Corpus Juris Hungarici seu Decretum Generale. s. a. t. Budae, 1822. T. I. Pag. 252.)

*) Collecta = gyűjtés. A magyar királyok civillistája az akkori időkben fekvő bírtokból állott és mint minden más földbirtokos — nemes — fel volt jogosítva jobbágyaitól beszedni a törvény által megállapított szolgáltatmányokat, melyek terményekből állottak. Voltak konyhai szolgáltatmányok — feuda culinae —, vadászati szolg. — feuda venationis —, stb. (Schwartner. Statistik, Ofen, 1811. T. II. 146. lap). Ezen szolgáltatmányoknak gyűjtését (collectam facere, instituere) procuratiónak hívták. (Kovachich Vestigia Comitiorum. Budae 1790. 106, lap). A király, királyné és gyermekei, az érsekek, püspökök, bárók és nemesek részére való gyűjtés számos és gyakori panaszokra szolgáltatott okot, míg végre II. András 1222-iki bullája VIII. fejezetével a „collecták“ eltöröltettek és a jövőre nézve elrendeltetett, hogy a király konyhájához való szükségletek csakis készpénzfizetés mellett fogadtassanak el. A „Corpus Juris Hungarici“ elég adatot szolgáltat arra, hogy a terménygyűjtéssel továbbra is számos visszaélés történt. (Lásd: Corpus Juris Hungarici, seu Decretum Generale Incltyi Regni Hungariae, Partiumque eidem adnexarum etc. etc. Budae 1822.)

Az országnagyok és a grófok utazásai a királyéitól csak annyiban különböztek, hogy költségei nem rúgtak oly magasra.

**) Erzsébet királynénak özvegyi eltartása fejében a Szepességről nyert jövedelme ismeretlen. Valami jelentékeny nem lehetett az, mert IV. vagy kún László uralkodása alatt az ország a legnagyobb nyomorba jutott.

A belső zavargások következtében a Szepességnek többnyire fából épült városai és falvai nagy részben a tűz áldozataivá lettek. Rablások és gyilkosságok napirenden voltak. IV. Lászlónak

biztosság kedvéért Erzsébet királyné által is megerősítette (1279). Ezen megerősítési oklevél annyiban tér el az említett más két oklevéltől, hogy nem említi Marcell várát, dacára annak, hogy Erzsébet benne IV. Béla adományáról és IV. László által történt megerősítéséről határozottan említést tesz (Wagner P. I. pag. 299. Bárdossy 143—150 lap.)

Az 1278-ban kiadott megerősítési oklevéllel, mely szerint Marcell vára a szepesi prépost és a szent Márton-hegyi egyháznak örök tulajdonában marad, egyúttal a vár története is megszűnik.

Egy tekintetben azonban az 1867-ig kiadott oklevelek szerint nevezetes a szepesi vár történetére nézve. Egy, állítólag IV. László által 1278-ik évben kiállított oklevél alapján, melyet Wagner másolatból írt le és Anal. Terrae Scep. Leutschoviae 1774. T. I. 109-ik lapján közzétett, melyet innét aztán Katona átvett a »Historia Criticá«-ba, (Budae, 1782. T. VI. pag. 764) Bárdossy ellenben azt a Berzevicy-család oklevéltárában lévő eredetiből másolta le és Supl. Anal. Ter. Scep. Leutschoviae 1802. 128—134. lap című művében nyilvánosságra hozta s utána Fejér közölte a Codex diplomaticusban (Budae 1829. T. V. vol. 2. pag. 468—470); az mondatik, hogy IV. László Polan és Ricolph testvéreket ama kitünő érdemek elismeréseül, melyeket nevezettek a király és a háza

---

töbnyire kúnokból állott testőrsége, midőn a király 1288-ban a Szepességen járt, a szepesi vár közelében nem egy durva kihágásra vetemedett. Sőt egy napon a szepesi káptalant és a székesegyházat is az országos levéltárral együtt kirabolta. (Történet tudományi Pálya munkák. Hetényi János I. köt, 107. l. Johann von Csaplovics. Ungarns Vorzeit und Gegenwart. Pressburg 1839 43. lap). Mikép nézhetett ki akkoriban a Szepesség?

szolgálatában ismételten szereztek, »Farkasfalva« és »Pokaj« falvakkal ajándékozta meg.

Ujabb kutatások szerint az említettek elsejét nem Polánnak, hanem Palannak hívták és Ricolph nem testvére, hanem édes fia volt. Bebizonyúlt továbbá, hogy nem is közösen kergették ki Loránd szepesi grófort Marcell várból (sem pedig a szepesi várból, Castrum Scepus, mint az annak előtte általánosan elfogadva volt), miután Ricolph, Palan gróf fia már régebben ez előtt esett el az Ottokár cseh király által megszállva tartott győri vár ostroma alkalmával. Végre ama passus, hogy IV. László Daman falvát (ma Dományfalu) már régebben (1278 előtt) ajándékozta volt Palan grófnak, miután azonban ezen falu a szepesi várhoz való közelségénél fogva a várra nézve hasznosabb volt mint Pokojfalu, a nevezett grófnak Damanfalva helyett az utóbbit adta volna, — egyáltalán nem található.

Miután a szóban levő oklevél alapján, melyet először Wagner, utána pedig Katona, később Bárdossy és Fejér közöltek volt, a szepesi vár és Szepesmegye történetével újabban foglalkozók a valóságnak meg nem felelő dolgokat megtörtént tények gyanánt adtak elő, célszerűnek tartjuk az említett oklevél további használatának az által venni elejét, hogy jelenleg a magy. nemzeti múzeumban őrzött eredeti oklevelet a Bárdossy által állítólag eredetiről vett másolattal összehasonlítva e helyütt közöljük:

„121.“ IV. László király Palan grófnak a szepesmegyei Farkasfalva és Pokoy helységeket adományozza. 1278. *) XXXIV. Ladislaus IV, Rex Hungariae, Comiti Polano et Ricolpho fra-

*) Monumenta Hungariae Historica. Codex Diplomaticus Árpádkori oklevelek. 1095—1301. Az eredetiek után közzé teszi Ifjabb Kubinyi Ferenc, tizennégy pecsét-rajzzal. Pest 1867. 121. sz. 101—104. l.

tribus, ob insignia eorum, in recuperandis Jaurinensi et Scepusiensi castris merita, villas, Farkasfalva et Pokaj vocatas, confert. Anno Domini 1278. Ex autographo, in Tabulario illustris Familiae Berzevitzyanae habito. *)

Eredeti szöveg:

Ladislaus Dei gracia Hungarie Dalmacie Croacie Rame Seruie Gallicie Lodomerie Cumanie Bulgariëque Rex omnibus christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem, in eo qui dat Regibus salutem. Inter Laudes in trono residentis tanquam sidus irradiat, et luce clarius elucesscit, recensere merita subiectorum fidelitates agnoscere deuotorum ac remuneracionis lance uirtutum premia merentibus elargari (igy) nichil enim tam conuenit equitati quam fidelitatis in studio Decurrentes optenti brauio certaminis non fraudari. Proinde vniuersorum noticie presencium serie declaramus quod considerantes Regie circumspectionis grata fidelitatis obsequia et seruicia graciosa fidelis nostri comitis Palan de Scepus que iugi nobis in tenera constitutis etate, famulatu, in diuersis et arduis negocys Regni nostri certi experimenti inpendit infallibili-

Bárdossy-féle szöveg:

Ladislaus**) Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgariëque Rex. Universis Christi fidelibus salutem in eo, qui Regibus dat salutem. Inter laudes in throno residentis, tanquam sidus irradiat et luce clarius illucescit, recensere merita subiectorum, fidelitates agnoscere deuotorum, ac remuneracionis lance virtutum premia merentibus elargiri. Nihil enim tam conuenit equitati, quam fidelitatis in stadio decurrentes, obtento bravio certaminis non fraudari. Proinde uniuersorum noticie presencium serie declaramus, quod considerantes regie circumspectionis **oculis** grata fidelitatum obsequia et seruicia graciosa fidelium nostrorum, Comitis Polan **et Ricolphi, fratris sui**, de Scepus que iugiter nobis, in tenera con-

*) Supplementum Annalectorum Terrae Scepusiensis, s. a. t. s. a. t. Auctore Joanne Bárdossy, Regii Majoris Gymnasii Leutschoviensis Directore s. a. t. Leutschoviae. Typis Michaelis Podhoranszki, De Eadem MDCCC. II. 128—134. l.

**) A ritkített betűkkel szedett szavak az eredeti oklevél szövegétől eltérők, a vastag betűkkel szedettek az eredetiben nincsenek.

bus argumentis Dum idem comes Palan sub Castro Jauriensi cum eiusdem Castris recuperacionem de manu hostili prestaremus deferendo vexillum nostre serenitatis Cuius industriam et expertam probitatem ad id exercendum ministerium eligendum Duxeramus grande vulnus excepit, cuius cicatrix debilitatem ipsius manum (igy) impedito suo, officio naturali contractis digi... representat; Attendentes specialiter quod cum Geregen filius Pauli nequicie spiritu inflamatus nostre rebellans celsitudini uastus et incendia per nostrum Regnum ausu nephario, exerceret et quidam nostri fideles ad reprimendam presumptam eius audaciam et refrenandam potenciam effrenatam de mandato nostri Culminis processissent. in pugna commissa cum eodem, vir strenuus Rykolphus filius comitis prefati Palan pro nostra nostreque rei publice defensione, exitit interemptus. Recensentes eciam quod sepe dictus comes Palan non solum in congressionibus (igy) cum predicto Geregen frequenter habitis et commissis verum eciam aduersus Rolandum filium Mark nostrum infidelem bellorum pluries certamina subeundo, per quem Captus et detentus dampna plurima dinoscitur pertulisse, In recuperando eciam Castro

stitutis etate, famulati in diversis et arduis negociis Regni nostri, certo experimento impenderunt infallibilibus argumentis, dum idem Comes Polan sub Castro Jaurinensi, quum eiusdem Castris recuperacioni de manu hostili **operam** prestaremus, defendendo vexillum nostre Serenitatis, cuius industriam et expertam probitatem ad id exercendum ministerium eligendam duxeramus, grande vulnus accepit, cuius cicatrix, debilitata ipsius manu impedito suo officio naturali, contractis digitis representat; **Ricolphus vero, frater ejus, letalis plage saucia in suo corpore supportavit.** Attendentes specialiter, quod, quum Gergeu, filius Pauli, nequicie inflatus spiritu, nostre rebellaret Celsitudini, vastitates et incendia per nostrum Regnum ausu nefario exerceret, et quidam nostri fideles ad reprimendam presumptuosam eius audaciam, et refrenandam potenciam effrenatam, de mandato nostri culminis processissent, in pugna, commissa cum eodem, vir strenuus Ricolphus, filius prefati Comitiss Polan, pro nostra nostreque rei publice defensione exitit interemptus. Recensentes eciam, quod sepe dicti Comes Polan,

Marcel in Scepus per uirtutem propriam et sudores bellicos quod idem Rolandus Calidis machinationibus occupat, gratum nobis exhibuit obsequium et acceptum. Volentesque tam ipsum comitem Palan pro morte filii sui prenotati retributionis ad presens aliqualis premio consolari tum uberioris munificencie antidoto curacioni uulnerum eius consolare oportunis temporibus intendamus, quasdam uillas nostras. in Scepus existentes Farcasfalwa et Pokoy uocatas contiguas et commetaneas ut dicitur sub metis antiquis et terminis cum quibus per primos possessores fuerant limitate, Cum omnibus utilitatibus et pertinencijs suis uniuersis dedimus Donauimus et contulimus eidem comiti Palan et per eum suis heredibus heredumque successoribus iure perpetuo possidendas ac per fidelem nostrum Ladizlaum comitem de Scepus. eundem in possessionem corporalem predictarum uillarum fecimus introduci.

et **Ricolphus, frater ejus**, non solum in congressibus, cum predicto Gergeu frequenter habitis et commissis, verum etiam aduersus Lorandum, filium Mark, nostrum infidelem, bellorum pluries certamina subeuntes, quo capti et detenti dampna plurima pertulisse dinoscuntur, in recuperando Castro nostro Scepus per uirtutes proprias, et sudores bellicos, quod idem Lorandus callidis machinationibus occupat, gratum nobis exhibuerunt obsequium et acceptum. Volentes itaque ipsum comitem Polan pro morte filii sui prenotati, **quam dictum Ricolphum, pro tantorum prerogativa meritorum**, retributionis ad presens aliqualis premio consolari quum ulterioris munificencie antidoto curacioni uulnerum eorum consulere oportunis temporibus intendamus, **villas nostras, in Scepus existentes, Farkasfalwa et Pokaj uocatas, contiguas et commetaneas, ut dicitur, sub metis antiquis et terminis, quibus per primos possessores fuerunt limitate, cum omnibus juribus, utilitatibus et pertinencijs suis dedimus, donauimus et contulimus eisdem, comiti Polan et fratri suo memorato, ac per eos suis**

heredibus, heredumque successoribus, jure perpetuo possidendas, ac per fidelem nostrum Ladislaum, Comitem de Scepus. eosdem in corporalem possessionem villarum fecimus introduci.

Villam autem Daman (ma Dományfalu) quam prius eidem Comiti Polan contuleramus, quum admodum utilis et commoda Castro nostro Scepus ratione suae vicinitatis censeatur, ab ipso Comite Polan revocamus, pro usu ipsius Castri nostri et servitio reservantes; pro huius commutatione predictam villam Pokaj (ma Pikóc) contulimus, ut superius est expressum.

vt igitur huius nostre donationis seu collationis series perpetue firmitatis Robore fulciatur nec processu temporis valeat in irritum retractari presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roborantes. Datum per manus venerabilis viri magistri Johannis doctoris decretorum prepositi Budensis Colocensis ecclesie electi aule nostre uicecancellarii dilecti et fidelis nostri Anno Domini M^oCC^oLXX^o octauo. Sexto Idus octobris Regni autem nostri anno Septimo.

Ut igitur huius nostre Donationis et collationis series perpetue firmitatis robore fulciatur, nec processu temporis valeat in irritum revocari, presentes concessimus litteras, duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus Venerabilis M. Johannis, Doctoris Decretorum, Prepositi Budensis, Colocensis Ecclesie electi, Aule nostre Vice-Cancellarii, dilecti et fidelis nostri. Anno Domini Millesimo ducentesimo septuagesimo octavo. VI. Idus Octobris, Regni autem nostri anno VII.

B. *Markusvár.*

Miután a Szepességen egy „*Castrum Marci*“ nevű vár is létezik, mely a „*Castrum Marcelli*“-vel a név hasonlatossága következtében igen gyakran összetévesztetik, minden félreértések kikerülése végett szükségesnek tartjuk e helyen határozottan kijelenteni, hogy a „*Castrum Marci*“ egészen más, mint a „*Castrum Marcelli*“.

Markusvár = *Castrum Marci*, melytől Markusfalu*) helység elnevezését nyerte, építési modorát tekintve inkább a kastélyok, kisebbszerű váracsák, mint a tulajdonképeni várak közé sorozható. A Hernád balpartján, a fentnevezett helység éjszaknyugati végén a katólikus templom mellett levő dombon épült. Mai nap legnagyobb része már romban hever.***)

Keletkezési éve ismeretlen. Építését a tizenharmadik század második felére teszik. Alapítójául bizonyos Marcus, a Máriássy (helyesebben Szent-Mihály) család egyik őse említettik.

A Máriássy család Leheltől***), a Pannoniába bejött magyarok hét vezérének egyikétől származtatja magát. E szerint a Máriássy család nemcsak egyike lenne Magyarország legrégebbi családjainak, hanem talán egyedüli tiszta magyar eredetű a Szepesség kiváló családjai közül.

*) Lásd: Szepeshely. Hradzky Józseftől. Magyarorsz. Kárpatégytelv évkönyve. XI. evf. 1884. 45—46. lap.

**) „Das Marksdorfer Schloss und Wappentafeln der Familie Mariássy von Prof. Victor Miskovszky. Pannonia 1885. 30. szám.

***) Compendium Historiae familiae Máriássy de Markusfalva ex manuscripto etc. etc. per Egregium Michaellem Kayser. Anno 1804. 7. lap.

Szent Lászlónak egy 1094-ben kiállított oklevele szerint bizonyos (I) Miklós atyja volt a hasonnevű (II.) Miklósnak. Imre királynak 1198-ban kelt oklevele szerint II. Miklósnak fia Gola (»Gallus de Zypsio« név alatt is ismeretes) volt, ki a Szepességben és Gumurban (Gömör) sok helységgel és fekvőségekkel stb. birt.

Nevezett Gola Bors Veronikát Dominik (Domokos) bán leányát bírta nőül, kitől (I) Markus nevű fia volt.

Markus híres emberré lett s a király megbízásából a pápánál is járt követségben. Nagy szerencsétlenség érte őt, midőn valószínűleg tűzvész következtében családjának valamennyi szabadalmi leveleit elveszítette, melyeknek megújítását, illetőleg megerősítését azonban Job esztergomi érsek közbenjárásával sikerült kieszközölnie, miért is »instaurator gentis suae« nemzetsége helyreállítója gyanánt tiszteltetik.

Egyidejűleg azt is kivitte Marcus a királynál, hogy atyai jószágáa a »Villa Sancti Michaelis (Szent-Mihály) in Scepusio« jövőben Villa Marci, vagyis Markusfalvának neveztessek.*)

Markus Bubek Dietrich leányát Teklát bírta nőül, mely házasságból (II.) Markus, Botyz (vagyis Boldizsár) (I) János és Mihály nevű fiai származtak; — az utolsó örökösök nélkül halt el.

---

*) Inlyti Superioris Ungariae Comitatus Gömöriensis Notitia etc. Elucrubavit Ladislaus Bartholomaeides. Leutschoviae 1806—1808. 157. lap. „Gola“ elnevezésre vonatkozólag lásd: Kachelman „Das Alter und die Schicksale des ungar. s. a. t. Bergbaues, nebst einer Erklärung der Eigennamen des Landes. Pressburg 1870. S. 35. Érintett szerző „Gola“ nevet Gaulois — m. „Goloa“ — a francia nyelvből származtatja. E szerint „Gallus“ annyit jelentene mint „francia“ — nem pedig a hasonnevű latin Gallus, i = kakas-t.

Botyzt vagyis Boldizsárt, kitől némelyek a Máriássy családot leszármaztatni szokták, sokan szénégetőnek tartják*) mi azonban nem felel meg a valóságnak. Fia volt (I) Marcusnak és IV. Béla környezetében tartózkodott.

Midőn sok baleset után Ottokár király a magyar sereg felett végre teljes győzelmet aratott, a szétriasztottak között volt István trónörökös is, kiről atyja IV. Béla heteken át mit sem tudott. Botyz hozta meg neki végre azon örömhírt, hogy fia István még az élők sorában van.

Ezen öröndetes hírért IV. Béla Botyzt a Kárpátokban fekvő Chetene erdővel ajándékozta meg, melyben Botyz később Batizfalva helységet alapította.***) Botyz gróf a katonai pályának szentelte életét s V. István és IV. (Kún) László alatt több hadjáratban vett részt. IV. László parancsára Botyz gróf jelen volt a szepesi vár ostrománál (1275), illetőleg a lázadó Lorándnak innen való kiűzésénél, a midőn is bal karja átszúrattott és harcosai közül 24-en halálosan megsebesültek, többen pedig félholtan maradtak a csatatéren.

Botyz több napon át ostromolta a várat, míg végre IV. László nővére Cunigundis lengyel hercegnő közbenjárása arra kényszeríté a lázadókat, hogy a várat a királynak átadják.****) Jutalmúl ezért Botyz Zalong és Matheoc falvakat kapta.†)

*) U. o. 158. lap.

**) Supl.: Anal. Bárdossy. Pag. 98.

****) Geschichte der ungarischen Bergstädte und ihrer Umgebung. Zweite Vorlesung von Johann Kachelmann. Schemnitz 1855. 131. lap. — Supplementum Analectorum Terrae Scepusiensis. Auctore Joan. Bárdossy. Leutschoviae 1802. 98. lap. — Bartholomaeides u. o. 158. lap. — Fejér, Codex Dipl. IV. 3. 186. lap. V. I. 48.

†) Ladislaus IV. Comiti Botyz villam suam Zolong et Ma-

Fentebb említettük, hogy (I.) Marcusnak ugyancsak (II.) Marcus nevű fia volt. Ez — mint atyja is — mindig a király környezetében tartózkodott. Különösen kitűnt a tatárokkal vívott ütközet után mint IV. Béla leghívebb kísérőinek egyike. A királyt »ad maritima« vagyis a tenger mellékre és innen vissza Magyarországra kísérte. Ennek folytán »marius« vagyis »tengeres« melléknévvel kezdték őt illetni. A latin »marius«-ból keletkezett aztán a magyaros végződésű Máriaás. II. Markusnak fia István volt, ki atyja »gúnynevét« átvéve magát »Máriaassy de Villa Marci« és »Markusdorf« hívatta.

Ezen nevet a (II.) Marcustól származott utódok mai napig is megtartották. *)

A két Marcus egyikének tulajdonítják a »Castrum Marci« építését, mely mindig csak magán vár volt.

Néhány év előtt teljesen leégett. Nyugati része már tökéletes rom.

A bástyák, a két kapu és a keleti rész, melyben a családi levéltár őriztetik, még jó karban vannak.

thaei ob expulsum e Castro Scepus Rolandum confert. 1275. Vesd össze Anal. Terrae Scepus. P. II. ad annum 1275. Manuscript. A szepes-szombati róm. kath. plébánia oklevéltárának birtokában. Jegyz. Villa Zolong-ot és Mathaeit nem szabad össze téveszteni: k Nagy-Szalók és Mathaeóc helységekkel. Villa Mathei a XVI. szepesi városok egyike vala, mely a karolingi oklevél szerint már jóval 1312. előtt a »XXIV. regales civitates in Scepusio« közé tartozott. A szóban lévő Villa Mathaei, melyet IV. László Botyz grófnak ajándékozott volt, mai nap »Matejocz«-nak neveztetik, Markusfalvától körülbelül $\frac{5}{4}$ órányira fekszik. Villa Zalong nem messze feküdt Markusfalvától és már régibb idő óta nem létezik. Valószínűleg a belső zavargások alatt pusztult el. Hasonló sors érte Szepességnek több helységét is, melyeknek csak nevük maradt fenn.

*) Bartholomaeides l. c. 158. lap.

Nagy lovagterme még látható, homlokzatán a következő felirat van:

»Wolfgangus Mariassy de Markusfalva Desolatas
Has Aedes Reparavit Diebus Maii 1789«.

Ezen évszám — 1789 — csakis ezen részek megújítására, nem pedig a homlokzat létesítésére vonatkozik. *)

A jelenleg magtárnak használt lovagteremnek szép tetőzete s vasrudakkal rácsozott renaissance ketős ablakai vannak. Falain még láthatók az arany mintázatú falszőnyegek és frescoképek maradványai.

Hradszky József.

V. Repertoriuma

a Szepesség történetére vonatkozólag szétszórtan megjelent dolgozatoknak.

A tudományos irodalom minden ágában jó szolgálatot tesznek a kutatóknak a napjainkban nagy gondal szerkesztett repertoriumok. Nagyban megkönnyítik azok a kutatást. Egy, maga elé specialis irodalmi célt tűzött társulat tagjainál szerény véleményem szerint elkerülhetetlenül szükséges az előző irodalomban való lehető tájékozottság, egyrészt, hogy a már feldolgozott anyagot alapúl felhasználjuk, másrészt, hogy a szükségtelen ismétléseket elkerülhessük. Ezen szempontokból indulva ki jó szolgálatot véltem tenni ügyünknek az

---

*) Das Marksdorfer Schloss und die Wappentafeln der Familie Mariassy von Prof. Victor Miskovszky. Pannonia Nr. 30. XIV. Jahrgang. 1885.

itt közlött jegyzék összeállításával. Tudom, hiányos lesz az, de reméllem akadnak követőim, kik a következő »Évkönyv«-ben szívesek lesznek a hiányokat kiegészíteni. Vidéken nagyon nehéz lévén a különféle folyóiratok teljes gyűjteményéhez jutni, a »Szepesmegyei történelmi társulat«-nak fővárosi barátait kérem különösen, szíveskedjenek az itt fel nem sorolt folyóiratokból összeállítani a Szepesség történetére vonatkozó dolgozatok jegyzékét.

Almanach v. Ung. Béla (1778. 284.) Georgenberg (Szepes-Szombat). 1778. 340. Gölnicbánya (1778. 347.) (Kézsmárk 1778. 372.)

Annales Ev. : Aug. ab Hortis Samuel (1793. III. 77.)

Archaeologiai értesítő : Csütörtökhelyi kath. templom. I. 1869. 170. — Lőcse városi fegyvergyűjtemény. (1872. VI. 208.) — Lőcsei régi zárda (1872. VI. 5.) Lőcsei templom ügyében (1869. I. 123. 1870. III. 234. 1871. 62. 145.) — Lőcsei falfestmények (1871. V. 180.) Kézsmárki műemlékek (1869. I. 123. 143.) Magurai régi templomok (1871. V. 236.) — Régészeti egylet és múzeum — Szepesmegyei — (1871. V. 107. 1872. VI. 208.) — Szepesség alsó részére tett kirándulásról jelentés. (1873. VII. 141.) — Szepesvár (1871. IV. 146. V.) — Vajdovszky János dr. dolgozatai (1871. IV. 159. V. 236.)

Babura László : Karl Wagner der Historiker unserer Zips. (*Zipser Bote* 1880. 50. sz.)

Ballagi Aladár dr. : Die Kunstdenkmale Leutschau's. Mit 11 Illustrationen. (*Litterarische Berichte aus Ungarn.* 1879. III. 3.)

Borsody Miklós : A lőcsei kir. kath. főgymn. történetének vázlata rövid bevezetéssel a városról. (*Lőcsei kath. főgymn. ért.* 1867/8—68/9).

Bredetzky S.: Ueber die Karpathen Bewohner, besonders die Zipser Deutschen. (*Beiträge zur Topographie des Kgr. Ungarn. I. Wien 1805. 81. 103.*)

Deák Farkas: (K. S.) Demkó Kálmán: »Polgári családélet és háztartás Lőcsén a XVI –XVII. században« című dolgozatának ismertetése. (*Századok 1882. VI. 509.*)

Demkó Kálmán dr.: Lőcsei árszabályok 1592, 1602-ből. (*Századok 1879. V. 440.*) — Lőcsei rendőri szabályzat a XVII. század végéről. Lakadalmi, keresztelési, ruházkodási szabályok. (U. o. 1880. X. 829.) — Hain Gáspár és krónikája. (U. o. 1882. II. III.) — Lőcse város levéltárának Lengyelországra (a Szepesség és Lengyelország közti kereskedelemre) vonatkozó irományai a XVI. századból. (U. o. 1883. V. 453.) — Lőcse a Bocskay-féle felkelésben. (U. o. 1883. VII.) — Lőcse levéltára regestrumának ismertetése. (U. o. 1884. II. 179.) Egy kis kép Lőcse polgárainak házi életéből a XVII. század végéről. (*Zipser Bote. 1880. 45. sz.*) — Néhány vonás Lőcse város tanácsának életéből 1617—1632-ből. (U. o. 1881. 17. sz.) — Lőcse levéltárának legrégebbi irományai 1290—1600-ig. (*Lőcsei főreálisk. ért. 1879/80.*) — Tisztújítás Lőcsén a XVI. és XVII. században és vonások a városi hatóság hajdani életéből. (U. o. 1880/81.) — Lőcsének erődítése és védelmi rendszere. (U. o. 1883/84.) Polgári családélet és háztartás Lőcsén a XVI. és XVII. században. (*Album a lőcsei főreáliskolai tápintézet alaptökéje javára. Lőcse 1882. 17—94. lap.*)

Dénes Ferenc: Gründung und Bedeutung des Ungarischen Karpathen-Vereins. (*Zipser Bote 1880. 15. és 17. sz.*)

Fasc. Eccles.: 1842. II. 322. Wagner Károly életrajza.

Frankl (Fraknói) **Vilmos**: Henckel János, Mária királyné udvari papja. (*Akad. Ért. a tört. tud. köréből* II. 4. sz. 1872. 1—31.)

Garády: Türk Dániel naplója 1548—1559. (*Századok* 1871. I. 12.)

Glatz Ed.: Ueber deutsche Einwanderung in Ungarn. (*Jahrb. der deutsch. Elem. in Ungarn* I. 1846. 99.)

Gustawitz Bronislaus: Einiges über das Dunajecer Schloss. (*Zipser Bote* 1881. 22. sz.)

Groch Roman: Das Zipser-Schloss. (*Pannonia* 1879. 69—70. sz. Kassa.) — Reise- und Kulturbilder aus Nord-Ungarn. Die Sagen und Schätze des Zipser-Schlusses. (U. o. 1879. 73, 77, 80, 84. sz.)

Grósz Ernő: Késmárk városa elnyomatási korszakának vázlatos története és a késmárki ág. hitv. ev. egyház három vértanúja. (*Késm. ev. ker. lyc. értesítője* 1882/83.)

Győri tört. és rég. füzetek: Késmárk. (1865. III.) — Lőcse (1863. II.) — (1865. III.) — Lubló. (1861. I.) — Szepesmegye (1861. I. — 1863. II. — 1865. III.) —

Haan Lajos: Weber S. »Zipser Geschichts- und Zeitbilder« művének ismertetése. (*Századok* 1881. I. 81.)

Haberehrn. Jon.: Natur- und Lebens-Bilder aus der Zips. (*Zipser Anzeiger* 1866. 51—52. sz.)

Hajnik Imre: Adalékok a magyar kereskedelem történetéhez a vegyes házakbeli királyok alatt. (*Századok* 1868. III. 145.)

Hanthó Lajos: Gosznovitzer Mátyás. (*Századok* 1869. X. 748.) — Gosznovitzer Mátyás leveles könyve. (*Lőcsei főreált. értes.* 1871.)

Hradzsky József: Graf Josef Batthyanyi Fürst-Primas von Ungarn und Erzbischof von Gran vom

14. bis 18. Sept. des Jahres 1777 in der Zips. (*Zipser Bote* 1877. 42 sz.) Der Schützen-Artickel zur Kirchdrauf aus den Jahren 1582 und 1630. (U. o. 1878. 1. sz.) — Ein »Brautkasten« vor 168 Jahren. Lehotzky Susanna Szepesváralljai lakosnó kelengyéje 1711-ben. (U. o. 1879. 12. sz.) Kirchdrauf oder Kirchdorf? (U. o. 45. sz.) — Das Budget der Stadt Kirchdrauf und die »guten« alten Zeiten. Művelődés történeti tanulmány a 17—18 századból. (U. o. 50 sz.) — Zur Geschichte der Mindszenter Kirche. (U. o. 1880. 37 sz.) — Zur Kartographie Zipsens älterer Zeit, a »Regni Hungariae Tabula Generalis ex Archetypo Mülleriano S. C. M. Capit. et Ing. desumpta etc. a Johanne Bapt. Homanno S. C. M. geographo Norinbergae. XVIII. századbeli műből felhozott kuriozum. (U. o. 1881. 48 sz.) — Magyarisíring der Ortsnamen. (U. o. 1883. 15. sz.) — Eine alte, aber wahre Geschichte. Mária Josepha lengyel királynőnek 1748. febr. 2-iki rendelete, melylyel a XIV. szepesi város elemi iskoláiban a magyar nyelv tanítását kötelezővé teszi. (U. o. 19. sz.) — Der Zweigulden Wirthshauscredit und der Luxus cím alatt 1761 és 1683-iki ruházkodási szabályzatok. (U. o. 39 sz.) — Ein Kalender-Jubiläum. A gregorianum kalendarium elfogadása a Szepességen. (U. o. 50. sz.) — Die Verwaltung von ehemals. (U. o. 1884. 3. sz.) — Der Ursprung des Ortsnamens Felka. (U. o. 6. sz.) — Hundsdorf. (U. o. 16 sz.) Das Oeffnen eines über 600 Jahre alten Grabes. A zsegrai templomra és a gróf Sigray családra vonatkozó adatok a XIII. századból. (U. o. 30 sz.) — Das Bad Sivabrada. (U. o. 33. és 36. sz.) — A »Kárpát« és »Tátra« nevek eredetéről. (*Magyarorsz. Kárpátégylet évkönyve* I. 1874.) — A mongolok betörései és a menedékkő — lapis refugii — a Szepesség-

ben. (U. o. II. 1875.) — Vándorlások a Szepességen. (U. o. X. 1883. 83. l.) — Szepeshely. — A szepesi káptalan története. — (U. o. XI. 1884. II. füz.)

Kachelmann János: Szepes és Gömör nevééről. (*Új Magy. Muz.* 1859. I. 294.)

Károlyi Arpád dr.: Tököly Sebestyén megszerzi Késmárkot. (*Századok* 1878. I—III.)

Kolbenheyer Károly: A Tátra-irodalom történetéhez. (*Morsz. Kárp.-egyl. évk.* I. 1874.)

Könyvtárak: A lőcsei, nagy-eőri, késmárki, podolini és szepes-váralljai könyvtárakról jelentés. (*Századok* 1872.)

Kreichel Andr. dr.: Beschreibung der kön. Freist. Kesmark vom Jahre 1778. (*Zipser Bote* 1877. 19—20.) — Beschreibung der Seen im karpatischen Gebirge vom Jahre 1778. (U. o. 1878. 38 sz.) — Zur Geschichte der Zipser Bergstadt Wagendrüssel. I. Wagendrüssel im XIII und XIV. Jahrhunderte. (U. o. 1879. 4. és 7. sz. — Urban Zelder. (U. o. 1883. 39. sz.)

Kritikai lapok: RummyKárolyGyörgy. (III. 1883. 124.)

Kupetz Lycurg: Egy a múlt századból származó 1733. (a lőcsei ev. gymn.) osztálykönyv. (*Lőcsei főreált. értes.* 1874/75.) — A lőcsei főreáliskola története az első évtizedben (*főreáltisk. értes.* 1878/79.)

Levéltárak (Szepesiek): A m. tört. társ. szepesvidéki kirándulása alkalmával: jelentés a szepesi káptalan-, a Csáky család mindszei- és lőcsei levéltáiról. (*Századok* 1872. VIII.) — Thaly K. jelentése Lőcse város levéltárának Rákóczy-kori okmányairól, különös tekintettel a város 1709—10-iki ostromára. (U. o. LX f.) — Jelentések a gróf Csákyak kassai ágának-, a b. Palocsay családnak lőcsei, a Máriásiak markusfalvi- és a késmárki városi levéltárról. (U. o. X. f.)

Lindner Gusztáv dr.: Rulandoszlopok a szepesi és erdélyi századoknál. (*Századok* 1885. I. 48.)

Lövy M.: Altendorfs Glanz- und Trauertage. (*Zipser Bote* 1884. 2. sz.)

Magyar könyvsház. Molnár János: Bácsi Ferencz szepesi prépost 1540. (X. 1798. 15.) — Berendi Back Gáspár szepesi prépost. (U. o. 13.) — Csáky János gróf Szepesmegye főispánja (IX. 1797. 285.) — Csáky József gróf szepesmegye főispánja. (XIV. 1801. 333.) — Csobádi László szepesi prépost 1505—1510. (X. 1798. 14.) — Horvath János szepesi prépost 1511. (U. ott.) — Jakab (Farkasfalvi) szepesi püspök 1281—1301. (XIII. 1800. 120.) — Sigray Miklós szepesi gróf 1308. (VII. 1795. 286.) — Szepesi prépostok (X. 1798. 13.) — Szepes vára. (XIII. 1800. 158.) — Wagner C. *Analecta Scepusii Partes III. Posonii 1778.* ismertetése. (III. 1783. 399.)

Magyarország képekben: Lőcse, Nagy-Szalók, Nedec vára, Lubló, Szepes-Olaszú kath. templom, Szepes-Várallja. (II. 1868.) — Szepes vára (I. 1853.) — Zápolya István nádor síremléke és a szepesi káptalan régi pecsétje. (II. 1868.)

Magyar Történelmi tár: I. Tört. tár.

Majláth Béla: A lipitovármezei kalandosok (a »fraternitas XXIV. plebanorum«-ról). (*Századok* 1879. IV. 344.)

Marzsó Géza: Etwas über die »caniferi« und die Entstehung des Ortes und Namens Hunsdorf. (*Zipser Bote* 1884. 10. sz.) — Noch einmal »Hunsdorf.« (U. o. 20. sz.)

Melzer Jakab: Nachrichten von einer Schatzkammer im Tatragebirge. (*Zipser Bote* 1876. 48—51. sz.)

Mercur von Ungarn: A lőcsei jezsuiták szerzet háza és tanodája. (1787. 162, 218, 249, 392.) — Po-

dolini kegyesrendi iskola. (U. o. 402.) — Wagner Károly életrajza. (U. ott III. *Anhang* 42.)

Merklas W.: Das Zipserhaus. (*Mittheilungen der k. k. Centralcommission für Denkmale. Wien. 1865.*)

Münnich Sándor: Die XIII. Zipser-Städte zur Zeit der ersten Theilung Polens. (*Zipser Bote* 1876. 2. sz.) — Zipsen vor einem halben Jahrhundert. (U. o. 1877. 2. sz.) — Ein Priester, Henckel János életéből (megh. 1539.) vonások. (U. ott 1878. 43. szám.) — Zipser Raubritter. Kauffung Zs., Pflug E. és Vitztumb Gy. a XVI. század első feléből. (U. o. 48. szám) — König Friedrich August II. von Sachsen und die Tatra. (U. o. 1879. 2. és 7. sz.) — Simon Pfannschmidt. XVI-ik századból életrajz. (U. o. 22. sz.) — Ein Jahr (1288.) aus der Glanzperiode des Zipser Schlosses. A Szepesség telepítésének történetéhez. (U. ott 43—44. szám.) — Hans Bartha. Ipartörténeti tanulmány a XVII. század elejéről. (U. o. 1880. 5. sz.) — Anton Roll. A harmadik magyar bányakerület alapítása a XIII-ik században s annak fejlődése. (U. ott 18—19. szám.) — Tátrafüred a régi mondáktól kezdve napjainkig. Tört. vázlat. (U. ott 31. 33. 34. sz.) — Die Gründung der Stolaer Benedictiner-Abtei. (U. o. 1881. 42. szám.) — Igló zu Ende des XIII. Jahrhunderts. (U. o. 1882. 27. sz.) — Die reichste Zunft. Az iglói mészáros-céh 1634-ben. (U. ott 38. sz.) — Der Schatz des Sigismundus (Kauffung.) (U. ott 39. 41. sz.) — Die »Marcell-Burg.« A tatárjárás előtti időkben állott várról. (U. ott 1883. 25. sz.) — Schulmeistereien vor 500 Jahren. (U. o. 39. sz.) — Wichtigkeit des Felkaer Bronzefundes. (U. o. 47. sz.) — Sanct Aegidius. Ein Beitrag zur Geschichte der Zipser Jagd. Hundsdorf = villa canis, Palmsdorf = villa pulli, Bizir, Sperndorf-Bärendorf =

villa ursi stb. helynév eredete. (U. o. 1884. 6—7. sz.)
— Hundsdorf. (U. o. 12. szám.) — Zum letztenmale
Hundsdorf. (U. o. 24. sz.) — Namenlos. A Szepesség
ismeretlen nevű őslakóira vonatkozó emlékek össze-
gyűjtésére hívja fel a szakemberek figyelmét. (U. o.
43. szám.) — Alte Moral. Erkölcstörténeti tanulmány.
(U. o. 45. szám.)

M. A.: Die Feuerwehren und das Feuerversiche-
rungswesen der Zips in früheren Jahrhunderten. A XVI.
szepesi város »Feuerordnung«-jainak ismertetése. (*Zip-
ser Bote* 1875. 2. sz.) — Die »Weininspectoren.« Ge-
schichtliche Reminiscenz. (U. o. 6. szám.) — Die hun-
dertjährige Jubelfeier der Strázsaer ev. Kirche. (U. o.
1884. 47. sz.)

Nemzeti képes naptár: Palzmann György a sze-
pesmegyei gyáripár egyik alapítója. (II. 1857)

Neues Ung. Magazin: Beitrag zur Geschichte
und gegenwärtigen Verfassung der ungarischen Sach-
sen in der Zips. (1791. I. 7.) — Die Zips (1794. II.
193. 337.) — Gölnic. (1782. II. 322.)

Pauler Gyula: A magyarok megtelepedéséről.
(*Századok* 1877. VI.)

Pesty Frigyes: Szepesvármegyei alispánok. (*Szá-
zadok* 1873. VII. 646.)

Roth Samu dr.: Einiges über die Porácser Kno-
chenhöhle. (*Zipsers Bote* 1878. 42. sz.)

Rómer Fl. Ferenc: A lócsei ötvös-céh articu-
lusai. A hazai ötvös-céh szabályai közt. (*Századok*
1877. X. 799.)

Rumy Károly György: A magyar nyelv elter-
jesztése a Szepességen. (*Tud. gyűjt.* 1823. II. 131.)

Rupp Jakab: Magyarország helyrajzi története fő
tekintettel az egyházi intézetekre című művének II.

kötetében: Gölnic mezőváros egyházi épületeivel és dömés zárdájával (122). — Szomolnok mezőváros egyházi épületeivel (148). — Szepes Szepesvárral és mellékleteivel együtt (151). — A szent Mártonról nevezett szepesi prépostság és káptalan templomával és ennek kápolnáival együtt (157.) — Szepes mezőváros többi szent épületei: *a*) szent Agoston remete rendje szent Erzsébetről nevezett perjelsége. *b*) Jézus társaságának székháza. *c*) Várallja koronamezőváros többi egyházi épületei (167—172). — Csütörtökhely (Quintoforum) mezőváros szt. László király templomával és a minoriták társházával (173). — Darócon (Dravec) a sz. Antalról nevezett keresztes-rend szállodája (177.) — Hunfalván (Hundorf vagy Hundsdorf) a jeruzsálemi szent sír kanonokjai szent-keresztről nevezett káptalana (181). — Késmárk sz. kir. város szent épületeivel: *a*) Késmárk város egyházi épületei; *b*) I. remete szent Pál szerzetesei székháza (184—192.) — Landeken a jeruzsálemi sz. sír kanonok rendje sz. Miklósról nevezett prépostsága (193). — Lechnici szent antalvölgyi karthausi, később kamalduli szerzetes perjelség (197). — Lethonkői vagy menedékszírti (Lapis refugii) keresztelő sz. Jánosról nevezett karthausi remete perjelség (206). — Lócse sz. kir. város egyházi épületeivel: *a*) Lócse kisebb egyházi épületei; *b*) Jézus társasága társodája nemes ifjak tápintézetével (215—226). — Podolin mezőváros a kegyesrendi atyák templomával és székházával (227). — Schavnik, Mária születéséről nevezett cisztercita-apátság (237). — Stolai, Boldogasszonyról nevezett bencés perjelség (243).

Scholz Frigyes: A szepesi szászok bevándorlásáról. (*Késmárki ev. ker. lyceum értesítője* 1875/76) — A Tökölyek a mondában. (U. o. 1878/79.)

Schroer J. K.: Versuch einer Darstellung der deutschen Mundarten des Ung. Berglandes im Nord-westlichen Ungarn. (*Sztyber. der k. k. Akad. d. W. phil. hist. Cl. Novheft.* 1863. XLIV. Bd. 258).

Schwab Erasmus dr.: Ueber die sogenannten Gründner-Orte in der Zips. (*Olmützer Gymn. Progr.* 1865.)

Schwicker J. H. dr.: Aus der Zips. A Szepesség lakóinak eredetéről. (*Zipser Bote* 1881. 22—23. sz.)

Spöttl J.: Der Felkaer Bronzefund. (*Zipser Bote* 1883. 46. sz.) — Der »Jerusalem« bei Kesmark. Hazánkban az első »Glasburg«-ot ott véli feltalálni (U. ott 1884. 12. sz.) — Hunsdorf oder Hundsdorf? (U. ott 14. sz.) — Zum Bergbau in der Hohen Tátra. (U. ott 36. sz.) A bányászatnak történelem előtti nyomait akarja kimutatni.

Still Pál: Zur Geschichte der grossen Orgel in der röm. kath. Pfarrkirche zu Leutschau. (*Zipser Bote* 1877. 10—12 sz.)

Szabó Károly: A lőcsei 1675-iki énekeskönyv. (*Prot. közlöny.* 1884. 8. sz.)

Szalay Antal: Laszky Hieronymus élete. (*Felső-Magyarorsz. Minerva* 1825. 301. 354.)

Szalay József: Városaink nemzetiségi viszonyai a XIII. században. (*Századok* 1880. VI. füz.)

Szádeczky Lajos: A kétfajú csodaszülött. 1629. aug. 24-én Görgön született kétfajú gyermekről vont jóslatok. (*Századok* 1882. IX. 774.)

Szegfy Mór: Aus den Blüthentagen der Stadt Leutschau. (*Zipser Bote* 1880. 12—14. sz.)

Term. Közlöny: Augustin ab Hortis Keresztély és Sámuel. (III. 1871. 449. 450.)

Thaly Kálmán: A lőcsei nyomda történetéhez, 1709-ből. (*Századok* 1884. X. 903.)

Tirts Rudolf: Die Schlacht zum Branyiszkó. (*Zipser Bote* 1876. 22. sz.)

Történelmi tár: Magyar regesták 1228—1643. a szepesi káptalani stb. levéltárakból. Közli Horváth M. (IX. 1861, 76, 80, 110, 113, 116, 117, 120. 133, 136, 137, 141, 142, 145, 147, 149, 151, 152, 156, 157, 160, 163, 167, — XI. 1862, 134, 167, 191. lapokon a Szepességre vonatkozó oklevelek.) — Jenai egyetemen tanult magyarok és erdélyiek névsora 1550—1850. (közük szepességiek.) Közli Révész Imre. (IX. 1861. 219.) — Levéltári böngészet cím alatt b. Mednyánszky Dénes ismerteti a Horváth-Stancsics-család nagy-eőri levéltárát. (1878. évf. I. 176.) — Adalékok a szepesi bányászat történetéhez a XVII. század elején. Közli Divald József. (U. ott III. füzet 667.) — Kemény János levelei I. Rákócy Györgyhez az 1644-iki szepességi táborozásból. (1880-iki évf. I. 44—50. II. 303.) — Mariássy Anna végrendelete 1592. jan. 28. (1882. évf. III. 542.) — A szepesi hóhérnak díjszabályai a XV. században. Közli Sváby Frigyes (1883. II. 407.) — A szepesi városok véradója különös tekintettel az elzálogosítás idejére. Közli Weber Samu. (1884-iki évf. II. 337.) — Egy lőcsei levél 1624. ápril 21. János Gy. örgróf haláláról. Közli Szilágyi S. (U. o. 220.) — Műtörténeti adatok a XV. és XVI. századból. Szepességi építések, festők és kőfaragókról is szól. Közli Abel Jenő. (1884. évfolyam III. 525.) — Schiessler Gáspár kassai polgár naplója a Rákóczy korból. 1703—1713. Lőcsére vonatkozó adatokat is tartalmaz. Közli Thaly K. (1884-iki évf. IV. 740.) — A szepességi szász bevándorlók megszünt egyleteiről. Közli Weber S. (1885. évf. I. 27.) —

Máriássy Sónia parafernuma, 1653. február 9. Közli báró Mednyánszky Dénes. (1885. évf. I. 170). — Székely Susanna, Horváth Imréné parafernuma 1680. jan. 6. Közli ugyanaz. (U. ott 172).

Tudományos Értesítő (Magyar): Augustin ab Hortis Keresztély életr. (1862. II. 242.) — Okolicsányi Viktor szepesmegyei alispán életr. (1862. I. 83.)

Tudom. Gyűjtemény: Berzeviczy Gergely szepességi író életr. (1825. X. melléklet.) — Bóhm József Dániel szepességi kőmetsző. (1817. III. 147.) — Csáky István szepesmegye főispánja. Nehr. (1829. VII. 123.) — Csáky László szepesmegye főispánja. Nehr. (1828. II. 116.) — Csáky Miklós szepesmegye főispánja. Nehr. (1824. IV. 127. V. 119.) — Genersich János szepességi író életr. (1821. IV. 117. 1823.) — Leibitzer János szepességi író életr. (1819. VII. 133.) — Poprád partjain fekvő némely városokról, falukról, omladékokról való topographico-, historico-statisticai jegyzések, Melzer Jakab-tól. (1819. VII. 3. Pótlék.) — Raisz Károly életr. (1819. XII. 110.) — Régiségek a lőcsei sírboltban, Raisz Károlytól. (1820. I. 131.) — Rummy Károly György szepesi író életrajza. (1817. II. 173. 1818. V. 120. X. 120. 1819. X. 120. 1823. V. 120. 1828. IV. 120.) — Szepesvármegyei geographikai, histor. és statist. tudósítások. (1818. XI. 3. XII. 3.)

Weber Hermann: Das ev. Gymn. zu Kesmark in seiner geschichtlichen Entwicklung bis zum Jahre 1760. (*Progr. d. ev. Gymn. zu Kesmark* 1854. 3—11.) — Das ev. Districtual Lyceum zu Kesmark seit 1760. (U. ott 1855. 3—16.)

Weber Rudolf: Ueber Mundarten und mundartige Dichtung. (*Zipser Bote* 1879. 1—2. szám.) — Zipser Volkshumor. (U. ott 29, 34, 36, 40, 42. sz.)

Weber Samu: Zur Geschichte der XVI. Stadt Béla. (*Zipser Bote* 1876. 11. sz.) — Der 5. November 1772. nov. 5. a szepesi városok visszakebelezésének ünnepélye. (U. ott 45. sz.) — Erzsucherei in den Karpathen. (U. ott 1877. 12. sz. melléklet.) — Ein Sachsenfreund. — Bald, Baldinus főispán 1292—1300. (U. ott 14. szám.) — Béla. (U. o. 31—35. szám.) — Aus längst vergangener Zeit. Fröhlich Dávidnak 1614-iki »Cynosura Peregrinantium, hoc est Viatorium«-ban levő szepességi szokásokat ismerteti. (U. ott 40. sz.) — Die Zipserinnen zu Anfang dieses Jahrhunderts. Melzer Jakab »Der Ungarische Zipser-Sachse etc.« és Bredetzky S. »Topographie Ungarns« című műveikből. (U. ott 1878. 2. sz.) — Ein glänzendes Fest. 1702. febr. 17. a késmárki várnak a város tulajdonába átmenetelének ünnepe. (U. ott 21. sz.) — Béla vor 100 Jahren. Korabinski J. M. »Geogr. hist. Lexicon von Ungarn«-jából. (U. ott 25. sz. melléklet). — Eine leutschauer Deputation in Ofen 1517. Sperfogel után. (U. o. 41. sz.) — Szalay, Kronos und die Zipser Geschichte. Szalay József: »Városaink a XIII. században« című művének, a Szepességre vonatkozó részéről. (U. o. 1879. 9. sz.) — Winter und Schnee. Adatok az 1700, 1740, 1790, 1801, 1804, 1837-iki telek szigorához, a Roxer-féle krónikából. (U. o. 12. sz.) — Brauch und Sitte. Fronius Fr. F. »Bilder aus dem sächsischen Bauernleben in Siebenbürgen« című művében leírt szólásmódokat és szokásokat a Szepességiekkel hasonlítja össze. (U. ott 30. sz.) — Aus dem Zunftleben. A bélai szabócéhről 1639—1825-ig. (U. o. 1880. 17—19. szám.) — Béla im Jahre 1797. (U. o. 1882. 43. szám.) — Einiges über Aerzte und ärztliche Behandlung früherer Zeiten in Zipsen, a XVI.—XVII. századból. (Ugyanott 1883

45. sz.) — Vom Poprader »Schlösschen.« (*Kaschauer Zeitung* 1877. 99—100. sz.) — Válasz Haan Lajosnak a »Zipser Geschichte« ügyében. (*Századok* 1881. III.) — Adalék a XIII. szepesi város történetéhez. A XIII. város 1711. jan. 19-iki Szepes-szombati gyűléséből Lubomirszky Szaniszló zsarolása ellen a lengyel királyhoz indított küldöttség története. (*Századok* 1881. VII. 587.) — Nagy és kis házak jogviszonya a Szepességen. (*Századok* 1882. IV. 324.) — Babonák a Szepességen. (*Századok* 1882. IX. 769.) — Fecht Fülöp, vagyis az ev. lelkészi állomás fény- és árnyoldala a Szepességen 1670. körül. (*Prot. Egyh. és Isk. lap.* 1884. 47. sz.) — Adalékok a dézsma történetéhez a Szepességen. (*Prot. Egyh. és Isk. lap.* 1885. 7. sz.) — Bányászat a Tátrában Kárpáti mondák. (*Morsz. Kárpátegy. évkönyve* VI. évf. 1879. 288. és 313.)

Wenczel Gusztáv dr.: Nevezetes per löcsei polgárok közt 1421—1429. (*Érték. a tört. tud. köréből. Akad. Ért.* VI. II. 5. sz. 1873. 1—34. 1872.)

Whm.: Alte Kesmarker Gebräuche. (*Zipser Anzeiger* 1867.)

Wochenschrift für Wissenschaft, Kunst und öffentl. Leben. Wien, 1865: Die Deutschen im ung. Bergland. — Die Zips in engerer Linie. (U. ott.)

Wünschendorfer Károly: Tátrafired a múltban és jelenben. (*Magy. orsz. Kárpátegy. évkönyve* X. évfolyam 1883.) — Emerich Horváth Stancsics von Gratz. (*Zipser Bote* 1875. 19. szám.) — Gabriel Bethlen in Zipsen. (U. ott 1876. 23. sz.) — Jacob Glatz. Sein Leben und Wirken. (U. o. 32. sz.) — Gregor v. Berzevitzky 1763—1822. (U. ott 1877. 4. 5. 7. sz.) — Joh. Georg. Lidemann. (Megh. 1734.) Szepességi könyvkereskedő. (U. o. 1878. 7. 9. sz.) — Einst und Jetzt.

Adatok 1495-ből az adózás és az árak történetéhez. (U. o. 43. sz.) — Die Conföderation in Polen und Zipsen. 1769. (U. o. 50. sz.) — Einige geschichtliche Daten zur Pest. (U. ott 1879. 5. szám.) — Christian und Samuel Augustin ab Hortis. (U. o. 21—22. sz.)

Zeitschrift von und für Ungern. III. 1803.:
 Szepességi írók életrajzi adatai: **A**lmássy Lajos, **B**árdossy János, **B**erzeviczy Gergely, **B**exheft J. Konrád, (és VI. 1804.) **B**ogsch János, **B**redetzky Sámuel, (és II. 1802. VI. 1804.) **B**rettschneider Gáspár (és VI. 1804.) **B**ubenska József bélai ev. lelkész, (és V. 1804.) **C**sáky Emanuel, **C**zirbesz András Jónás, (és VI. 1804.) **E**ngel János Jakab, **E**ngel Keresztély, (és VI. 1804.) **F**abriczy András, **F**ornet József, **F**uchs János Sámuel, (és IV. 1804.) **F**uhrmann Pál, (és VI. 1804.) **G**enersich János (és VI. 1804.) **G**enersich Keresztély, (és V. VI. 1804.) **G**enersich Sámuel, **G**latz Jakab, **G**otthard Mihály, **H**ermann János, (és VI. 1804.) **J**ekelfalussy Zsigmond, (és VI. 1804.) **K**lein János Sámuel, (és VI. 1804.) **K**ralovánszky András, **K**ray Pál báró, **L**eibitzer János, (és VI. 1804.) **L**ehotzky Márton, **L**iedemann Márton, (VI. 1804.) **M**auksch Tamás, **M**elczer Jakab, (VI. 1804.) **M**etzner Pál, **M**olnár János, **O**sterlamm Ephraim, **O**sterlamm Ján. Károly, **P**feyffer Mihály, **P**lanitz Károly, (és VI. 1804.) **P**odkonitzky Endre, **R**évay Mihály gróf, **R**umy Károly György (IV. 1803. és VI. 1804.) **S**ajben István (VI. 1804.) **S**chmicz János György (és VI. 1804.) **S**choltz János (és VI. 1804.) **S**eltenreich Sámuel, (VI. 1804.) **S**ennovitz Sámuel, **S**chmith D. Armand Vilmos, **S**onntag Dániel, **S**onntag Mihály, **S**poner Pál, (VI. 1804.) **S**tark Mihály (VI. 1804.) **S**trakovits János (VI. 1804.) **T**opertzer Jakab, **T**opertzer János, **T**opertzer Sámuel, **U**jházy Sámuel, **U**nger J. Károly, (VI. 1804.)

Vitalis József, Wittchen Mihály, (VI. 1804.) **Z**wanziger Keresztély. — Anzeige jetzt lebender Schriftsteller, die aus dem Zipser Comitate gebürtig, oder darin wohnhaft sind, von Joh. Genersich. (III. 1803. 179. 315.) — Nachtrag zu der Anzeige etc. (VI. 1804. 248.) — Bár-dossy Supplementum Annalectorum Terrae Scepi. ismertetése. (III. 1803. 239.) — Horváth Imre Szepesm. alispánja. (I. 1802. 135.) — István szepesi főispán 1480. Militärische Ordres Königs Mathias Corvinus ad Steph. Comitem Scepusiensem. (III. 1803. 170.)

Zipser Anzeiger (Névtelenül megjelent cikkek): Eine Zipser-Sage. (1866. 25. sz.) — Das Kesmarker Schloss. (U. o. 33. sz.) — Die Zipser Geschpanschaft. (U. ott 44. sz.) — Am Hirtenfeuer: Märchen und Sagen aus dem Munde des Zipser Volkes. (U. ott 1875. 5. sz.) — Zipser Volkssagen: I. Der Räuber Krudin-hob. II. Der grüne See. III. Der Wasserfall. (U. ott 1867. 39. sz.) — Lapis refugii. (B. S.) Nach der leutschauer Chronic und anderen Quellen. (U. o. 1866. 8. szám.)

Zipser Bote (Névtelenül megjelent cikkek): Die Zipser Dialecte. (1876. 18. sz.) — Die Restauration der Wallendorfer Kirche. (—r.) (1877. 13. szám.) — Das 100-jährige Kirchweihjubiläum der ev. Gemeinde zu Georgenberg. (S.) (1877. 49. sz.) — Auszug aus dem Straf-Protocoll der Stadtgemeinde Pudlein 1663-ból. (1878. 16. sz.) — Das »Jus gladii.« (G. S.) Gölnitz 1600-iki protocollumából egy büntetési eset. (1879. 10. sz.) — Der Königsberg. (N. R.) A királyhegy mint Hunyadi Mátyás kir. kedvenc vadászhelye. 1470. (U. ott 11. szám.) — Das schlimme 1662-er Jahr in Zips. (U. o. 13. sz.) — Deutsche Bergleute im alten Bosnien. (L. M.) a XIII. századbeli bányászathoz. (1880.

10. sz. Ehez Münnich S. a 11. számban.) — Zur Geschichtsschreibung Zipsens. Weber S. »Zipser Geschichts- und Zeitbilder« művének ajánlása. (U. o. 22. sz.) — Szepességi mondák (U. ott 1880. 28. 36. 38. 39. 44. 46. 1881. 37—38. — Der erste Fund aus der Steinzeit im Drevenyik. (U. ott 1880. 40. sz.) — Ein geographisches Curiosum. (E. K.) Hevenessy Gábor »Parvus Atlas Hungariae«-jének a Szepességre vonatkozó részéről. (U. o. 1881. 47. sz.) — Bad Rauschenbach. Geschichtliches. (U. ott 1884. 11. sz.)

Dr. Demkó Kálmán.

VI. Adatok a szepességi egyházak történetéhez.

1. *A nagyszalóki r. kath. templom, iskola és plebániák történetének rövid vázlatja.*

Nagyszalók — eredeti néven Zalok maior, tótul Szlavk, németül Schlang, Schlackendorf, Schlagendorf*) — lakói a tatárok kivonulása után elhagyván a menedék-kövét, — Lapis refugii — hozzáláttak elpusztult házaik újraépítéséhez s a vallásos ihlettséggel telt, szorgalmatos szász nép erős reménnyel kezdte meg templomait is építeni.

A nagyszalóki templom építése kezdődött I-ső (Róbert) Károly magyar király alatt 1317. évben és ugyanazon század végével készült el, amint azt a templom

---

*) Lásd V-ik István magyar király iratát 1271. évből a can. visit. 1803-ból és extract. matricul. regal. paroch. Scepe. 1591-ből.

bejáratának homlokzatán levő évszám 1801 (1401.) előtűnteti. Fölszentelése Domonkos szepesi prépost alatt 1406. vagy 1408-ban történt.

A templom gothicus stylben épült, tágas és szépen kikövezett szentélyével, magas csarnok hajójával jó s kellemes benyomást tesz a szemlélőre; a csúcsíves boltozat egy magasra nyúló vékony támpilléren nyugszik, négy gothicus stylben készült ablaka van, melyek gyönyörű színes üvegű rózsákkal s halhólyagokkal díszítvék.

A renaissance stylú chorus újabb időben, és pedig 1776. évben gróf Csáky János által építtetett; amint azt a chorus falán lévő következő chronosticon a családi címerrel együtt mutatja:

Me zeLVs DeVotlo Ioannis BarbaraeqVe eIVs Con-
sortIs erIgebat,
AtqVe FratrIs GeorgII Vera LargItas ad hanC per-
feCtIonem IVVabat.

E templom 1543—1545. közt a protestánsok kezeibe került, miután maga Benedek az akkori lelkész, — ki Váralljai Szaniszló szepesi prépost alatt »in merito afflictæ religionis« tartott megyei zsinaton a káptalanban megjeleni vonakodott — csaknem az egész lakossággal együtt protestánssá lőn. 129 évig volt e templom a protestánsok kezében, majd Bársony György szepesi prépost alatt ismét átadatott a kath. isteni tiszteletnek.

A régi anyakönyv homlokzatán a következőket olvasom: »Anno 1687. quia functio sacrorum aperte falsa per Augustissimum Imperatorem Leopoldum habetur denuo eliminata.« Adamus Ernesztus Bajer Canonic. reg. S. Augustini parochus in Schlagendorf.

Nagyobbszerű javítás csak 1774-ben történt a templomon Hudak János akkori plebános alatt, ki a szentélyt négyszögű kövekkel kirakatta és az oldal fa-chorusokat onnan eltávolította, mely időben — mint maga írja — e szép templom quasi spelunca latro-num volt. A legújabb időben 1863-ban leégett a templom teteje, miáltal nagyon megsérült, úgy hogy nagyobbszerű javítások vétettek foganatba. Azóta 6 horgony és kapocs rudak erősítik a falakat. A költségeket a templom pénztára viselte.

Van e templomban két régi, 16-ik századbeli ezüst kehely, és három oltár. A renaissance-stylú főoltár 1776-ik évben állíttatott föl; ez a véllbachi templomból származik s gróf Csáky János és neje Borbálának ajándoka.

A második, a hajó déli oldalán levő gothicus stylú oltár 1503-ik évből való, szent Miklós püspök szobrával, két szárnyoldallal, aranyban vésett művészes szép képekkel szent Miklós életéből.

A harmadik oltár a hajó északi oldalán szűz Mária plasticus szobrával; — régi oltár, drága műemlék az 1483. évből, melynek mása a szomszéd felkai régi Mária oltár. Ezen oltárok lócsei műhelyből kerültek ki.

A nagyszalóki iskolát illetőleg régibb adatok hiányában csak újabb korból valót hozhatok föl.

Épült 1816. évben Majerszky plebános alatt, részint a magas patronátus, részint a község költségén. 1866-ban leégvén az épület, a 600 forintnyi biztosítási összegből új iskolát épített bold. elődöm Matirkó János plebános, mely idő óta az iskola sok javításon menvén keresztül, most jó karban tartatik fenn a helybeli r. kath. hitközség által.

A plebániai lak egészen az 1824-ik évig igen kis alakú volt. A jelzett évben bold. Dulovics János volt nagyszalóki-, később lőcsei apát-plebános épített a kegyuraság gróf Csáky Emanuel segítségével még 2 szobát a régihez, proportionális alakot adván ezáltal az egész lakóháznak. A nagyszalóki *templom, iskola és paplak* 1462-től kezdve következő kegyurakkal bírt: I-só Mátyás király Nagyszalókot egyik derék hívének, Zápolya Istvánnak ajándékozta, ettől házassági összeköttetés folytán Báthory Andrásra, tőle a Thurzó családra és végre ettől a gróf Csáky család örökösire származott át, kik mostanáig is tényleg gyakorolják a kinevezési jogot.

Közli: Babura László.

---

2. *A batizfalvi ág. h. ev. anyaegyház és az ehez tartozó (Gerlachfalu, Menguszfalu, Lucsivna és Stóla) leányegyházak.*

A. *Batizfalu.* a) *Templom:* Legelső templomára utaló adatok nem maradtak hátra. Az 1681-dik évi soproni gyűlésen Batizfalu becikkelyezett egyházzá jelöltetett ki. 1700-ban fából imaházat, s 1784—1791-ig Mária Terézia engedélyével a mostani kőből épült templomot, s reá 1796-ban fa-tornyot épített. b) *Iskola:* Batizfalván 1617-től voltak tanítók, 1757-ig létezett iskolájára vonatkozó adataink nincsenek. Az első iskola 1757-ben épült, ennek elpusztulása után 1853-ban vett az egyház iskolának egy beltelket házzal együtt. Ezen iskola 1876-ban eladatván, helyébe ugyan-

csak 1876-ban a mostani kőből épült iskola szereztette. *c) Paplak:* Régi paplakokról egyházunk okmányokban említés nem történik. A mostani paplak 1797-ben épült s 1866-ban nagyobbított s tűzmentesen javított ki. *d) Patronatusi jog:* 1682-ben Mariássy Gábor a batizfalvi ev. egyháznak $\frac{1}{2}$ úrbéres telket, 1756-ban pedig ennek fia idősbb. Mariássy Ferenc templom-, paplak-, iskola- és temetőre telket adományozván e család azóta mindeddig gyakorolja a patronatusi jogot. Tagosítás alkalmával kapott az ev. paplak 5 hold szántóföldet és rétet s 40 hold erdőt, az iskola pedig 6 hold földet és rétet és 13 hold erdőt.

B. Gerlachfalva. *a) Templom:* E községben már 1648-ban volt ev. lelkész, az üldözések korszakában temploma elvétetett. Mostani temploma 1800-ban épült. 1710-ig anyaegyház volt, ettől fogva mint leányegyház Batizfalvához tartozik. *b) Iskola:* 1786-ig iskoláról említés nem történik, a mostani iskola 1793-ban épült. *c) Paplaka* nincsen. *d) Az egyházhoz tartozó birtok* részint a Mariássy család ajándéka (igen csekély); részint pedig az 1865-ben megejtett tagosítás eredménye.

C. Menguszfalva. *a) Templom:* E községben 1661-ben volt már templom, ez azonban 1673-ban első, 1708-ban másod-ízben elvétetett. Papjai 1710-ig voltak. Ekkor csatlakozott Batizfalvához mint leányegyház. 1794-ben fából imaházat épített, ez 1816-ban megnagyobbított, míg nem 1840-ben mostani kőből épült díszes temploma emeltetett. *b) Iskola:* 1790-ben már volt iskolája, a mostani fából épült iskola 1831-ik évben épült. *c) Paplaka* nincsen. *d) A patronatusi jogot* itt is a Mariássy család gyakorolja. 9 holdnyi ingatlan (föld s rét) birtokához tagosítás útján jutott.

D. *Lucsivna*. a) Templom: Jelenlegi temploma 1815-ben épült. 1710-ig önálló lelkészei voltak ezen egyháznak is, ekkor Batizfalvához csatlakozott mint leányegyház. b) Iskola: 1815-ig iskola gyanánt a község háza használtatott, jelenlegi iskolája 1819-ből való. c) Paplaka nincsen. d) A helybeli földesuraság — a Szakmáry-család — templomra és iskolára helyet adván, e község patronusává vált. $\frac{4}{8}$ urb. telekből álló ingatlan birtokát 1867-ben tagosítás alkalmával nyerte.

E. *Stóla*. a) Templom: Temploma és iskolája 1870-ben épült. Addig sem temploma, sem iskolája nem volt. Csekély számú lakosai semmi nevezetes történettel nem bírnak.

Legnagyobb volt a batizfalvi ág. h. ev. hívek száma 1786-ban, mikor hozzácsatlakozott Gerlachfalu, Menguszfalu, Lucsivna, Stóla, Teplicz, Grénicz, Filicz, Hozelec, Svábócz, Kissócz, Primócz, Miklusócz, Bettanócz, Stavnik, Horka és Szt. András. Egy parochiához tartoztak ezen falvak 1835-ig. Ezen évben Batizfalu, Gerlachfalu, Menguszfalu, Lucsivna és Stóla batizfalvi egyházzá, a többi pedig svábóczi egyházzá alakult.

Jelenleg a batizfalvi egyház fliáival együtt 2236 lelket számlál.

Közli: Bartal Andor.

---

3. *A nagyszalóki ág. hitv. ev. anya- s a hozzá tartozó újlesznai, új- és alsó-tátrafüredi fiók-egyházak.*

A nagyszalóki evang. parochiát képezik a nagyszalóki anya-, az újlesznai új- és alsó-tátrafüredi fiók-egyházak. 2 temploma van, az egyik Nagyszalókon, épült 1786—1788-ban, mely utóbbi évben szeptember

7-ikén felszenteltetett. A második Uj-Lesznán, építetett 1792-ik évben, újonnan építetett 1853-ban. Ez 1854. május 5-én teljesen leégvén, 1859-ben harmadszor építetett fel. Épülőben van a parochia harmadik év. temploma Uj-Tátrafüreden.*

Van 3 iskola-épülete. Nagyszalókon 2 és Uj-Lesznán 1. A nagyszalóki régi iskola-épület 1789-ben, az új pedig 1883-ban emeltetett. Az új-lesznai iskolát 1792-ben építették. A lelkész-lak Nagyszalókon 1787-ben emeltetett.

A patronatusi jogot maga az ev. egyházgyülekezet gyakorolja.

A parochiának az intravillán alapon, továbbá 1 kis réten és 200 □ ölnyi földterületen kívül semmiféle birtoka nincsen; maga az egyház körülbelül 6 holdnyi földterülettel bír.

A templomok a rendes felszerelés mellett egy aranyozott ezüst, 1 aranyozott régi réz kehely és néhány egyházi ruhán kívül semmi nevezetes régiséggel nem bírnak.

Az egyházgyülekezet nemzetisége magyar, nyelve német. A lelkek száma az egész parochia területén 1500.

Említés tétetik a jegyzőkönyvekben arról, hogy az eredeti evang. egyház 1521. évben Nagyszalókon keletkezett. Első rendes ev. lelkész volt Fröhlich Gergely az 1550-ik évtől. 1672-ben Toperczer György ev. lelkész száműzetett. 1682-ik évben az ev. egyház visszahelyeztetett, majd 1687-ben másod ízben megszűnt az ev. isteni tisztelet. 1705-ben megint behozatott és 1710-ben harmadszor és véglegesen eltiltották az evangélikusokat az isteni tisztelettől. Régibb időkben Uj-

Leszna is anyaegyház volt. Keletkezett 1582. évben, betiltatott 1710-ben.

Közli: Schönviszner János.

---

4. *A krompachi ág. hitv. ev. egyház.*

Krompachnak neve mint helységnev már a XII. század okírataiban előfordúl. I. Lajos király által emeltetett a bányavárosok sorába. A XVI-ik század elején megindult reformatióhoz a város összes lakói csakhamar csatlakoztak s Luther tanaihoz állottak. Az ev. hitközség egész 1672-ig háborítlanul bírta templomát s az egyházi vagyont. A város összes lakói evangélikusok voltak úgy, hogy egy Lipták nevű katolikus embernek beköltözése feltűnést keltő s feljegyzésre méltó eseménynek tekintetett. 1672-ben a krompachi ev. hitközség templomát is átadták a kath. isteni tiszteletnek, de már 1682-ben vissza adatott az. Csakhamar ismét elvették az ev. templomot míg II. Rákóczy Ferenc 1705-ben az iskolával együtt visszaadta a hitközségnek. Rövid 4 éven át birták templomukat és iskolájukat az evangélikusok, 1709-ben mindkettő véglegesen átment a katolikusok birtokába. Az evang. lelkipásztor elűzetett s egy volt ev. tanító lett legbuzgóbb hívévé az ellenreformatiónak, mely csakhamar bevégezte a visszatérítés művét. A krompachi ev. hitközség megszűnt létezni. Csak II. Józsefnek türelmi rendelete 1784-ben engedte meg a krompachi evangélikusoknak, hogy a szepes-olaszii hitközséghez csatlakozzanak. Krompachon a városházán tartották isteni tiszteletüket, majd innen kitiltatván, egy Berzevitzy-féle

házban végezték azt. Hosszú küzdés után 1790-ben építették fel jelenlegi templomukat, mely az említett év okt. 3-án felszenteltetett. 1882. március 25-én a templom tornyával és harangjaival együtt a lángok martalékaivá lett s mostani díszesebb alakjában ezen tűzvész után építették fel.

Szlovinka és Istvánhuta fiók-egyházakban nincsen ev. templom.

A krompachi ev. hitközségnek 1817-ig nem volt saját iskola-épülete, magánházakat béreltek iskolai célokra. Az említett évben építettek iskolát, mely azonban a célnak már nem felelvén meg, 1882-ben a város közönsége egy, a város tulajdonát képező korcsmát engedett át iskolának.

1801-ben vett a hitközség gróf Csáky Rosaliától egy épületet lelkészlaknak. Ezt azonban 1806-ban a grófnővel el kellett cserélnie a mostani lelkészlakért, mely az említett évben helyezettett lakható állapotba. Az 1866-ik év júli 2-án és 1882. március 25-én dühöngött tűzvész kétszer pusztította el a lelkészlakot, súlyos terhet róván a kegyúri jogokat gyakorló és annak terheit viselő hitközségre.

Istvánhuta ev. vallású gyermekei az ottan 1866-ban felállított községi iskolát látogatják, a szlovinkaiak pedig leginkább Krompachra járnak az ev. iskolába. Az egyházi levéltár fontosabb íratai: 1705. II. Rákóczy F. resolútiója, melylyel a templomot és iskolát visszaadja az evangélikusoknak. — 1784. megengedik a szepes-olaszii hitközséghez való csatlakozás. — 1787. márt. 16. Szepesmegye megengedi az ev. vallás szabad gyakorlását. — 1789. ápr. 28. A megye megengedi, hogy az evangélikusok a városon belül építsenek templomot. — 1837. dec. 3. Folyamodott az

ev. hitközség gróf Csáky Tivadarhoz, mint Krompach földbirtokosához, hogy az ev. tanító a községi pénztár által fizetessék. — 1854. dec. 31. a helytartó tanács rendeli, hogy a község 200 frtot fizessen évenként az ev. tanítónak és az iskolaépületet jó karban tartsa. — 1857. jan. 7. A város közönsége az összes tanítók fizetését egyenlővé tette s azt évi 50 frttal javította. — 1881. júli 24. A város kötelezte magát arra, hogy a célnak meg nem felelő ev. iskolaépület helyett egy városi korcsmát alakít át és rendez be iskolának. Az 1882. márc. 25-iki tűzvész után kötelezettségét beváltva, az új épületet 1883. szeptemberben átadta rendeltetésének.

Az ev. egyházközség lélekszáma 1880-ban: Krompachon 444, Szlovinkán 34, Istvánhután 45, összesen 523. Az ezelőtt jelentékenyen nagyobb számot a bánya- és hámorúzetben beállott pangás által okozott munkahiány következtében nagy mérvet öltött kivándorlás apasztotta le. A hitközség templomi és iskolai nyelve a német.

Közli: Philippi János.

---

5. *A markusfalvi róm. kath. templom és síremlékei.*

Markusfalván az egykori várnak szomszédságában áll a róm. kath. plébánia-templom. Miskovszky Victor szerint e templom a XIV. századból való. Főhajója magasabb a két mellékhajónál, a miért is a Szepességen oly ritkán látható basilikaszerű alakja van. Az ablakok, boltozatok s a főbejárat művészi kivitelű oszlopzataival a XIV. század gothicus időszakára vallanak.

E templomban a szentély oldalfalába van elhelyezve Máriássy Istvánnak *) heraldikai-történelmi szempontból is nevezetes, vörös márványból művészileg készült és 1516. évből eredő sírköve. Azonkívül három, fából faragott címertábla is látható itt, melyek a sculpturának valóságos remekművei. Minthogy ezek Szepesmegye történetével sok tekintetben szoros kapcsolatban állanak, nem mulaszthatjuk el röviden felemlíteni s velük kissé foglalkozni.

Máriássy István sírköve 2.13 méter magas és 1.2 méter széles. Lapidáris betűkből álló körirata a következő:

Stephanus Hac Tumba Posito Mariasi
 Jaceo Hoc Generi Statuens Monumentum
 Perpetuum Ut Sit Posteris Ossa Tegendi Gratus
 Eram Patriae Atq. Domui Zapoliane Ast
 Iam Mortale Reddens Telluri Corpus

*) Máriássy István a Szapolyai családnak egyik leghívebb embere volt. Szapolyai István szepesi főispán és nádor halála után — 1499. — fia János mellé adatott és hosszú időn át vezette a megye ügyeit. (Lásd: Vándorlások a Szepességen Hradzky Józseftől. Magyarországi Kárpátgyesület évkönyve X. évfolyam. 1883. 200. lap.) Máriássy István a szepesi és a sárosi várak főkapitánya volt (Supremus Capitanaeus Castrorum Scepus et Sáros) és egyuttal Vice-Comes. (Lásd Kayser fentemlített munkáját 8. lap) A Szapolyaiak 1480-ban jutottak a sárosi vár birtokába. Máriássy István 1499-ben Sárosmegye várkapitánya és alispánja volt. (Lásd Potemkin Ödön, Sáros vármegye leírása. Eperjes, 1863. 33. és 34. lap) Megemlítendő végre, hogy Máriássy István építette Szapolyai István és Hedvig megbízásából az Úr kápolnáját a szepesi székesegyház déli oldalához. Ezen kápolna, mely Szapolyai-kápolnának is nevezetik, a legtisztább csúcsíves stílusban épült és szépsége miatt méltán képezi általános bámulat tárgyát. (Lásd Kayser l. c. 8. lap és Hradzky József Szepeshely l. c. 8—11. lap.)

Animam Magne Quaeso Suscripe Pater Et
Coeli Optata Parte Repone 1516. *)

A címer-tárcsák köralakúak, átmérőjük 0,6—0,9 méter. A festés mind a háromnál a következő: az arany csillagokkal behintett égszínkék középmezőt vörös szegélyzetű fehér írásszalag köríti, mely előbbeniben vannak a tulajdonképeni címer paizsok elhelyezve, melyek alsó sarkukon kikerekítettek és a XIV. század elején szokásban volt, úgynevezett »in imo imbricatum« alakúak.

Az első címer-paizon vörös mezőben aranykerék van a következő felíráttal:

Arma generosae Dominae Luciae de Zcambai **)
conjugis quondam egregii Domini Stephani Mariassy
supremi capitanei de Scepus.

A második címer-paizon egy veres mezőben lépdelő egyszarvú, a második kék mezőben pedig egy farkas látható következő köríráttal:

Arma spectabilium et magnificiorum dnorum Jo-
hannis et Georgii de Zapolia Comitum Perpetuorum

---

*) A Máriássy család sírfeliratait illetőleg. Anal. Scepus. P. II. 352. lap. (Ezen sírba helyezve fekszem én, Máriássy István, ki nemzetségem részére állítottam ezen örök emléket, hogy legyen, mely az utódok csontjait fedje. Kedves valék hazám és a Zápolya nemzetség előtt; halandó testemet átadva a földnek, kérlek nagy (Isten) atyám fogadd el lelkemet s egedben jelöld ki számára az óhajtott helyet. (Eltemettetett 1516. ápril 30-án.)

**) Máriássy István utódai nemcsak ősük sírkövét, hanem kegyeletük tanúsításául a pártfogó Szapolyai István és neje, valamint Máriássy István neje Csaholyi Zcambai Lucia címereit is föntartották a markusfalvi templomban, (V. ö. Századok 1872. 664. l.) (Nemes Zcambai Lucia úrnő, néhai Máriássy István szepesi főkapitány úr nejének címere.)

Terre Scepusiensis. *) — Ezen címer a Szapolyai családé. A történelemre kiváló fontosságú, mivel a paizson a Szapolyaiak címere színekben van feltüntetve. 1872-ig a Szapolyai család címerének színei még ismeretlenek valának. **)

A harmadik címer-paizson egy — címertanilag véve — jobb felé fordúlt ezüst sas áll. E címer-paizs felette szép és heraldikailag is művészi kivitelű.

Körírata így hangzik :

Arma illustris Dnae Hedvigis ducisse Tescheniensis quondam sp. pt. magnf. dominis Steph. de Zapolia comitis Perpetui et Palatini relictæ.

E címer-paizs Hedvig tescheni hercegnőé, Szapolyai István szepesi gróf és nádor nejéé volt. ***)

Közli: Hradszky József.

---

*) János — 1527—1540-ig király — és György Szapolyai István fiai voltak. Anal. Scepus. P. II. 285. l. (Tekintetes és nagyságos Zápolya János és György uraknak, a szepesi föld örökös főispánjainak címerei.)

**) Századok 1872. 664. lap.

***) Kayser, l. c. 7. l.

A „Szepesmegyei történelmi társulat“ tagjainak névkönyve.

I. *A társulat tisztviselői:*

Elnök: Gr. Csáky Albin, Szepesmegye főispánja.

Alelnökök: 1. Szőnyei Kálmán, Lőcse polgármestere.

2. Dr. Vajdovszky János, címz. kanonok, szepes-olaszii
r. k. lelkész.

Titkár: Dr. Demkó Kálmán, lőcsei áll. főreáliskolai
tanár.

Pénztárnok: Binder Samu, takarékpénztári hivatalnok.

Múzeum őr: Szobisek József, áll. felsőbb leányisko-
lai tanár.

II. *Az igazgatóválasztmány tagjai:*

1. Babura László, r. k. lelkész.
2. Dr. Beerwaldszky János, r. k. lelkész.
3. Dianiska András, ev. lelkész.
4. Gresch Agost, ügyvéd.
5. Halász László, főgymn. igazgató
6. Hradszky József, r. k. lelkész.
7. Hradszky Antal, ügyvéd.
8. Korponay Agoston, Szepesm. alispánja.
9. Lányi Mihály, magánzó.
10. Liptay Ferenc, nagyprépost.
11. Mortenson Ede, főgymn. tanár.
12. Münnich Sándor, ev. tanító.

13. Still Pál, prépost-plébános.
14. Sváby Frigyes, megyei levéltárnok.
15. Weber Samu, ev. lelkész.
16. Nincs betöltve.

III. *A társulat tagjainak névsora:*

1. Alapító tagok:

1. Gróf Csáky Albin főispán. Mindszent, u. p. Szepes-Várallja.
Dr. Császka György szepesi püspök,*) Szepeshely.
Görgey István kir. közjegyző, Budapest IV. Régi pósta-utca 10. szám.
Dr. Kézmárszky Tivadar, Budapest, zöldfa-u. 15. sz.
5. Liptay Ferencz nagyprépost, Szepeshely.
Lócse sz. kir. város közönsége, Lócse.
Alapi Salamon Attila, Lócse.
Alapi Salamon Géza, Lócse.
Alapi Salamon Tivadar, Lócse.

2. *Rendes tagok:*

- Ambrózy Albert, Nógrád-Bercel p. h.
Babura László, Nagy-Szalók u. p. Felka.
Badányi Mátyás, Tótfalu p. h.
Bednarik János, Zsegra p. Sz.-Várallja.
5. Behyna Gyula, Lócse.
Dr. Beer Mór, Lócse.
Dr. Beerwaldszky János, Odorin p. Markusfalva.
Berzeviczy Egyed, Kassa.

---

*) Dr. Császka György szepesi püspök úr ő nagyméltósága a rendes 50 forintnyi alapítványi összeg helyett 200 azaz kétszáz forintnyi örökös alapítványt tett társulatunk részére. A nagylelkű főpaprak nemes adományát az *A. IV.* pont alatt még nem mutatjuk ki a bevételek rovatában.

- Beszkid Antal, Kézsmárk.
10. Bethlenfalvy Antal, Lócse.
Binder Samu, Lócse.
Bojárszky Béla, Lócse.
Borostyány Béla, Lócse.
Bosnyák Lajos, Lócse.
15. Breuer Sándor, Budapest Zöldfa-útcz 21. sz. 2. ajtó.
Breznyák János, Pálmafalu p. Igló.
Gróf Csáky Lajos, Kluknó p. Krompach.
Gróf Csáky Rezső, Lócse.
Gróf Csáky Zeno, Velbach p. Sz.-Olaszi.
20. Danilovics János, Lócse.
Demjany Bertalan, Kézsmárk.
Dr. Demkó Kálmán, Lócse.
Dianiska Andor, Lócse.
Dénes Ferencz, Lócse.
25. Doleviczényi Ferencz, Sz.-Várallja.
Döller Antal, Kézsmárk.
Duchon János, Zsegra p. Sz.-Várallja.
Dudinszky György, Lócse.
Eichmüller Agost, Nedec p. Szepes-Ófalu.
30. Dr. Emericzy Géza, Igló.
Engelmayer József, Budapest
Eördög Dezső, Lócse.
Ferkó István, Odorin p. Markusfalva.
Farnady Pál, Szepes-Várallja.
35. Forberger Vilmos, Lócse.
Dr. Frankó József, Odorin p. Markusfalva.
Fúzy Alajos, Javorina p. h Ófalu.
Dr. Genersich Antal, egyet. tanár. Kolozsvár.
Gergelyi Tivadar, Hanusfalva p. Ófalu.
40. Glós Kálmán, Kissóc p. Horka.
Glós Miklós, Mecsedelfalu p. Horka.

- Glós Tivadar, Lőcse.
Görgey Gyula, Eperjes.
Gresch Agost, Késmárk.
45. Greschik Rudolf, Lőcse.
Grinwalszky Cornél, Szepes-Szombat.
Grusz László, Lethánfalva p. Igló.
Gúhr Márton, Igló.
Gyulaffy József, Lőcse,
50. Hajnik Béla ügyvéd, Budapest.
Halász László, Lőcse.
Hanthó Lajos tanár, Arad.
Hecksch Sándor, Bécs III. Ungargasse 29. sz.
I. emel. 32.
Dr. Hercogh Arpád, Késmárk.
55. Hegyi Bertalan, Koterbach p. Markusfalva.
Hillay Neit, Ménhárd.
Horváth István, Poprád.
Horváth Victor, Szepeshely.
Hradzsky Antal, Szepes-Olaszi.
60. Hradzsky József, Szepes-Várallja.
Jekelfalussy Emil, Lőcse.
Jendrassik Miksa, Igló.
Kaynár Gyula, Lőcse.
Kermeszky Mór, Lőcse.
65. Kézsmárk város közönsége, Kézsmárk.
Kobialka János, Kézsmárk.
Kompanyik Coelestin, Lőcse.
Koromzay Victor, Kézsmárk.
Koromzay György, Szepes-Béla.
70. Korponay Agoston, Lőcse.
Kottler Sándor, Lőcse.
Kovalszky Lajos, Uj-Verbász (Bács m).
Kray István, Lőcse.

- Kray Miksa, Lőcse.
75. Kubányi Alajos, Lethánfalva u. p. Igló.
Kuntz Ödön, Igló.
Dr. Kurimszky Antal, Felka.
Lányi Mihály, Lőcse.
Lentényi Márk, Baja (Bács m.)
80. Limberger István, Kézsmárk.
Linkes Miksa, Lőcse.
Lipóczy Ferencz, Podolin.
Liptay Ferencz, Poprád.
Lomniczy Vilmos, Lőcse.
85. Lőcsei állami főreáliskola, Lőcse.
Lőcsei kir. kath. főgymn., Lőcse.
Lőcsei takarékpénztár, Lőcse.
Lupkovits Miklós, Prakfalu.
Marcsek Andor, Igló.
90. Máriássy Aladár, Budapest.
Máriássy Miklós, Körtvélyes p. Sz.-Olaszi.
Máriássy Sándor, Budapest, pénzügy miniszterium.
Markovics Ede, Lőcse.
Marzsó Géza. Budapest.
95. Matavovszky János, Mecsedelfalva p. Horka.
Matyasovszky János, Lőcse.
Mátyus Endre, Lőcse.
Báró Mednyánszky Ede, Nagy-Eőr p. Kézsmárk.
Meese Vincze, Kézsmárk.
100. Meyerhoffer Ignác, Görgő p. Lőcse.
Mittermann Alajos, Alsó-Laps p. Sz.-Ófalu.
Montskó Ferencz, Bethlenfalu p.
Mortenson Ede, Lőcse.
Münnich Sándor, Poprád.
105. Nemes Tivadar, Baja (Bács m.).
Osterlamm Ernő, Debrecen.

- Pákh Károly, Igló.
Pollner Leo, Palocsa.
Probstner Arthur, Budapest.
110. Probstner Gyula, Lőcse.
Raisz Aladár, Holló-Lomnic, Podolin.
Répássy Sándor, Lőcse.
Dr. Róth Endre, Lőcse.
Dr. Roth Samu, Lőcse.
115. Sax Lajos, Sz.-Várallja.
Schauer Gusztáv, Polyanóc p. Sz.-Várallja.
Schmidt Sándor, Lőcse.
Scholtz Gusztáv, Lőcse.
Scholtz Róbert, Arad.
120. Dr. Simon Endre, Kézsmárk.
Spóner Andor, Lőcse.
Still Pál prépost, Lőcse.
Sváby Frigyes, Lőcse.
Szakmáry Dónát, Lucsivna p. h.
125. Dr. Szánthó Károly, Lőcse.
Székely Farkas, Lőcse.
Szepesi Eötvös kör és lőcsei polg. kaszinó, Lőcse
Szepes-iglói takaré- és hitel-intézet, Igló.
Szépréthy Otto, Lőcse.
130. Szobisek József, Lőcse.
Szőnyei István, Phönix-huta.
Szőnyei Kálmán, Lőcse.
Dr. Tátray Gergely, Kézsmárk p. h.
Teöke Bertalan, Koncsán p. Lőcse.
135. Teöke Victor, Dolyán p. Lőcse.
Uhlarik Mátyás, Lőcse.
Ujfalussy Agost, Lőcse.
Ujfalussy Victor, Körtvélyes p. Szepes-Olaszi.
Dr. Vajdovszky János, Szepes-Olaszi.

140. Vandrák Gyula, Igló.
Varga Ferenc, Lócse.
Wallachy Jenő, Uj-Verbász. (Bács m.)
Weber Samu, Szepes-Béla.
Wieland Arthur, Markusfalva.
145. Wieland Gyula, Lócse.
Báró Wildburg Armin, Kézsmárk.
Winckler Pál, Göllnitz.
Winter Samu, Lócse.
Wünschendorfer Károly, Poprád.
150. Wyda László, Bethlenfalu.
Wyda Péter, Primócz.
Zimann János, Igló.
153. Zvariny Sándor, Kézsmárk.

III. *Pártoló tagok:*

1. Dr. Andaházy László, Budapest.
Bielek Miksa, Budapest.
Haaz Sándor, Szepes-Béla.
Teschler János, Grenitz.
5. Valkovszky Antal, Porács p. Markusfalu.

A szerkesztő-bizottság tagjai:

- Dr. Vajdovszky János második alelnök.
Sváby Frigyes, választmányi tag.
Mortenson Ede, választmányi tag.
Dr. Demkó Kálmán, társulati titkár.
-

VIII. Társulatunk halottjai.

Ifjú társulatunk megalakulása első évében négy tagját veszítette el: Heksch Sándor a legelső volt, ki a társulat alakulásának első hírére, mielőtt még felszólítást kapott volna, tagul jelentkezett. Legelsőnek ragadta el a halál körükből, mielőtt hihetőleg áldásos tevékenységet fejthetett volna ki nemes buzgalma. — Követték őt Jekelfalussy Emil (Lőcse), Jendrasik Miksa (Igló) és Máriássy Aladár (Budapest) tagtársaink. Béke lengjen poraik fölött.

IX. Kérelem tagtársainkhoz és a közönséghez.

A »Szepesmegyei történelmi társulat« céljáról, működésének köréről és irányáról kellő tájékozottságot nyújt első »Évkönyv«-ünk. A jóakarató törekvést talán el fogja ismerni mindenki, habár a társulat működéséhez kötött várakozása nem is lenne teljesen kielégítve. Kevesen vagyunk! Csekély a rendelkezésünkre álló pénz! — Hogy tagtársaink és a nagy közönség várakozásának méltóan felelhessünk meg, kérjük tagtársainkat; igyekezzenek ügyünknek újabb barátokat szerezni. A tagajánlásokat s általában a társulat ügyeire vonatkozó minden közleményt, a könyvtár vagy múzeum részére szánt adományokat stb. Lőcsére, a társulat titkárához kérjük küldeni.

Hogy a jövő évi »Évkönyv« értekezésekben gazdagabb legyen a jelenleginél, tisztelettel kérjük társulatunk barátait, szíveskedjenek a 21—22. oldalokon

közölt munkaterv értelmében írt dolgozataikkal járúlni az »Évkönyv« belső becsének emeléséhez. A jövő évi »Évkönyv«-ben való kiadásra szánt dolgozatokat 1886. évi január hó végéig a titkárhoz kérjük beküldeni.

Az alapítványi összegek, tagsági évidíjak s más pénzbeli adományok Binder Samu úrhoz, a társulat pénztárnokához, Lőcsére küldendők.

Egyszersmind arra is kérjük társulatunk tagjait, hogy az alapszabályok 5. §-a értelmében (32. old.) kiállítandó — jeles rajzolónk Forberger Vilmos tanár által tervezett — díszes tagsági oklevelet megrendelni szíveskedjenek, hogy ez által lehetővé legyen a múzeum részére némi pénz-alapot teremtenünk.
